Singur ÎN FAŢA DRAGOSTEI

ÎN LOC DE PROLOG

L-am întâlnit, recunosc, într-un restaurant. De fapt, n-are importanţă unde l-am întâlnit, pentru că l-aş fi întâlnit neapărat, îl căutam, iar locul n-are nicio semnificaţie.

Stătea la singura masă liberă, avea în faţă un coniac şi o cafea abia începută, şi după felul cum mi-a permis să ocup locul şi apoi şi-a întors, prefăcut distrat, privirile spre intrare, am înţeles că aşteaptă pe cineva şi că nu mă puteam considera decât un intrus.

Cum însă foamea îmi dicta alte reguli decât cele impuse de buna-cuviinţă, am preferat să rămân anume la masa aceasta.

Aţi ghicit, desigur, că el avea să fie eroul a cele ce urmează şi ţin să vă confirm imediat presupunerea. Da, el avea să fie eroul celor ce vor urma. Atunci însă nu ştiam lucrul acesta nici eu, şi cu atât mai puţin îl putea bănui el.

Era un client vechi al acestui aşezământ, am notat amănuntul din gestul gratuit al chelnerului de a-i scutura nişte firimituri imaginare de pe faţa de masă în timp ce asculta, absent, comanda mea.

Când cele câteva slabe încercări de a lega o discuţie se izbiră de zidul impenetrabil al unor „da” şi „nu” seci, mă limitai să-l examinez pe furiş: un prost, dar util obicei profesional, care mi-a cauzat destule neplăceri în viaţă, dar mi-a oferit şi numeroase satisfacţii în scris.

Era un bărbat sub treizeci de ani, probabil înalt (mai târziu m-am convins de justeţea presupunerii), de o frumuseţe rară. Una din acele frumuseţi, pe lângă care treci fără s-o observi imediat, dar de care nu te poţi rupe, odată observând-o.

Trăsături precise (şi totuşi i mai mult schiţate!), viguroase şi aproape clasice dădeau feţei lui o expresivitate uluitoare. Negru, aproape un mulatru, cu buze senzuale şi nas roman, cu ochii negri, dar fără să pară mici, subliniaţi de nişte cearcăne bine întunecate şi ele, cu ovalul feţei alcătuit parcă din numeroase linii frânte

şi totuşi neaşteptat de perfect, tânărul acesta nu putea să nu atragă atenţia.

Nu m-aş teme să afirm, chiar cu riscul de a mă contrazice, că ar fi putut servi model anume prin faptul că toate amănuntele feţei lui erau în fină discordanţă cu ceea ce ne-am obişnuit să numim model. Dar numai aparte luate! în ansamblu alcătuiau un tot armonios, aş zice etalonar, de frumuseţe virilă.

Îşi cunoştea, probabil, calităţile, pentru că mă lăsa să-l examinez, fără să-mi dea de înţeles că am depăşit orice limite, chiar ale unei banale curiozităţi.

Contrar aparenţelor, era foarte agitat. Dar cu prefăcută indiferenţă îşi pironise privirile pe intrare, de parcă din clipă în clipă ar fi trebuit să apară îngerul să tulbure apele numai unuia lui ştiute. Era în starea aceea de nervi pe care o încercăm nu înaintea orei fixate pentru întâlnire, ci după ea, când am epuizat toate mijloacele din arsenalul de semne ce le posedăm toţi: încă zece minute, încă trei minute; dacă trece chelnerul până număr la douăzeci – vine!… şi aşa mai departe… le ştiţi prea bine!

Apoi am prins să observ crescând pe faţa lui resemnarea. Resemnarea aceea ce ne cuprinde, când am mizat totul pe o carte şi a jucat alta, şi ne dăm seama de acest lucru abia când se împart iar cărţile.

Cât de uşor se puteau citi acestea toate pe faţa lui! Acum le reconstitui din fragmente, se-nţelege! Dar cât aş fi dat să ştiu atunci că voi avea nevoie de fiece amănunt, de fiece nuanţă în acea gamă de expresii ce se succedau pe faţa lui ca imaginile pe un ecran!

Atunci voiam să plec, şi numai olimpica lipsă de grabă a chelnerului mă mai reţinea.

Când, după plată, am observat că pierdusem două ore pentru o cină de unul singur, prinsei să-mi beau în grabă cafeaua ca să mă ridic.

— Plecaţi? mă întrebă pe neaşteptate.

— Da, zisei, trebuie să plec.

— Păcat. Eu vă cunosc.

— Nu mă miră, zâmbii. Am obiceiul să particip la

multe şezători şi alte sindrofii literare.

— V-am ascultat odată, întâmplător. Nu v-am citit.

— Mă bucură sinceritatea!

De fapt, nu mă prea bucura, dar înţelegeam că majoritatea oamenilor vor să pară altfel, neobişnuiţi, când stau de vorbă cu un scriitor.

— Nu vreau să par altcineva decât sunt, dar într-adevăr citesc puţină, cum să-i zic… beletristică. Mă enervează uneori prea multă ei asemănare cu viaţa, iar alteori mă scoate din sărite siropul pe care-l serveşte drept viaţă…

— O, e alta discuţia! Dar, fie-mi permisă remarca, cum poţi ajunge la asemenea concluzii când nu citeşti?

În sinea mea aproape că renunţasem la plecare şi n-am protestat când îmi umplu păhărelul din gărăfioara lui în timp ce vorbea:

— În primul rând am spus că citesc puţin, n-am spus că nu citesc deloc; iar în al doilea rând, nu e suficient oare să ştii doar o parte, ca să-ţi poţi imagina întregul? Mi se pare că aveţi şi o figură de stil, care uzează de acest procedeu… Litota, nu?…

— Da, făcui eu, e drept, dar trebuie să recunoşti că nu e un compliment obişnuit şi nici chiar plăcut să spui unui scriitor că nu-l citeşti!

El îşi sorbi cu înghiţituri mici coniacul şi zise:

— Amor propriu, orgoliu… Sunt sentimente care pot fi lezate uşor… Când vrem să fie lezate… Mi se pare că un scriitor nu trebuie să se teamă de asemenea lucruri. Dimpotrivă! Ca un om, hai să-i zicem, convenţional, ales, care are de sondat cele mai adânci tainiţe ale sufletului omenesc, el trebuie să fie o fiinţă fără sentimente, cel puţin în aparenţă. Ca un chirurg! Dacă e să taie, să taie, dar să poată răspunde de ceea ce face şi să nu se teamă de răspundere pentru toţi chirurgii! Sunt mulţi, sunt extraordinar de mulţi oameni care cearcă să-şi ducă viaţa ca în romane. Uneori mi se pare că am citit prea mult…

Îmi făcea impresia totuşi că vrea să pară un copil teribil!

— Nu te înţeleg, îl întrerupsei destul de brutal. Vrei ca literatura să dea reţete de viaţă, în aşa fel ca astăzi dumneata să nu suferi că ea n-a venit la întâlnire?

El păli uşor, dar continuă pe acelaşi ton, oarecum obosit:

— Orice reţete ar fi absurde. Şi ar fi absurd să le cerem! Fiecare om e o lume, o lume cu specificul ei, şi doar mici tangenţe, ce dau în totul lor un fel de lege, hai să-i zicem legea atracţiei umane universale, ne adună pe toţi într-o omenire, un univers. Ar trebui scrise tot atâtea reţete, câte lumi! Absurd! Altceva am vrut să spun… Dumneavoastră, scriitorii, ziceţi: „Am avut senzaţia că-mi trece o mână aspră peste coapse”, şi comentaţi imediat toate suferinţele bietelor coapse, dar n-am întâlnit niciodată în scrisul dumneavoastră descrierea senzaţiilor ce le trăieşte acea mână aspră, pentru că, probabil, are şi ea senzaţiile ei.

— Şi totuşi nu te înţeleg…

— Ca să mă înţelegeţi, ar trebui să mă cunoaşteţi, remarcă el. Deşi, dacă e să mă cunoaşteţi, o să mă înţelegeţi cu atât mai puţin! Paradoxal, nu?

Majoritatea oamenilor pe care i-am întâlnit, şi am întâlnit mulţi oameni, s-au străduit întotdeauna, de îndată ce aflau că am meseria scrisului, să-mi comunice istoria vieţii lor ca un fapt excepţional, inedit, ce merită a fi descris. Nici nu vă imaginaţi ce uriaşă piedică în drumul spre oameni e amănuntul acesta! Banal, dar adevărat: oamenii trebuie examinaţi dinăuntru; când încep confesiunile, oamenii pot fi cunoscuţi doar din afară. Oare nu vrea şi tânărul acesta să mă convingă că e un caz aparte? Atâta doar că a găsit un mijloc mai inteligent să mă intrige?

La urma urmei, mi-am zis, diferenţa de vârstă dintre noi nu e prea mare (mai târziu m-am convins că am dreptate), experienţa mea n-o poate depăşi într-atâta pe a lui, ca să nu-i pot pătrunde lumea interioară şi s-o cunosc fără frumuseţi şi alte floricele, şi – iar la urma urmei – mare lucru să am încă o deziluzie şi să nu fie el cel care ar

fi putut să mă intereseze măcar cât de cât?... Hotărâi totuşi să-l mai încerc puţin.

— Toţi oamenii cred despre ei înşişi lucruri bune, socot cel puţin că viaţa pe care au trăit-o merită să fie aşternută de cineva pe hârtie. O mică slăbiciune omenească, mişcătoare, de altfel. Să nu te superi...

— Nu mă supăr, mă întrerupse el, nerăbdător. Sunt matematician şi caut să traduc orice fenomen în limba ecuaţiilor şi integralelor mele. Ciudat, nu? Singurul fenomen pe care nu-l pot integra în nicio formulă e scurta mea existenţă de până azi... Ştiu, el mă opri cu un gest, îmi lipsesc mulţi factori, dar nu mă gândesc numai la azi, el arătă la scaunul gol de alături, rezemat cu spătarul de masă în semn că locul e rezervat, şi zâmbi forţat: Ba chiar să facem abstracţie de azi!... Oricum, nu găsesc ecuaţia...

N-aveam ce să-i spun. Să-i spun că viaţa nu poate fi modelată matematiceşte? De ce adică să nu poată fi? Sau alte cuvinte fără importanţă, doar de dragul de a spune ceva?

— Probabil că diferenţa de vârstă dintre noi nu e prea mare, continuă el. Oamenii din aceeaşi generaţie găsesc mai uşor limbă comună, dacă nu se nasc bătrâni sau cu grăsime pe creier. Aţi observat, probabil, acest obicei al unor semeni de-ai noştri...

Urmările... în sfârşit, un cântec prea des repetat. Da, până de curând am fost învăţător la ţară. Vă miră?

Avea spirit de observaţie. Această ultimă declaraţie mă mira puţin. Eram convins că am în faţa mea un orăşean tipic.

— Nu trebuie să vă mire! M-am menajat. O, de mine m-am îngrijit întotdeauna! Nu vă interesează problema intelectualului la ţară?

— N-o cunosc decât în linii mari. Dar există în fond această problemă?

Voiam să-l înţeleg cumva. Indiferenţa jucată a tonului, acum înţelegeam că juca puţin, mă jena. Şi el, probabil, înţelegea acest lucru.

— Sunt multe probleme care nu există. Părinţi şi

copii, de exemplu, şi altele. Dar una dintre cele mai arzătoare probleme inexistente la ordinea zilei este... Cât de frumos sună...

M-a vizitat chiar a doua zi.

N-am stenografiat şi nici n-am înregistrat pe o bandă de magnetofon ce mi-a povestit, dar nădăjduiesc că n-am schimbat prea mult din cele auzite, ba chiar am păstrat şi naraţiunea la persoana întâia! Singurul lucru care mi l-am permis a fost să intercalez în povestirea lui unele pagini (unele!) din caietul cu însemnări zilnice ale Viorică Vrabie, pe care, în seara aceea, Radu Negrescu a aşteptat-o zadarnic la restaurant.

Cum am aflat de acest caiet şi cum am reuşit să-l răsfoiesc, e o întreagă poveste, iar dacă n-o istorisesc aici, o fac nu pentru că m-aş teme să vă plictisesc, dimpotrivă! ci pentru că e vorba de un secret profesional, şi, nu trebuie să vă explic, ştiţi prea bine cât de greu e să afli de la cineva o taină de breaslă!

Curios lucru, dar când s-a oprit în uşa cancelariei la braţ cu Otilia, nici prin cap nu mi-a dat să-i cercetez picioarele sau bustul. I-am prins doar privirea, foarte nedumerită şi speriată sub părul prăfuit ce-i cădea, bine pieptănat, pe ochi, şi am înţeles imediat că ştie totul.

Că Otilia („te rog să-mi spui Otilia Octavianovna!”) are (după o scurtă ezitare) patruzeci de ani neîmpliniţi, predă lucrul manual la şcoala din localitate („o mizerie!”), a absolvit liceul de menaj („i se spunea „şcoală”, de fapt era liceu”), n-a fost măritată niciodată şi e încă fată mare („bărbaţii sunt nişte ticăloşi, nu merită să le dai ce ai mai scump, îi ştiu eu!”).

De altfel, informaţiile acestea le putea căpăta oricine chiar de la deţinătoare, şi nu mai târziu decât în primele trei minute de convorbire.

Îmi imaginam ce mutră făcuse când a întrebat-o: „Mai eşti virgină?”, ca să mă descrie îndată pe mine, şi încă în cele mai negre culori. „Fii foarte atentă! E cel mai mare ticălos de la noi. Ca toţi bărbaţii!”

Nu mă înşelasem. Simţii lucrul acesta din tremurul

mânuţei mici şi umede de emoţie, din privirea un pic obraznică, în orice caz superioară: „Crezi că nu te ştiu?” şi din vibraţia aproape imperceptibilă a glasului, când se făcură prezentările:

— Vi-orica…

Îmi părea, se-nţelege, foarte bine, eram chiar încântat, aş fi dorit doar să ştiu: „Ivanovna” sau „Vasilevna”? („Uite bine la mine, să vezi cum arată un corupător de minore de la ţară!”)

Îşi smulse mâna cu un gest aproape disperat şi repetă cu un glas mai sigur, deşi forţat:

— Viorica! Viorica Vrabie! („Ca să ştii: tovarăşa Vrabie, şi atât! Vă cunosc eu, bărbaţii!”)

Spânu se grăbi să întrerupă dialogul numai de noi înţeles, ca să rostească unul din numeroasele adevăruri, pe care le ştia adesea pe de rost:

— Ehe, tovarăşă Vrabie, dar are dreptate tovarăşul Negrescu! La noi aşa-i: cum intri în şcoală ca pedagog, s-a terminat cu Viorica şi Marica – Viorica Ivanovna, Maria Vasilevna, iaca! Şcolarii au nevoie de pilde bune! Şi noi trebuie să le dăm pilde bune.

Ea zâmbi:

— Viorica Mircevna. Sună ciudat, nu-i aşa? Spânu constată cu multă profunzime:

— Ciudat, neciudat, n-ai ce-i face! Că nu mata l-ai botezat pe tata!

Otilia izbucni într-un râs cu hohote, care acoperi până şi nechezatul lui Pintea. Spânu se simţi obligat să adauge:

— Popa l-a botezat pe tatăl matale!

Spânu e un dobitoc. E de multă vreme directorul acestei şcoli, eu, cel puţin, acum doi ani, când am picat aici, l-am găsit director, şi acum, când o să plec, tot director o să-l las. Se zice că e neam cu un ştiu cine, lucru care nu mă interesează, cum nu mă interesează nici fecioria imaginară a Otiliei. Habar n-am de studiile lui, pentru că predă vreo cinci obiecte, ba odată, când am lipsit eu o săptămână întreagă „din motive tehnice”, a

încercat să predea şi fizica sub formă de convorbiri antireligioase…

— Ei, vasăzică, avem şi franţuzoaică! ne comunică profund Spânu, când prezentările fură sfârşite şi toate complimentele făcute. Până la consiliul pedagogic mai este vreme, aşa că mata, Viorica Mircevna, te poţi aranja la gazdă. Ţi-am găsit o gazdă bună, cam departe, dar la o gospodină puternică. Iaca, te-a conduce tovarăşul Negrescu.

Privii la geamantanul ei cât un dulap şi mă întrebai dacă nu-i totuşi Spânu un om de spirit. Dar nu puteam fi mojic:

— La cine?

— La Safta lui Terinte, văduva. Peste râpă!

O să fie un spectacol colosal! Pentru prima oară în Recea-Veche! Numai trei zile! Cumpăraţi biletele din timp! Eu cu dulapul pe umeri şi sfrijita asta alături, gata să leşine de spaimă la vederea primului viţel ce-o să ne taie drumul…

— Poate nimeresc singură? se interesă ea, destul de nesigur. De ce să deranjez pe tovarăşul…

— Negrescu, o ajutai eu, scutind-o să pronunţe un nume odios, şi dintr-o mişcare mă pomenii cu dulapul în mână. Era neaşteptat de uşor. Boarfe, desigur. Fuste de nailon, bluziţe transparente, ca şi intenţiile ei de fugă, pe care a început să le coacă din clipa când a coborât din autobuz, ciorapi, cămăşuţe…

Mă uitam la pantofiorii ei cu tocul cât un creionaş, ce se îngropau cu totul în praful fin şi fierbinte de pe drum şi încercam să mi-o imaginez în cizme de cauciuc, toamna. Când o lăsasem să treacă prima pe uşa cancelariei, îi văzusem bine picioarele. La dracu’, le avea frumos sculptate!

Acum păşea alături. Îmi venea până la umăr. Avea faţa albă, ochii albaştri sau verzi, nasul drept, iar gâtul neînchipuit de lung şi arcuit, ori poate părea aşa, subliniat de tunsura băieţească.

Şi în general părea destul de înfiptă.

— Une garçonne1, gândii cu glas tare.

— Ştii franceza? se miră ea.

— Din fericire, nu. Ştiu foarte multe franţuzoaice. Nu-mi răspunse.

10 băietană (fr.).

Safta lui Terinte, dacă era aceea pe care o bănuiam eu, locuia departe. Geamantanul şi tăcerea tovarăşei de drum începeau să mă plictisească.

— Ce mai nou pe la târg? zisei într-o doară, ca să-i dau de înţeles că ştiu totuşi să întreţin o conversaţie.

Nu găsi de cuviinţă să-mi răspundă.

E o aristocrată, nu stă de vorbă cu hamalii.

— Noi, ăştia, ţăranii, trăim cum a dat Domnul. Nu ştim ce se face pe lume.

Nu întoarse capul.

— Te-am văzut alaltăieri la Filarmonică. Erai cu una din multele franţuzoaice pe care le ştii.

Fusesem cu una roşcovană, Ala, nici nu m-a lăsat s-o sărut, era să pierd autobuzul.

— A, soră-mea!…

— M-a şi izbit asemănarea. Ca două picături de apă…

— Avem mame felurite… Şi taţi… de altfel. Erai cu fratele? Se opri ca să-şi culeagă un pantof din praf. îi întinsei mâna ca să nu-şi piardă echilibrul. Se rezemă de mâneca mea cu un singur deget, de parcă s-ar fi temut să nu se murdărească.

— Mulţumesc.

— Mi-a făcut o deosebită plăcere.

Era o căldură grozavă. Satul părea pustiu. Oamenii plecaseră la cules porumbul, din când în când trebuia să ne lipim cu spatele de garduri, ca să facem loc vreunui camion plin vârf cu ştiuleţi galbeni şi mari. Când se risipea nourul de colb stârnit de maşină, hainele mele negre arătau tot mai jalnic…

— Şi când zici că pleci? mă interesai.

— Unde?

— Acasă la mămica. Râse scurt.

— Probabil de vacanţa mare.

„Ehe! rânjii în mine. Să ne vedem peste o lună-două, când dau ploile! Adică, cine ştie!”. Geamantanul începuse să prindă greutate ca şi oamenii pe care abia începi să-i cunoşti. Numai că în cazul cu oamenii lucrurile se petrec mai adesea invers. Îmi amorţise mâna şi nu aveam niciun chef de vorbă.

— Mă cheamă Radu, Radu Negrescu. Era caraghios, dar n-aveam ce să-i spun.

— Ivanovici sau Vasilevici?

E spirituală! Peste jumătate de an să te văd, porumbiţo!

— N-aş putea spune precis. Am fost crescut într-o casă de copii. Acuşi o să izbucnească în hohote de plâns, o să mă sărute pe frunte şi o să-mi mângâie părul: „Iartă-mă, te rog, n-am ştiut. Dar în viaţa asta nu sunt numai dureri! E atât de bine să trăieşti, în muncă se uită toate. Munca lecuieşte rănile cele mai grele, şi unde mai pui satisfacţia sufletească, ce…”

— Sper că elevii nu te numesc Radu!

— Nu. Nicolaievici.

— Ţi-o fi rupt mâinile geamantanul meu, Radu Nicolaievici. Poate-l mai duc şi eu?

Şi totuşi femeile sunt sentimentale!

— Vai de mine, Viorica Mircevna! Nici n-am observat că am un geamantan în mână! Credeam că e un plic roz şi parfumat… Ai într-însul operele complete ale lui Balzac şi Zola?

Se opri ca să rupă de peste un gard o crenguţă de salcâm cu un ciorchine alb şi colbuit.

— A înflorit a doua oară! Ia te uită! O să fie o toamnă lungă şi caldă.

Îmi suflă drept în nas colbul de pe crenguţă, o mirosi şi se strâmbă.

— Nu mai e ca primăvara…

Cât romantism, Doamne! Şi eu care-mi închipuiam că citeşte biografiile fizicienilor iluştri şi dansează twist! Te mai pomeneşti că organizează un cor la şcoala serală şi ocupă locul trei la olimpiada republicană.

Mă pomenii deodată vorbind:

— De ce, are şi toamna farmecele ei. Când bate bruma, toate dealurile astea se fac roşii ca un ruj de buze. Şi copiii vin la şcoală cu mustăţi până la urechi. De vin nou. Salcâmii…

Şi alte stupidităţi de felul ăsta.

I-am cântat, probabil, mult, pentru că atunci când reuşii în cele din urmă să mă opresc, gâfâiam ca un cal bolnav de tignafes.

— Nu mă aşteptam la atâta poezie de la un fizician! Predai de mult aici!

— De doi ani. Dar m-am pătruns adânc de poezia vieţii la ţară. Sunt un entuziast. I-am propus preşedintelui să construiască un cafe-şantan şi o baie. Ştii că ai să fii diriginta clasei a noua?

— E o clasă grea?

— Nu există copii răi, există învăţători incapabili.

— Citeşti regulat ziarele?…

Dacă nu mă înşela intuiţia, casa de peste râpă, cu patru ferestre şi prispa trasă cu brâu albastru, cu doi cireşi sau alt neam de copaci în pridvor, trebuia să fie a Saftei.

Trecui puntea îngustă, şubredă, fără balustradă (acum înţelegeam de ce-i văduvă gospodina: i s-o fi întors omul afumat de prin vecini!) şi mă oprii în faţa a trei-patru scânduri ce trebuiau să simbolizeze poarta.

În uşă răsări imediat o femeiuşcă destul de tânără încă, se repezi la noi, îndreptându-şi din fugă broboada neagră şi cotcodăcind:

— Poftiţi, poftiţi, bună ziua! D-apoi v-am aşteptat încă de ieri! Da poftiţi, treceţi! în casă-i răcoare, of! Mare năduf!

Femeia se învârtea fără niciun rost şi încerca să-mi smulgă din mână dulapul. îl depusei cu un oftat de uşurare şi mă aşezai pe prispă.

— Soţiorul? se interesă Safta. Şi, fără să observe ochii mari ai franţuzoaicei, mi se adresă: Da’ pe mătăluţă mătincă te-am mai văzut pe-aici! La şcoală. Treceţi în casă! Poftiţi! Mă ridicai de pe prispă.

— Lele Safto, ţin să te informez că sunt un misojin incorigibil şi prefer o existenţă solitară, de celibatar…

Arătai spre colegă:

— Iar în ce-o priveşte pe dumneaei, vezi să nu ducă lipsă de nimic, să se simtă ca la mămica acasă! Bun? Nu uita, Viorica Mircev-na, la ora patru fix avem consiliu pedagogic. Directorul e un om sever şi ţine grozav la disciplină. N-am să intru în casă, deşi nu mă inviţi, te-aş sfătui doar să îmbraci un şorţ negru, mai lung. Ca să faci o impresie bună la primul dumitale consiliu pedagogic!

O salutai cu multă sobrietate, făcui din ochi Saftei şi mă îndreptai spre poartă. Simţeam că mă urmăresc amândouă din prag. Pe punte lunecai, pe puţin să-mi rup gâtul, ieşii în drum şi abia acolo mă întorsei.

Intraseră în casă.

3 septembrie, 196…

Sărăcuţul meu caiet cu scoarţe albastre! *De trei luni n-am mai stat de vorbă cu tine… Şi am atâtea să-ţi spun*! *Că sunt învăţătoare de cinci zile*! *Şi nu undeva, ci la Recea-Veche*! *Sună frumos, nu-i aşa*? *Recea-Veche*! *E un sat ca o jucărie. Căsuţe albe, pomi nenumăraţi, ca o pădure, ba chiar şi o pădure adevărată de jur-împrejur. Stau la lelea Safta, o văduvă bună şi iute ca un titirez. N-are copii şi se-ngrijeşte de mine, de parcă i-aşti cel puţin fiică. Cumsecade femeie.*

Şi ce primire! *Să crăpaţi de ciudă, voi, scepticilor, ce mi-aţi descris viitorul în cele mai mohorâte culori.*

Când am coborât din autobuz, m-a luat în primire imediat *învăţătoarea de lucru manual de aici, un fel de caraghioasă de* vreo *cincizeci de ani (ea zice că are patruzeci neîmpliniţi*! *Ah, femeile)*: *„Te rog să-mi spui Otilia Octavianovna” (era să pufnesc de râs), „şcoala de aici e o mizerie, o, liceul nostru de menaj! îi zicea şcoală, de fapt era liceu*!*” şi aşa mai departe. La început o sfeclisem, pe urmă mi-am dat seama că e o coţofană inofensivă. Aproape ca Mu-sea noastră. Ştiu toată biografia ei, ştiu că e fată mare, că bărbaţii nu merită să le jertfeşti tot ce ai mai scump… Lelea Safta zice că se culcă*

cu toţi tractoriştii de la şcoala de seară. Treaba ei! N-o să-mi fac menajul cu dânsa! M-a întrebat în gura mare dacă sunt fecioară şi m-a implorat să mă feresc de un învăţător de-aici, un „love-lasă", cum îi zice ea, fără egal. În zece minute, cât am făcut cu ea până la şcoală, am reuşit să cunosc cursul scurt al tuturor biografiilor corpului didactic!

M-au primit bine, au râs de „Viorica Mircevna", ca de obicei, iar până la gazdă, la lelea Safta, m-a condus – ironia sorţii – chiar „lovelasă". Radu Negrescu, profesor de fizică şi matematici, un bărbat de-o frumuseţe să-ţi stea ceasul. L-am văzut prin oraş, acum câteva zile, am stat chiar cu un rând în urma lui la Filarmonică, la Richter. Era cu o roşcovană. Ar fi putut avea mai mult gust... E însurat, dar nu trăieşte cu nevastă-sa. Să-i fie de bine!

Face impresia unui băiat deştept, deşi pozează. Pijon! Când am ajuns la lelea Safta, costumul lui negru arăta rău.

*În aceeaşi zi am avut consiliu pedagogic. Primul meu consiliu! L-am cunoscut mai îndeaproape pe director. N-a făcut nimic să-mi schimbe impresia ce mi-a lăsat-o astă-vară la secţia raională, când am venit cu numirea. Prost de rage, dar plin de importanţă. M-a numit dirigintă la a noua „a". Poame bune, mi-am zis: mi s-a părut că of*teazã *toţi uşuraţi când am acceptat!*

Apoi prima zi de şcoală. Mă aşteptam, ce e drept, la mai mult fast, e o sărbătoare totuşi! A fost numai o cuvântare destul de ştearsă, a vorbit directorul. „Să fiţi cuminţi, să nu spargeţi geamurile, să fiţi „culturali" şi să învăţaţi". Copiii au aplaudat vreo zece minute, să se dezmorţească. Am făcut cunoştinţă cu a noua „a". Obrăznicuţi, dar nimic grozav. O să ne înţelegem. Lecţiile propriu-zise încă n-au început. Facem „practică de producţie", de ieri. Mai pe scurt, strângem strugurii la vie. O să dureze vreo lună.

Păcat. Lucrul acesta dezorganizează copiii. Să nădăjduim însă că o să fie totul bine.

Da, se uită cam strâmb la mine colegele. Nu le plac toaletele mele şi nici tunsura! îmi pare rău de ele, dar n-

am ce le face. Lelea Safta zice de orice rochiţă că mă prinde minunat! *Bună femeie*!…

II

A cincea săptămână de când m-am obişnuit să trec pe lângă şcoală, cum aş trece pe lângă orice clădire din sat, pe lângă sediul brigăzii ori pe lângă poştă. Adică la poştă intru de două ori pe zi în aşteptarea „marelui semnal”…

La şcoală mă opresc în curte, îmi iau tinerele vlăstare şi le mân ca pe nişte gâsculiţe la ciugulit poamă. Suntem în perioada ce poartă mândrul titlu „practică de producţie”, altfel – politehnizare a învăţământului.

E o investiţie de energie cu randament extrem de scăzut, dar părţile sunt foarte mulţumite: nici strugurii nu putrezesc pe deal, nici stomacurile copiilor nu se mai strică… în ce mă priveşte însă, mi se face greaţă doar la vederea ciorchinilor, noaptea am coşmaruri viticole şi uneori chiar vinul mă pune pe gânduri. Am ajuns să-i invidiez pe cei de la porumb ori sfeclă de zahăr. De altfel, invidia e reciprocă…

După-amiază, când îmi expediez discipolii pe la casele cui îi are, citesc până mi se umflă capul, dorm o oră-două şi mă trezeşte cu precizia unui cronometru, la ora nouă, Maier, directorul nostru de studii.

Vine să bem.

Uneori scoate din buzunarul hainei de antilopă, arsă în câteva locuri de acizi (în doi ani nu l-am văzut să-şi schimbe haina!), o sticlă de coniac ori de vişinată, de cele mai multe ori însă se aşază tăcut la masă şi oftează, ridicând din umeri. M-am obişnuit să-l înţeleg încă din prag, şi în cazurile acestea îi arăt din ochi locul unde-mi păstrez rezervele, când le am, ori trec în odaia gazdei, unde dau dispoziţiile necesare.

Maier se aşază la masă, apucă de pe etajeră o carte la întâmplare şi nu-şi ridică ochii de pe ea decât să ciocnim. Bea fără să se strâmbe, cu înghiţituri mici şi nu mănâncă nimic. La întrebările mele răspunde cu o uşoară mişcare din cap, da sau nu, iar dacă se întâmplă să improvizez vreo nouă teorie, şi lucrul acesta se întâmplă

mai în fiece seară, lasă cartea la o parte, închisă peste degetul arătător, ridică paharul şi zâmbeşte. Nu ştiu dacă mă aprobă sau ba, nu ştiu dacă m-a ascultat măcar, dar nu-mi amintesc să fi lăsat cartea şi să fi ridicat paharul în alt moment, decât atunci când ar fi trebuit s-o facă.

Când terminăm sticla, de obicei pe la miezul nopţii, mă opreşte cu mâna la inimă să mai încep alta, se ridică, mângâie cartea cu un gest, de parcă ar şterge-o de praf, o pune la loc şi pleacă grăbit, de parcă şi-ar fi adus aminte subit că întârzie undeva.

După părerea mea, nu-i un interlocutor ideal, îmi place grozav să discut polemic, să mă încaier ori pur şi simplu să-mi bat joc. Şi totuşi m-am deprins cu el, în rarele seri, când, neştiut din ce motive, nu vine, simt că-mi lipseşte ceva.

Ieri-seară m-a uluit grozav. A intrat ca de obicei, a scos din buzunarul hainei de antilopă o sticlă de rom „Habana”, a pus-o pe masă şi mi-a făcut din ochi.

— Eşti genial, Boris! – îi spun pe nume, deşi e mai în vârstă cu vreo cincisprezece ani decât mine. Pentru romul ăsta ar trebui ceva ananas sau banane, dar mă tem că e închisă dugheana.

Făcu un gest de ascetă renunţare şi se aşează la masă.

— Închin acest prim pahar pentru bărboşii care ştiu ce-i trebuie unui om de treabă! zisei eu, umplând ochi două păhărele.

Îl dădu de duşcă şi se opri pe câteva clipe cu răsuflarea tăiată.

— Hm!... observă el în cele din urmă.

Apoi luă de pe etajeră o carte, ceva despre Fermi. Privi lungă vreme portretul savantului, de parcă ar fi aşteptat să afle ce se petrece în spatele ochilor sclipitori ai italianului, răsfoi câteva pagini şi reveni iar la portret.

Lăsă cartea să se închidă peste arătător, umplu singur păhărelele şi-l ridică pe-al său.

— Radule, şi eu... închise ochii. Ştii, şi eu visam... să lucrez într-un institut... la Academie...

Răsturnă a doua oară păhărelul, până la fund, inspiră

zgomotos şi deschise cartea. Nu mai scoase o vorbă până la plecare.

Bău şi paharul de ţuică ce i-l umplui când terminarăm romul şi ieşi aproape trântind uşa.

Ciudat om, Maier!

Predă chimia, are vreo trei premianţi pe la un ştiu ce olimpiade, vreo cinci copii acasă şi o soţie veşnic încruntată sau poate bolnavă, dar n-am auzit niciodată să fi încercat măcar să iasă din văgăuna asta! E al doilea an director de studii. Se-mpacă cu toţi, pentru că nu schimbă cu nimeni mai mult decât minimumul necesar de cuvinte, dar, deh, să-ţi îngropi aşa capacităţile, dacă ştii că le ai? E în satul ăsta de prin cincizeci…

Trăgea un vântuleţ subţire, dinspre sud, dar destul de înţepat şi „bolonia" mea îmi dădea de înţeles că ar fi cazul să mai fac ceva mişcare, altfel pot îngheţa. Dar mă gândeam la Maier. Probabil, n-am procedat strălucit aseară, când i-am deschis taina „marelui semnal" ce-l aştept de la Academie. O, nu mă îndoiesc nicio clipă că n-o să-mi pună beţe-n roate, dimpotrivă! L-o fi durut însă…

Mă opri din gânduri un bas profund:

— …lucrează…

Tresării speriat şi mă făcui roşu (din fericire numai eu pot simţi acest schimb de culori pe faţa mea – sunt foarte negru), mă făcui roşu, de parcă mă surprinsese cineva asupra unui lucru urât.

— Poftim? era Pantelimon, şeful brigăzii din sat, soţul Tamarei noastre.

— Zic, bine lucrează? arătă la copii.

— O, da! Grozav! La anul, când o să avem şi clasa a zecea, cred că o să puteţi expedia toţi colhoznicii la băi pe vremea culesului.

Brigadierul râse mulţumit.

— Glumeşti, dar să ştii că ajutor avem. Altfel…

El ilustră cu un gest elocvent situaţia în care s-ar fi putut pomeni brigada fără acest ajutor salutar din partea şcolii şi aprinse o ţigară.

— Cam răcoare, zise el. Mâine-poimâine dă bruma…

Nu sufeream de reumatism şi nu puteam prezice schimbarea timpului, dar în ce priveşte răcoarea, îl aprobai.

— Poate… hm… ne ducem la cramă oleacă, să ne mai dezmorţim?

Cum disciplina clasei a noua „b”, ce cu onoare o conduceam, n-avea de suferit de pe urma prezenţei mele, hotărâi că nici lipsa mea nu va putea să-i dăuneze. Cu atât mai mult, cu cât nu eram cu nimic îndatorat brigadierului.

Crama, de fapt căsuţa pândarilor de la vie, era o sclipuire din piatră, destul de simpatică, cu un mic bordei alături, în care stăteau călare unul peste altul vreo şase butoaie potrivite cu vin nou. Probabil, rezerve menite să ridice sau să coboare, după împrejurări, moralul oaspeţilor, destul de deşi în colhoz pe asemenea vreme.

Într-o odaie destul de încăpătoare, pe vreo trei paturi de metal, joase, stăteau în jurul unei mese improvizate din scânduri nerândite Spânu, franţuzoaica, Pintea şi Elena Suru, fostă cândva elevă la această şcoală, acum instructoare de pionieri, nepoata brigadierului. Tamara Alexandrovna, lângă uşă, tăia nişte felii uriaşe dintr-o pâine coaptă, probabil, pentru un Gargantua din partea locului.

— A! Lobacevski! Poftim, poftim, luaţi loc la noi! Pentru briga-diereasa noastră, „bioloagă”, fizica şi geometria erau două fenomene absolut identice. Şi cinematografia, probabil, la fel, pentru că lui Maier îi zicea „Eisenstein”, avându-l în vedere, probabil, pe Mendeleev. Avea ea o pasiune pentru porecle savante.

Adică invitaţia la un „să ne mai dezmorţim” nu era gestul unei inspiraţii de moment… începeam să am succes!

Apariţia mea stârni o bucurie generală.

Spânu lăsă neîmpărtăşit unul din numeroasele adevăruri pe care le comunica desigur adunării, ca să-mi facă loc cu mare părere de bine:

— De-a dreapta tatălui, fiule!

Glumele lui aveau întotdeauna un efect răsunător. Pintea, geograful, care stătea între cele două fete, îmi făcu

din ochi:

— Ai îngheţat, Nicolaievici! Dacă nu ştii să te încălzeşti! Brigadierul mai aduse o strachină cu brânză şi nişte murături, iar unul dintre pândari depuse o căldare cu vin alb la mijlocul mesei, cu dexteritatea unei îndelungi experienţe, exact pe urmele mai vechi, dar roşii, ale aceluiaşi vas.

Se vedea totuşi că întrerupsesem o discuţie extrem de însemnată şi agitată: franţuzoaica le povestea, probabil, ultimele noutăţi cu privire la soarta tragică a minorelor pariziene, ori Spânu încerca să combată vederile antipedagogice ale vreunui director vecin, pentru că fericirea stârnită de apariţia mea se stinse curând pe feţele mesenilor, ca să facă loc seriozităţii necesare în orice discuţie importantă.

— Nu, Mircevna, zise directorul după o scurtă perioadă de acalmie, folosită pentru a închina un pahar de o curăţenie destul de dubioasă în sănătatea „fizicienilor, care nu prea fac companie cu noi, bieţi pedagogi, în veacul ista al tehnicii, dar ce să-i faci, aşa-i vârsta, s-or îndrepta ei”. Nu, mata n-ai dreptate. Şi ţi-oi spune de ce. Ţara şi oraşul, îi drept, au să-şi şteargă cu vremea deosebirea, dar până una-alta n-ai ce-i face, ţara e ţară. Sat! Oameni cu vederi încă înapoiate. Nu zic de toţi, Doamne fereşte! făcu o mică pauză şi ciocni cu brigadierul, dar nu bău. Sunt şi la ţară oameni înaintaţi! Ehei! Dar ţăranii în cea mai mare parte au încă vederi vechi. Şi iaca vii mata, şi te văd ei tunsă aşa, nu, cum să-ţi spun… Aşa, ştii! Nu, nu! Nu vorbesc chiar de mata! Şi îmbrăcată cu rochia, să iertaţi, mai sus de genunchi, şi cu buzele date… Iar mata eşti pedagog. Ei îţi dau copiii… Ţi-i încredinţează, că să zic aşa. Ei, cum vine treaba! Copiii văd acasă una şi la şcoală alta? Da’ de ce? Cu mintea lui el nu poate înţelege. Iar părinţii la ţară nu ştiu încă pedagogia. Şi autoritatea matale… şic! Aşa că, vrei, nu vrei, dar trebuie să joci ca ei…

— Să te adaptezi la mediu, îşi aminti Tamara brigadiereasa, cea cu diplomă de biologie.

— Da, să te *adopţi*! Iaca!

— Bine, dar spuneţi nişte enormităţi… începu franţuzoaica. Mă scuzaţi, dar… Fie, aveţi perfectă dreptate, e una mentalitatea la ţară, unde tradiţiile sunt mai tari şi aşa mai departe, şi alta la oraş. Ba mai mult, recunosc, fiecare are dreptul la gustul lui, dar trebuie să existe totuşi o normă, un bun-gust general, care poate fi educat şi care trebuie educat! Educat, nu impus! Iar din punctul acesta de vedere intelectualul la sat e un… un far! Da, un far, cum se spune!…

— Chiar far! se repezi pioniereasa. Când mă duc la oraş, mi-i greaţă să mă uit la fetele de pe stradă: nişte mode, că le vezi tot ce au până-n suflet şi nişte clăi de fân în loc de păr, de se vede îndată că n-au nimica în cap! Far? Să nu te superi, Mircevna, dar ai să vezi că peste o vreme şi mata ai să te…

— …Am să mă dau la brazdă?

— Ei, interveni brigadierul, umplând paharele, da’ mai lăsaţi modele celea, hai mai bine să închinăm! Că eu aşa cred: trăim bine, avem de toate, şi noi ce mânca şi la alţii de dat, şi casele pline. De mode v-aţi legat! Hai noroc!

— Moda îi lucru rău! constată Spânu, trântind paharul de masă. Ţăranul să aibă podul plin, că modele or veni ele!…

— Numai nu acelea ca să-ţi scoţi bucile afară! adăugă ironic Tamara.

— Ei, şi mata, Alexandrovna, sări Pintea care tăcuse până atunci. Apoi se întoarse spre franţuzoaică: Noi nu de mata vorbim.

Ea râse şi pentru întâia oară mă privi. De fapt, îşi lunecă ochii şi peste locul unde stăteam eu:

— E o neînţelegere la mijloc. Eu nu de mode ca atare vorbesc, deşi îşi are rostul ei, şi încă unul mare, şi moda, ca un element de civilizaţie. Eu vorbesc de cultura pe care noi trebuie s-o promovăm la ţară, de bunul-gust, de gustul pentru bunul-gust. Şi nu de ceea ce numim de obicei cultură, cu cifre de televizoare, motociclete şi aparate de radio…

Săraca fetiţă!

Începea să-mi placă. Ori poate cele două pahare de vin…

De când îi dusesem geamantanul, în prima zi, nu mai schimbasem cu ea decât vreo zece cuvinte, lipsite de însemnătate.

O vedeam aproape zilnic la şcoală, dimineaţa, când încerca să-şi încoloneze discipolii dintr-a noua „a” – în ultimele zile chiar cu succes! – şi pleca cu ei la vie. Aveam sectoare vecine, doar că ai mei păşeau ceva mai vioi.

La consiliul pedagogic mi se păruse că-mi zâmbeşte complice la cele mai interesante maxime debitate de Spânu, dar n-aveam un chef grozav să leg prietenie cu ea: mă apăsa o experienţă prea bogată…

Nu-mi urmase sfatul: nu îmbrăcase un şorţ negru şi decent. Venise într-o rochiţă excelentă, ceva deschis, nu mă prea pricep la culori, în orice caz din marginea rece a spectrului, albăstrie, desigur, cu jupon şi pe nişte cuie cum scrie la carte.

Arăta bine, chiar foarte bine, şi dacă nu mă prea străduiam s-o examinez, înţelegeam lucrul acesta din privirile destul de mohorâte ale jumătăţii slabe ce participa la consiliu.

Săraca fetiţă!

Îşi găsise cu cine să discute!

Auzeam cuvintele fără să le pot urmări sensul în fraze, simţeam că discuţia se înfierbântă din ce în ce mai mult, dar nu mă puteam obliga să ascult, să înţeleg ceva. Chestiile astea mă plictiseau, pentru că n-aveau niciun rost. Eu consumasem pe vremuri mult mai puţină materie cenuşie ca să-mi dau seama de atâta lucru. Şi Spânu, şi Tamara, şi ceilalţi doi tinerei (cu brigadierul stăteam de vorbă a treia sau a patra oară) erau nişte tăbliţe naive, cum sunt cele din cabinetul unui oculist, şi pe care, cu ochi normali, le puteai citi la repezeală.

M-am surprins vorbind. Da, m-am surprins. Şi-i vorbeam ei.

Mă ascultau toţi. Spânu şi ceilalţi cu un zâmbet, în care îşi ascundeau de obicei teama, poate nu teama, în

orice caz ceva asemănător sau apropiat, pentru că nu mă puteau înghiţi şi, bineînţeles, ştiau că se bucură de reciprocitate, deşi nu-i uram, era prea mult pentru ei; ea, roşie, cu ochii în paharul din care abia gustase o dată şi pe care îl învârtea mecanic în palme.

Îmi dădeam perfect seama că fac poză pentru ea, anume pentru ea, şi totuşi continuam:

— …Şi o să treacă un an-doi, hai să zicem trei, au să treacă trei ani, domnişoară, îi oprii protestul cu un gest, e un fel al meu de a glumi! *Miile pardons*, încercai să graseiez, cu un succes dubios, ce-i stârni o vagă încercare de zâmbet. Şi… o să fugi! Da, o să fugi, în cel mai fericit caz! A doua alternativă necesită un caracter mai puţin temerar: o să te măriţi. Cu Pintea, sau cu un agronom. Nu te sfii, Pinteo, te folosesc doar ca material didactic! Şi o să vă faceţi o casă. Şi o să faceţi copii. Trei sau cinci. Fără soţ. Şi pentru că între timp o să fiţi la cuţite cu tovarăşul brigadier, o să vă cumpăraţi o vacă sau o capră. Pentru lapte. Şi o să creşti păsări. Şi o să speli vase. Şi o să-l foloseşti pe Balzac suport pentru ceainic. Să nu se strice masa! Şi o să vă duceţi de două ori pe lună la club să vedeţi filmele din vremea studenţiei. Iar dimineaţa şi seara o să strigi franţuzeşte la vacă sau la capră să nu dea cu copita în doniţă! în timpul liber ai să dai ceva ştiinţă de carte şi copiilor la şcoală. Bineînţeles, dacă n-o să-l rogi pe tovarăşul Spânu să te suplinească, până pui clismă unui copil constipat. A treia alternativă n-o ştiu… Dixi!

Îmi băui paharul într-o linişte absolută. Abia apoi începu să râdă. Ea. Ceilalţi mai pe urmă. Ca în povestea cu anecdota şi girafa.

— Eşti grozav, Radu Nicolaievici! Ştii că eşti grozav! Avea un râs molipsitor, deşi cam nervos. Plin şi în acelaşi timp melodios, şi pe o gamă destul de largă. Vrei să te dobor cu o întrebare? Numai cu o întrebare?

N-aveam nimic împotrivă, pentru că râdeam şi eu.

— Spune-mi, te rog, eşti pe punctul de a fugi sau ai de gând să te însori cu… ei, cu Elena ori cu vreo agronomă?

Râsul conteni. Pioniereasa se ridică, aruncă un „ei, ştiţi… chiar!” şi ieşi.

Brigadierul se grăbi să umple paharele, iar pe Tamara o prinse o tuse foarte seacă. Franţuzoaica îi privi pe toţi nedumerită, apoi şopti:

— Am făcut o gafă? mi se părea că e gata să plângă. O liniştii:

— Nu…

Pintea se ridică cu un aer solemn. Gafele săvârşite de alţii nu-i răpeau pofta de mâncare, aşa că înghiţi cu un mic efort o îmbucătură prea voluminoasă şi ridică paharul:

— Mircevna (de doi ani auzeam în cancelarie vocativele acestea „Ivanovici”, adică Spânu, „Nicolaievici”, adică eu, de obicei nu răspundeam, „Alexandrovna”, „Vasilevici”, „Mendelevici” – fără prenume!), colectivul nostru îi un colectiv strâns, prietenesc, care colectiv m-a crescut şi pe mine, şi pe Ivanovna… Că eu aici am mântuit şcoala, adică şapte clase, că atunci era de şapte clase… Şi pot să zic că m-am făcut om. Aici, iaca, tovarăşul Spânu, Ivanovici, el mi-a fost învăţător şi acum pot să zic că mi-i coleg…

Pintea se întoarse spre director, ca să surprindă gestul aprobator al acestuia, şi-l primi: Spânu începuse să moţăie.

— Da! Şi vreau să spun că colectivul nostru, strâns, prietenesc… că în colectivul nostru… pot să zic, sunt şi neplăceri…

Nu mi-am putut imagina niciodată cum arăta ştiinţa aproape exactă a geografiei în expunerea acestui prostovan… Bietul băiat! Făcea jocul tuturor, deşi cred că ar fi putut ieşi ceva dintr-însul, iar acum, observându-l pe Spânu că doarme, nu mai ştia pe unde să scoată cămaşa. Încercai să-l ajut:

— Autorul neplăcerilor sunt eu, tovarăşă Vrabie. Cu milionul meu de păcate ar fi fost de-a dreptul păcat să nu las o pată neagră asupra acestui colectiv imaculat…

Tamara sări arsă:

— Măi, măi, măi! Ce sfânt buzat s-a mai aflat! Nu mi

se deschide gura să vorbesc, dar…

Mă străduiesc s-o liniştesc:

— Nu trebuie, Tamară dragă (ştiam că adresarea aceasta o enervează), nu te mai omorî atâta, o să te ajut eu: după câte înţeleg, discuţia trebuia să ajungă aici. Ei bine, mă adresai franţuzoaicei, e în colectivul acesta un cetăţean, care acum doi ani şi-a părăsit soţia după o scurtă viaţă conjugală, de câteva zile, o soţie atât de bună, atât de deşteaptă, atât de cuminte!… Şi frumoasă! Şi uite, umblă, sărăcuţa, de doi ani, de doi ani tot umblă să se împace, iar cetăţeanul nici nu vrea să audă de aşa ceva, nici la adunările profesionale nu se duce să i se facă morală, nici de director n-ascultă, nici de colegi, de parcă ar trăi undeva pe lună, iar biata victimă nici n-ar exista!…

Mă întorsei spre Tamara:

— S-a oprit tot la dumneavoastră, Tamara Alexandrovna? Tamara îşi plesni palmele, invocând cerul. Brigadierul folosi pauza, ca să încerce o conciliere:

— Ia mai lăsaţi vorbele astea! Hai să mai gustăm oleacă, se răsuflă bunătate de vin, ce dracu’! Radu Nicolaievici, fă-ne cinstea! Viorica Mircevna!…

Băui vinul. Era un vin al dracului gustos! Cu Maier mă obişnuisem să folosesc lichiduri ceva mai tari: suferea de stomac.

— Eu sunt monstrul acesta, tovarăşă Vrabie, soţul criminal, care înfruntă o soţie nefericită, adică fostă soţie, şi un întreg colectiv… Vai! Şi cum nu mai vreau să-mi cheltuiesc energia modestă în asemenea discuţii, am terminat, iar gura mea uscată de sete stă la dispoziţia matale, Pantelimon Trofimovici.

Brigadierul râse mulţumit!

— Iaca, vezi! Aşa-i moldoveanul, se cunoaşte: cum i-i rău, închină un pahar, cum i-i bine, iar închină! mai lăsaţi şi voi omul în pace, ce vă băgaţi în sufletul lui. Ia hai noroc!

Tamara îl săgeta cu o privire de sabie, dar nu făcu altceva decât să ofteze.

— Parcă noi îi vrem răul? Eh, tinereţe!

Spânu dormea de-a binelea. Aici avea să-şi facă somnul până la completa trezie, pentru că de se îmbăta, rămânea în casa unde-l prindea ameţeala şi n-ar fi ieşit în stradă pentru nimic în lume. Mi se pare că abia când sembăta îşi dădea seama perfect de ceea ce trebuie să facă şi devenea astfel un om ca toţi oamenii. Dac-ar fi putut vorbi în starea aceasta, probabil că ar fi spus chiar şi lucruri inteligente.

Cine ştie!

Nu mă uitasem la franţuzoaică după ce terminasem de vorbit. La urma urmelor, cred că ştia lucrurile acestea de la Otilia, aşa că efectul declaraţiei mele n-o putea zgudui. Şi-apoi ce mă interesa efectul? Ce mă interesa fata asta, noua mea colegă, cu care nu schimbasem decât zece, douăzeci de fraze obişnuite?

Ce mă interesa că se dovedise a fi ceva mai inteligentă decât mi-o imaginam, mai frumoasă decât îmi păruse şi mai înţepată decât o clasificasem?

Să fie sănătoasă!

Eu eram în aşteptarea „Marelui semnal!”

Ea vorbi:

— Mi se pare că n-am dreptul să mă amestec în probleme care aparţin unui colectiv din care abia încep să fac parte, dar… Tunsurile acestea standard imprimă un aer de neseriozitate feţelor pe care le încadrează, le dau o expresie tip, dacă pot spune aşa, ori, mai precis, le lipsesc de o expresie inedită. Eu cred că e treaba tovarăşului Negrescu şi a soţiei lui, ea accentua bine acest „lui”, să trăiască împreună sau ba. Nu sindicatul poate hotărî ce e rău şi ce e bine în viaţa intimă a doi oameni… Voiam însă să revin la discuţia de la început, cu intelectualul şi rolul lui la ţară…

Brigadierul aplecă spre sine căldarea ca să măsoare din ochi vinul rămas şi ţăcăi nemulţumit din limbă:

— Ia te uită cât a mai rămas! Da, la ţară orice om învăţat e aur, numai că de multe ori nici el nu-şi ştie preţul!

— Adică îmi dai dreptate, se repezi franţuzoaica, îmi dai dreptate, Pantelimon… ea ezită.

— …Trofimovici! o ajută sec Tamara.

— Ehe-he, domnişoară, să-ţi spun şi eu, ca tovarăşul Negrescu, dacă nu te superi! Parcă puţine flori avem noi aici care nu ştiu să înflorească, şi tare le-ar trebui grădinari! Am zis alta la început, dar vorbele celea cu moda eu aşa le-am înţeles cu mintea mea, că nu de modă-i vorba, ci de viaţa ce-o duce ţăranul: că de avut au acuma toţi, dar de folosit ce au – nu ştiu!

— Şi chiar vrei să vin eu să-ţi fac o revoluţie? se interesă sarcastic Pintea. În două zile, na: aşa şi pe dincolo! Fă ca mine!

— De ce, zise Viorica, e mai uşor să vii la om şi să-i spui: „Bravo, bine faci ce faci. Iau eu exemplul tău!”

— Uiţi de adaptarea la mediu, Mircevna, se repezi însufleţită Tamara.

Era semnul că trebuie să plec. De câte ori avea ocazia, şi nu perdea nicio ocazie, bioloaga noastră ataca această temă. Cred că altceva nici nu ştia. Probabil, o fi fost lucrarea ei de diplomă. Pe femeia aceasta obeză, cu vreo trei ani mai în vârstă ca mine, dar cu patru copii de-acum, patru fete, pe care le îmbrăca mereu în rochii de aceeaşi culoare şi croi, spre marea invidie a vecinelor, o ştiam încă de la universitate. Se pregătea de diplomă în anul când *alma mater* îşi deschidea porţile în faţa mea. Încercasem pe atunci să-i fac curte, o seară întreagă, chiar cu riscul unui scandal de la mătuşă-mea, dar nu putusem scoate din ea decât nesfârşite hohote de râs. Era durdulie, dar bine făcută şi eşecul lăsase urme adânci şi pe multă vreme în sufletul meu de tânăr nevinovat.

Acum mă enerva grăsimea ei exagerată, scenele de gelozie ce le făcea bărbatului peste gardul şcolii, pentru că erau vecini cu şcoala, vădita satisfacţie cu care primea linguşirile lui Spânu şi a celorlalţi, doar pentru că era soţia puterii din sat, mă enerva însuşi gândul că-i făcusem odată, ori încercasem cel puţin, să-i fac curte. Adică faptul acesta mă amuza mai mult. La o adunare, aşa, de-al dracului, am făcut o aluzie la întâmplarea aceea.

— Mata trebuie să ştii, tovarăşe Negrescu, mă luă la

o parte după adunare Spânu, că nu toate glumele sunt folositoare. Nu se poate să baţi în autoritatea unui pedagog de faţă cu colegii lui!

Pintea închise uşa în urma noastră şi mă opri.

— Nu-i bine…

Habar n-aveam ce nu-i bine. Că vorbisem ori că plecam?…

— Nu-i bine… se rezemase de un perete şi sufla greu. Era cherchelit.

— Nu-i bine…

O luai la vale prin vie. Copiii nu se vedeau nicăieri.

— I-am trimis acasă! îmi zise pândarul. Mi-a spus învăţătoarea ceea să-i trimit… Care-a plecat…

La început, când nu bănuia încă nimic, Tamara încercase să mă peţească. Ba chiar şi pioniereasa îmi zâmbea destul de promiţător…

La capătul viei, la intrarea în sat, mă aşezai pe nişte spaliere de beton, descărcate grămadă. Era pe amurgite. Jos, satul se întindea acoperit de-o ceaţă străvezie, nemişcată, în straturi; dealul Prunei, din cealaltă parte, avea culmea linsă galben de ultimele raze ale unui soare ce asfinţise.

În fond ce voiau de la mine? Să mă împace cu fosta soţie? Nu prea cred. Ştiau că e de prisos orice încercare.

Atunci?

Să-mi închidă gura?

Probabil. Dar inutil: n-o mai deschideam de mult şi…

…Şi nu mai venea „Marele semnal”!

Mă ridicai să plec.

Mă aştepta Maier.

16 septembrie.

…Încep să-mi cunosc puţin copiii. Acum îmi dau seama că la început m-au primit cu neîncredere, chiar ostil, deşi într-ascuns ostil. Am douăzeci şi patru în clasă, între cincisprezece şi şaptesprezece ani. Era şi de aşteptat, nu sunt decât cu vreo cinci-şase ani mai mare ca ei! mai *în glumă, mai în serios îi încerc la franceza mea*: *cu excepţia a vreo trei, mi se par îngrozitor de slab pregătiţi. O să am*

bine de furcă atunci când începem lecţiile! Mi se par cam destrăbălaţi, sunt obişnuiţi să se strige la ei, cu toate că nici strigătul nu-mi închipui să aibă un efect prea mare. Am de gând să nu ridic vocea niciodată. Principial! Putem găsi limbă comună şi altfel. Cu fetele mi se pare că am aranjat treaba: discutăm despre mode. Le sticlesc ochii! Se îmbracă atât de oribil: rochii gata, toate pe-un calapod, de parcă ar fi cusute pentru copii orfani! Credeam la început că mă înşel, mă rog, la culesul viei nu poţi veni îmbrăcat de paradă. Dar le-am văzut două duminici în sat, bietele fetiţe!

Cu băieţii e ceva mai complicat. Am încercat, la pauză – facem pauze şi la vie! – să discutăm ceva politică. loc! Altă dată le-am citit din „Tinereţea" un articol „pe teme morale" (iscălit de Pablo, se-nţelege!), ceva destul de încurcat, un tânăr face curte unei fete, îi propune mâna, ea acceptă şi... îl aşteaptă zadarnic de ziua nunţii în faţa oficiului stării civile... Natural, Pablo îi face praf pe amândoi, atâta doar că mi s-a părut prea patetic tonul. La care Armaşu Ion, un băiat destul de dezgheţat (de altfel, o rupe binişor franţuzeşte!), m-a rugat să-mi spun părerea în ce priveşte libertatea dragostei şi perspectivele acestui sentiment în societatea viitoare... M-a salvat sfârşitul pauzei, dar le-am promis continuarea discuţiei într-una din zilele apropiate... De unde să iau „literatura"? Probabil, am sărit peste cal...

...Otilia m-a ucis cu atenţia ei o săptămână întreagă. A înţeles totuşi că nu şi-a găsit o confidentă şi m-a lăsat în pace. Bună cumătriţă! Mi se pare că nu-i chiar atât de inofensivă.

Tamara, cea cu ştiinţele naturale, şi Elena, instructoarea de pionieri, nu pierd nicio ocazie să-mi dea de înţeles că mă îmbrac prea „ţipător" pentru un pedagog. Ieri am şi avut o mică discuţie, ca să nu-i *zic conflict.*

Pe la prânz am fost invitată de şeful brigăzii de aici, soţul Tamarei, la cramă, la „o vorbă". Era directorul, Tamara, Elena şi un cucoşel, predă geografia – Pintea. Apoi a venit şi Negrescu. N-aveam ce face şi am pornit

vorba că n-ar fi rău pentru intelectualii de la ţară, ba nici pentru sat chiar, să se mai ocupe şi de propagarea bunului-gust, de formarea lui. M-am referit mai ales la îmbrăcăminte, la muzică, la multe altele. Doamne, mi-am aprins paie în cap! M-a susţinut ori cel puţin a încercat să mă susţină Negrescu şi până la urmă a trântit uşa. N-am crezut că mai există asemenea idei şi vederi înapoiate! Şi sunt tineri doar, veniţi aici să cultive, să ridice şi pe alţii la nivelul lor! Ferească sfântul, la nivelul lor trebuie să cobori! îngrozitor! Negrescu mi-a prezis că o să arăt la fel peste trei ani. Ba mai bine mă spânzur!

Câte ceva mi se pare că pricep: Spânu. Un cetăţean, care-a pus mâna pe şcoala asta cu vreo cincisprezece ani în urmă, cu „sfinţi", se-nţelege, departe de ochii controlului, departe de ştiinţă şi intelect, iar ceilalţi, mă rog, formaţi la şcoala lui... Şi cât n-ar părea de curios, nu s-a găsit nimeni, cel puţin în ultimii ani, să se ia de capul lui. Unul de-aici, din cei care-l cunosc în „lucru"... Oare n-o să-mi pice mie norocul ăsta?...

Mi-a plăcut brigadierul: un băiat simplu, cam sub papuc, dar face impresia să fie un om de treabă. În orice caz nu m-aş apuca să-l compar cu ceilalţi...

III

Fiecare om are dreptul la o prostie în viaţă.

Pentru unii prostia aceasta e şi ultima. Pentru alţii prima prostie e un fericit prilej de a mai comite multe altele, şi numai oamenii de teapa lui Spânu, al căror cap suportă infinit mai uşor chelia decât ideile proprii, nu fac prostii niciodată.

Pentru aceştia lumea e clară ca un pahar de apă, viaţa e o chestie pe care trebuie s-o trăieşti, şi îndoielile – nişte nouraşi care pătează efemer albastrul nemărginit al existenţei lor senine.

Dacă nu ştiam vreodată ce să fac, şi lucrul acesta se întâmpla prea des, făceam toate altfel decât această ultimă categorie de oameni.

Şi totuşi săvârşeam prostii nenumărate.

Mătuşă-mea, care m-a crescut după moartea mamei

şi pe care n-am încetat niciodată s-o consider o femeie demodată şi genială (reuşea dintr-o biată pensie să ne hrănească pe amândoi, ba să ne şi îmbrace!), nu cunoştea, din fericire sau ba, niciun postulat din ale pedagogiei şi singurul îndrumar de viaţă, ce mi-l putea da, suna, în gura ei, cam aşa: fă ce fac oamenii deştepţi şi n-o să dai greş niciodată.

De-aş fi ştiut care-s deştepţii!

Proştii îi recunosc doar pe-ai lor, deştepţii… ştiu ei pe cine să laude…

Dar nici prost nu mă socoteam, şi tocmai asta mă îngrozea!

În cele din urmă am făcut şi eu cum procedează toată lumea: am hotărât să mă consider un om înzestrat şi deştept şi m-am fixat pe poziţia asta cu fermitatea şi tenacitatea unui brad pe o stâncă.

De atunci am început să fac prostiile conştient…

La facultate se vorbea de mine ca de o mare capacitate fizico-matematică. N-a ştiut nimeni niciodată câte sforţări supraomeneşti am depus ca să susţin această părere eronată.

Cu câteva luni înaintea ultimelor examene, o colegă foarte binevoitoare m-a iniţiat în anumite taine de existenţă, care m-au făcut să blestem sângeros toate nopţile nedormite asupra tuturor manualelor şi formulelor posibile.

De câte ori drumul ales întâiul este şi drumul cel bun!

E desigur o atitudine cam sentimentală şi prea uşuratică, dar totdeauna raţiunea e mai presus de inimă? Şi oare totdeauna respectarea normelor scrise şi orale dă şi o garanţie de avantaj neîndoielnic celui ce le respectă?

Vai, ca infractor în domeniul acestor norme, nu aveam să fiu o fericită excepţie!

Am cerut mâna colegei şi, obţinându-i consimţământul, am înregistrat căsătoria „civilă”, în imediata vecinătate a numirilor şi licenţei.

Ce ştiam eu? Ce văzusem eu? Ori, mai bine, ce

pricepeam eu în pasul acesta, unde, odată cu civilizaţia, instinctul de perpetuare a speciei, singur, nu poate fi un sfetnic de nădejde!

În urmă păstram o copilărie obişnuită şi neobişnuită pentru generaţia mea.

Un tată virtual, doar două-trei fotografii, şi durerea aproape simbolică a unor oseminte scumpe şi necunoscute, risipite undeva în alte pământuri, probabil, nefertile şi posace, ca o chezăşie a unei datorii împlinite până la capăt. Şi o dragoste de copil – nu, un dor de dragoste, niciodată trăit, dar purtat mereu din an în an, din vis în vis, ca o nepotolită sete de împlinire, dar şi ca o pedeapsă nemeritată.

Mama. Aveam doisprezece ani când a murit. M-a iubit, tânjind după chipul acela ce-l purta într-însa ca o icoană. S-a veştezit tânjind şi s-a stins tânjind. Acum înţeleg că nu pe mine mă mângâia, şi ochii aceia mari, cu pupilele dilatate ca de o spaimă şi o patimă, căutau dincolo de mine, prin mine şi peste timp înapoi. Era tânga aceea nemărginită şi neînţeleasă a unei păsări volnice, prinsă în colivie, iar viaţa şi chiar eu, doar zăbrelele ce-o împiedicau să-şi ia zborul departe, departe…

Dragostea mătuşii, sora lui taică-meu, fată bătrână şi dactilografă la pensie, ce avea să înlocuiască şi asprimea, şi duioşia, şi nădejdile părinţilor, n-a fost altceva decât o veşnică spaimă pentru ea, şi o tiranie docil acceptată pentru mine.

Dacă nu m-aş teme să cad în freudism, aş fi înclinat să cred că mă considera excepţional şi mă trata ca atare doar din cauza ataşamentului ce-l au fetele bătrâne pentru obiecte! Mă socotea un lucru scump şi mă ferea, geloasă, de orice atingere, de orice contact cu restul lumii. Şi acum mă umflă râsul când îmi aduc aminte că şi în anul întâi de facultate mă aştepta în stradă, răbdătoare şi resemnată, ca s-o însoţesc la un concert sau s-o conduc acasă.

Curios! Pe atunci nu găseam lucrurile acestea neobişnuite. Poate pentru că, lipsit de mediul firesc, copilul din mine se dezvolta prea încet? Ori poate pentru că, fără

să-mi dau seama, acceptam ori cel puţin mă obişnuisem în bună parte cu concepţiile ei învechite, de care, ca un tânăr foarte citit, râdeam în sinea mea?

Cine ştie!

Când am condus-o pe drumul din urmă, fără pompă şi fără prieteni, eram în ultimul an şi îngropam trist ultimul capitol din tinereţe.

Mă aştepta maturitatea şi sfatul ei bun să fac şi eu ce fac oamenii deştepţi, ca să nu dau greş niciodată… Oamenii deştepţi se însurau.

Ca şi cei proşti, de altfel.

Retrospectiv aş numi dragoste ceea ce a durat atât de puţin. Oricum dragoste. Cum am putea oare defini altfel afecţiunea ce-o manifesta un copil faţă de cineva, care l-ar fi învăţat să fumeze, de-o vorbă, ori să-şi facă un zmeu?

A fost dragoste, chiar dacă ar trebui să recunosc că s-a născut ca primă reacţie a unui om scăpat de tutelă, descătuşat într-o libertate pe care n-o ştia, n-o dorea deci, şi nu era pregătit pentru dânsa.

O iubeam şi mă îmbăta conştiinţa acestui lucru. O iubeam, dar lumea e plină de zvonuri.

Trecutul ei nu era impecabil. Ştiam acest lucru şi nu voiam să-l ştiu.

Apoi au urmat binevoitoarele amănunte şi bine intenţionatele sfaturi.

Nu eram în fond altcineva decât unul din mulţimea celora ce nu pot accepta posibilitatea unui Jean Valjean, cu atât mai puţin unul feminin.

La numai două săptămâni de căsnicie am refuzat categoric oferta de aspirantură la Academie, am cerut insistent, invocând cele mai neînchipuite motive, să fiu trimis în primul raion ce mi l-am putut aminti, am comunicat soţiei că „frumoasele zile din Aranjues au luat sfârşit, deoarece pe drumul pietros de pionier-misionar ce l-am ales, prezenţa ei ar putea fi o sarcină prea grea şi o ispită prea mare.

I-am recitat cu emfază: „Tu crezi c-a fost iubire-adevărată? Eu cred c-a fost o scurtă nebunie”… Am

declarat, mărinimos, că-i las locuinţa şi că hotărârea mea este irevocabilă. În grabă mi se pare c-am spus chiar „ireversibilă”, dar, probabil, nu m-a ascultat.

Plângea cu hohote.

Acum doi ani, vara, la staţia de autobuze din Recea-Veche Otilia a avut marele nenoroc să fie primul viitor coleg pe care l-am întâlnit.

Luasem între timp obiceiul să spun oamenilor tot ce cred despre dânşii.

Încă nu ştiam că într-o luptă e bine întotdeauna să ai şi rezerve.

Acum le am. Şi „Marele semnal”, şi pe Maier, şi pe mulţi alţii… Ştiu eu? Poate…

În sfârşit!…

Între 3 octombrie şi 13 octombrie (nedatată).

Mi-am amintit azi de tata. Nu ştiu de ce, probabil pentru că am primit o scrisoare de acasă. Mama s-a făcut mai bine, se ridică de acum. Din cauza aceasta se vede că mi-am şi amintit de el. Mă străduiesc adesea să mi-l imaginez, pentru că nu-l ţin minte precis cum arăta. Zadarnic. Îmi apare în faţa ochilor doar o umbră cu mici amănunte, disparate, cunoscute, apropiate, dar o imagine completă nu se încheagă niciodată. Ciudat, aveam vreo unsprezece ani pe atunci. Poate pentru că a murit brusc, neaşteptat, în aceeaşi zi când l-au adus tovarăşii pe foaia aceea de cort, zdrobit, însângerat. Se năruise un copac peste dânsul… Şi cu atât mai ciudat cu cât îmi amintesc perfect tot ce mi-a spus. Mama stătea în coridor, albă, vorbea cu felcerul. Eu lângă patul lui, fără să înţeleg nimic. Ba şi nemulţumită: fusesem chemată de la şcoală şi chiar de la ora de franceză… Nu găseam nimic însemnat în cele ce-mi spunea, parcă n-ar fi putut să-mi spună aceleaşi lucruri peste o zi sau două?! „Ascult-o pe mama, Rico. Să n-o obijduieşti. Şi nu uita cine eşti, dar nici să nu învinuieşti pe nimeni… Aşa-i viaţa… Uneori însă trebuie…” Nu mi-a mai putut spune ce trebuie… Am înţeles că s-a întâmplat ceva grozav doar când a intrat mama şi s-a prăbuşit lângă patul lui…

Şi când a încetat să se mai întoarcă seară de seară, ostenit, dar plin de voie bună şi cu tot felul de jucării meşterite ori descoperite în taiga…

În ’56, când a fost reabilitat şi ni s-au dat nişte bani, nu ştiu pentru ce, ni s-au întors şi documentele, printre care am aflat un portret de-al lui. Singurul. Nu seamănă deloc. Nu ştiu de ce nu seamănă, nu pot spune în ce anume nu seamănă, dar ştiu că nu e el. Era altfel, dar nu ştiu cum. Ştie numai mama, dar parcă poţi reconstitui un portret din cuvinte, cât n-ar fi ele de bune?…

13 octombrie.

…Mi-a trecut simţământul acela de singurătate, care mă copleşea. Am nişte copii buni, şi n-aş putea spune de ce, dar mi se pare că o să ne înţelegem. Cred că ţin la mine. Am adus într-o zi vorba de învăţători: *Ludea, în numele clasei, a declarat că cel mai bun învăţător le e Negrescu*. (*Nici n-au avut grija să-mi spună că le e drag după mine*!)

Ciudat om şi Negrescu ăsta! *îmi place şi mie fără să-l ştiu aproape deloc*! *Probabil că oftează multe fete, când se gândesc la el*! *Mie îmi place altfel…*

Nu ştiu cum se scoală restul lumii dimineaţa, eu ştiu însă că mă trezesc zilnic aproape la aceeaşi oră, zic „aproape”, ca să nu-mi pun bătrânul deşteptător într-o situaţie prea delicată. Stau în pat cinci-zece minute, apoi îmi fac toaleta. Şi mă scol întotdeauna cu cea mai bună dispoziţie posibilă. Am probabil un stomac formidabil. Deşi îl îndop seară de seară cu ajutorul lui Maier şi mai ales al coniacului, nu ţin minte să mă fi ales vreodată cu o durere de cap. Ori c-o fi pricina paharul de lapte rece, ce-l beau înainte de culcare pentru „denicotinizare”? în orice caz am un organism sănătos, aşa sunt de când mă ştiu şi asta e principalul.

Da, şi încă una: nu visez. N-am văzut un vis în viaţa mea, habar n-am ce înseamnă să ţi se arate tot felul de fleacuri prin somn. Ori poate visez şi uit tot până dimineaţă! Nu ştiu cauza, dar ştiu efectul. Cinstit vorbind, nu simt nicio părere de rău, ba dimpotrivă, cred că şi din

pricina asta mă scol cu o bună dispoziţie. Precis! Chiar aşa: ce mutră aş putea avea după o noapte de discuţii pedagogice cu Spânu sau Otilia!

Mătuşa Maria mă aşteaptă în tindă, ţine pe-o mână un prosop mereu proaspăt, iar în cealaltă un ulcior cu apă rece ca gheaţa.

După ceremonialul salutului de dimineaţă, neschimbat al doilea an, urmează dialogul „eu – mătuşa Maria”, de fapt mai mult monologul „mătuşa Maria”, fără vădite schimbări şi el în acest răstimp. La început credeam că-mi face apropouri, apoi m-am obişnuit şi mă strădui să-i alimentez speranţa în ale medicinii, inventate de mine, senţelege.

E o familie de oameni foarte cumsecade, el motorist la grădinarii, ea mai mult pe lângă gospodărie, şi n-au copii. Dar nici nu-i pot avea. Am citit hârtia iscălită de-o somitate din capitală pe care scria clar „besplodie II st”. Ea ştie că e o situaţie fără ieşire şi… nădăjduieşte. E tema discuţiilor noastre matinale din ziua când le-am trecut pragul, acum doi ani. Câteodată participă şi Ion, bărbatul, la aceste dezbateri, îmi ascultă invenţiile, dând afirmativ din cap, dar înţelege că e un joc totul.

Lui îi spun Ion. Ei, deşi protesta serios la început, mătuşa Maria. Are pe puţin peste treizeci, dar suferinţa o face mult mai bătrână. O văd, când vine câteodată vreun ţânc de la şcoală să mă cheme ori să-mi transmită ceva. Se îmbujorează toată, îl copleşeşte cu tot felul de întrebări despre fraţi şi surori, îi umple buzunarele cu tot felul de bunătăţi şi abia atunci îi dă drumul.

Când se caută voluntari să mă cheme, se zice că-i o îmbulzeală grozavă la şcoală…

Apoi iau masa… Mănânc mult de dimineaţă, m-am deprins aşa, şi-mi prinde bine, e sănătos. Mătuşa Maria vorbeşte fără contenire, iar dacă se-ntâmplă să fie nevoie de-un răspuns, mă opreşte speriată: „Mănâncă, mănâncă, las’ că nu-i nicio urgenţă”.

După dejun mă duc la şcoală, dacă am prima oră, dacă nu – aşa, să mă dezmorţesc. Şi la plecare avem un

ritual sfânt. La început, în prima zi, i-am spus ceva, în genul ăsta: „Stimată amfitrioană, părăsind ospitalierul dumneavoastră azil, am onoarea să vă doresc…”, şi altele aşijderea. I-a plăcut grozav şi de-atunci mă întreabă în fiecare dimineaţă un cuvânt nou, pe care-l buchiseşte probabil în ajun prin cărţile mele. Şi în dimineaţa asta m-a întrebat:

— Ce înseamnă „interdepartamental”?

Are o memorie colosală şi o dicţie s-o invidieze Teatrul Naţional!

I-am explicat că e vorba de un adjectiv, care poate fi tălmăcit cam aşa: „Care coordonează activitatea feluritor departamente”.

— Aha, mi-a zâmbit ea. „Coordonează” mi-ai lămurit joia trecută…

Odată mi-a spus:

— Ce om mai eşti, Radu Nicolaievici! Ai venit la noi şi nu vorbeşti ca alţii, ca directorul vostru, ori ca Tamara brigadierului… Frumos le mai zici, învăţat, şi tare mi-i drag să te-ascult!…

Pas de nu mai ridica nasul cu asemenea laude!

Azi n-aveam prima lecţie şi o luai spre iaz. Cu toată jumătatea lui octombrie, era o dimineaţă caldă, drumurile pline de praf potolit peste noapte, nu plouase încă niciodată, şi copacii verzi, de parc-ar fi fost vară.

Iazul era un maţ nesfârşit de apă, pe jumătate baltă lăsată de Dumnezeu, pe jumătate construit de-un deştept pe vremea modei de hidrocentrale colhoznice şi lăsat în voia sorţii, când se calculase că toată apa adunată va putea învârti turbinele gata cumpărate abia două-trei zile… Barajul disonant de înalt, privit dintr-un anumit unghi, dădea, profilat pe zare, un aspect industrial unei părţi a satului.

În general lacul acesta, cu sălcii pletoase şi coada năpădită până hăt-departe de trestii şi populată de lişiţe şi alte orătănii, era una din frumuseţile aşezării şi-mi plăcea adesea să-mi pierd dimineţile ori serile de toamnă pe malul lui cu undiţa, ori, mai ales, în vreo barcă şubredă, cu arma,

să rătăcesc prin gârlele din capăt, ca să dau frâu liber ataviculuí dor de vânătoare ce trăieşte în fiecare dintre noi.

Pământul uscat de secetă se fărâma aproape fără zgomot sub picioare. După vreo cinci sute de metri începea o cărăruie, care ducea la şcoală, croită de copii de-a dreptul prin grădini.

Mai aveam vreme suficientă, dar hotărâi să răsfoiesc ziarele.

Şcoala era o clădire nu prea arătoasă, construită chiar de săteni, cu vreo patru coloane ionico-dorice în loc de pridvor şi cu pereţii aproape netezi.

De pe uşa cancelariei ieşiră grămadă în coridor vreo câţiva elevi dintr-a noua „a”, mohorâţi nevoie mare. Abia-mi dădură bună dimineaţa.

Până la semnalul de sfârşit al orei mai erau vreo douăzeci de minute.

Intrai.

În picioare, la biroul lui, stătea Spânu, alături, roşie, suflând greu, Tamara, şi în faţa lor, cu spatele la mine, franţuzoaica.

„Bună dimineaţa” mea primi un răspuns destul de şters. Intrasem, probabil, inoportun, dar mă făcui că nu iau seama la nimic, îmi luai ziarele şi mă trântii pe scaun.

Spânu îmi arunca nişte priviri asasine; fără niciun rost: hotărâsem ferm să nu mă mai leg de dânsul.

Prima rupse liniştea Tamara.

— Eu nu mai pot continua lecţia!

— Ba eu cred că trebuie să te duci numaidecât în clasă, Tamara Alexandrovna! Nu se poate să-ţi pierzi autoritatea în faţă… huliganilor iştia! protestă Spânu destul de apăsat.

Franţuzoaica pufni sarcastic:

— Cuvântul „autoritate” sună destul de ciudat după cele petrecute. Se învârti pe călcâie şi se opri la fereastră.

— Da eu cred că alte lucruri par ciudate, zise Tamara cu ironie în glas.

— Tamara Alexandrovna, pofteşte, te rog, în clasă,

zise Spânu.

Tamara porni spre uşă. Iar matale, tovarăşă Vrabie, matale am să-ţi spun aşa… El se opri, aşteptând ca Tamara să închidă uşa. Brigadiereasa o trânti şi paşii ei apăsaţi răsunară pe coridor. Mata eşti încă tânără. Când ai să ai păr alb ca mine… Mata ştii că Makarenko i-a dat o palmă lui… lui acela… şi nu s-a mai prăpădit lumea?…

Viorica se întoarse deodată brusc spre dânsul, dar tăcu.

— Ei, eu cred c-am terminat, Viorica Mircevna, făcu Spânu împăciuitor. Ne-am cam înfierbântat amândoi, dar hai să facem pace. Aşa-i munca noastră, nebună…

— Nu, tovarăşe director. Bănuiam că nu-i ea chiar atât de calmă cum se străduia să-i pară vocea. Chestia începea să mă intereseze. Îmi plac grozav scandalurile: când doi oameni se păruiesc, sunt foarte cinstiţi şi sinceri, spun tot ce cred! Dialectic! Din confruntarea părerilor se naşte adevărul! Nu, repetă ea la fel de calm. Când mi-aţi încredinţat dirigenţia acestei clase, ştiaţi că e o clasă dificilă şi, probabil, aţi aşteptat de la mine să fac ordine. Cu ajutorul dumneavoastră, se-nţelege. Dar ceea ce-aţi făcut azi nu se poate numi ajutor. Aţi jignit copiii, iată ce-aţi făcut. Dacă începeau să manifeste un fel de stimă pentru mine, azi, aici, i-am înşelat, da, i-am trădat, i-am înjosit, pentru că m-aţi pus în situaţia asta!

Spânu se aşeză la biroul lui şi prinse să răsfoiască nişte hârtii. Era o veche tactică, cu ajutorul căreia evita discuţiile ori se străduia cel puţin să le dea un ton oficial:

— Nu mai fă şi mata o dramă şi nu spune aşa vorbe mari! Mata vorbeşti din cărţi, da’ eu ştiu lucrurile din viaţă. Şi apoi, nu suntem la oraş! Nu le-a mai fi nimic, „jignit”, „înjosit”, „trădat”!… Ia-i aşa cu vorbe de-aestea şi mâine-poimâine ţi se suie în cap, te pândesc noaptea la un colţ şi te taie! Te taie…

Franţuzoaica îl întrerupse:

— Tovarăşe Negrescu, mata cum te-ai simţi dacă ai avea şaisprezece ani şi cineva ţi-ar întoarce buzunarele pe dos de faţă cu prietenii?

Spânu sări opărit:

— Tovarăşă Vrabie, te rog să nu uiţi că aici eu sunt director! Eu răspund de şcoală şi nu mata! Şi nu el! mă arătă cu capul, de parc-ar fi vrut să mă împungă.

Adică Spânu îi buzunărise elevii de faţă cu Tamara! Probabil, bioloaga venise să se plângă de cine ştie ce crimă şi Spânu folosise una din metodele lui originale de a face „poreadcă”. Nici nu m-aş fi aşteptat la altceva. Păi stai, drăguţă, că asta-i floare la ureche! Câte surprize te mai aşteaptă!

— Vreau să consult un coleg într-o problemă de pedagogie teoretică, zise franţuzoaica. Şi cum te-ai simţi, tovarăşe Negrescu?

Al dracului femeiuşcă! Voia cu orice preţ să mă coboare din seninul Olimpului unde mă căţărasem. Lasă-mă în pace, duduie, eu am alte griji! E bine că nu te laşi călcată-n picioare, chiar îmi place că nu eşti prea mearsă la biserică şi dai cu barda-n Dumnezeu, dar... Ăstuia să-i trimiţi un scaun în cap şi tot degeaba. Pariez că n-are decât două circumvoluţiuni pe creier şi alea că l-a scăpat maică-sa pe scară în copilărie! Să discuţi cu el? Să te certi cu dânsul? Nu-ţi încreţi fruntea, o să faci riduri şi ai o frunte aşa de frumoasă!

Mă uitai la ea, de parcă m-ar fi smuls dintr-o lectură extrem de interesantă şi nu puteam înţelege încă despre ce-i vorba, apoi la Spânu, şi făcui un semi din cap la ceasornicul din perete: furam un minut din recreaţie.

Spânu se repezi la butonul soneriei şi-l apăsă cu amândouă mâinile, de parc-ar fi vrut să-l bage în zid.

Franţuzoaica nu spuse nimic, îşi puse paltonul pe umeri şi ieşi repede, fără să mă privească. Avea banderolă roşie la mânecă, era de serviciu.

Spânu se ridică de la birou şi lăsă pe masă în faţa mea un petic de hârtie rupt dintr-un caiet. „Lucico, scrisul era energic, ba chiar frumos, deşi nu trăda calităţi caligrafice excepţionale, ştii ce vreau să-ţi spun! Nu scriu cuvântul, ca să nu-l bonalizez. Deseară ai să vii, Lucico?!” Era iscălit „I. A”. I. A? Aha, Ionică Armaşu, era în grupul ce

părăsea cancelaria când intram eu. Un băiat bun, la fizica mea chiar foarte bun! Frumos flăcău! Trebuie să-i dau de înţeles că „a banaliza” se ortografiază puţin altfel. Şi Lucica! O madonă ochioasă şi visătoare ca Prinţesa Lebădă a lui Vrubel, fetiţa contabilei de la brigadă, femeie tăcută şi blândă, ce mă saluta, adică îmi răspundea la salut dimineaţa, de parcă s-ar fi închinat unui Hristos… Ia te uită, dragoste! Într-un ceas bun!

Spânu tuşi. Probabil, îmiera recunoscător.

— Ei? se aşează la birou. Înţelegi ce-avem în şcoală? Coridorul erupse de urlete şi bocănituri.

— Tovarăşe director, mi se pare… Adică ce mi se pare! Eşti un mare ticălos!…

Uşa cancelariei se deschise, intră Tamara, apoi ceilalţi învăţători.

Spânu îi ceru brigadieresei catalogul clasei a noua „a”.

19 octombrie

…De ce mă gândesc mereu la N? Nu m-oi fi îndrăgostit oare? Cred că nu. Am vorbit destul de mult zilele acestea cu el, e într-adevăr un om inteligent. Şi erudit! Mă miră doar că nu ia parte deloc la viaţa şcolii. Se spun prostii mari în cancelarie, eu mă aprind, mă cert cu ei, mai ales cu Spânu şi Tamara, caut să-i conving – el zâmbeşte, ca să-l văd şi eu, dar tace, ca şi Maier. Of, Maier ăsta, se vede că n-a spus în viaţa lui o vorbă în plus!

Mă mir, de altfel: să auzi tot felul de enormităţi, păreri pline de pretenţii şi să taci, de parcă ar fi normal să fie toate aşa! Omul acesta ar fi putut face treabă bună aici, Spânu se teme de dânsul, nu-l atinge niciodată. Ba chiar apelează la el: mai ieri a declarat nu ştiu ce prostie şi s-a întors imediat spre N. „Nu-i aşa, R. N? N. a luat cea mai serioasă mină: „O, da, se-nţelege!” Nu m-am putut stăpâni şi am pufnit de râs. Spânu m-a fulgerat cu o privire să mă înghită!

Otilia îmi zicea că e foarte rău de gură şi se tem de el toţi, „chiar şi Tamara Alexandrovna, deşi e soţia brigadierului!”

S-o fi împăcat, s-o fi resemnat? Nu cred. Eu personal nu cred în resemnare. Când ai dreptate, când vezi răul, să te resemnezi?…

Probabil, vrea să plece şi n-are nevoie de duşmani… Dar aşa nu e mai josnic oare? Nu înţeleg nimic…

V

Ieşeam de la magazin. Cumpărasem ţigări. Trecea spre casă şi dădurăm nas în nas.

— O, Jana d'Arc din Recea-Veche! în fond aş fi putut să-i spun ceva în cancelarie azi-dimineaţă, nu că mă poate crede un fricos, ci măcar din cavalerism.

Nu-mi răspunse, nu mă privi şi cum îşi vedea de drum mai departe, pornii alături.

— Cred că preale ei pe toate în serios. Ar fi bine să-ţi păstrezi energia pentru încercări mai grele, colega!

— Îmi pare rău… ea ezită o clipă, îmi pare rău că am vrut să te angajez în chestiuni de care nu-ţi pasă. Te rog să mă ierţi.

— O, nu face nimic! Voiam doar să-ţi spun că în rolul de Don Quijote, pe care vrei să-l joci, nu mă aranjează postura unui Sancho… Şi nici a lui Rosinante. Şi eu l-am jucat pe Don Quijote la început.

— Şi ţi-au frânt lancea morile? acceptă ea jocul.

— Sunt nişte mori moderne. Cu motoare. Cu diplome! Cu proptele.

— Şi ai hotărât să te odihneşti la umbra lor?

Începea să mă înfurie această mică sfântă mucenică, apărătoarea creştinătăţii!

— Dacă lăsăm gluma la o parte, tovarăşă Vrabie!…

— Eu nu glumesc… Aha, bine!…

— …dacă lăsăm gluma la o parte, vrei într-adevăr să-l reeduci pe Spânu?

— Nu. Vreau să-i arăt că ştiu să-mi fac datoria şi nu permit nimănui să mă împiedice s-o fac. Altfel nu eram aici!

— Măi, măi! Ce vorbe uriaşe! Speri într-o reuşită?

— Da, sper. Ceea ce-a făcut azi, în cancelarie, e îngrozitor! Un pedagog nu-şi poate permite asemenea

ieşiri!

— Un pedagog! Ai spirit.

— Atunci trebuie făcut să înţeleagă că şcoala nu e vocaţia lui.

— Ca să înţeleagă acest lucru, ar trebui să aibă creier. Iar da-c-ar avea creier, n-ar face ce face… Am ajuns de unde-am plecat?

Nu-mi răspunse. Păşirăm tăcuţi câtăva vreme.

— După câte înţeleg, ţi-a buzunărit clasa? Ea izbucni:

— I-a adus Tamara Alexandrovna în cancelarie. Credea că e vorba de o caricatură la adresa ei. Am intrat când el îi percheziţiona, îţi închipui! Percheziţie! Nu puteam face nimic. Îmi venea să urlu. Am vrut să ies şi m-am oprit.

Nu mă uitam la dânsa, dar ghiceam, simţeam că tremură.

— Şi de-ar fi fost numai atât…

— Am citit bileţelul.

— Ştii ce-a făcut?

— Bănuiesc…

— Nu, nici nu-ţi poţi închipui! striga aproape. A chemat-o pe mama fetiţei aceleia, Lungu Lucica. I-a propus… Mi-i ruşine… Ruşine! îşi cuprinse în palme faţa strâmbată de o grimasă de dezgust. I-a propus să-şi ducă fetiţa la… la doctor… Şi să-i aducă hârtie… îngrozitor! Vin de la ei acuma…

Da… Interesant! Văd de pe-acuma adunarea de mâine la director. Spânu: „Tovarăşi, descompunere morală în şcoala noastră!

Trebuie să luăm măsuri! Dacă ajunge vorba la raion… la minister… la…”. Otilia: „Eu, care până la patruzeci de ani neîmpliniţi… Şi un copil, o mucoasă de şaisprezece ani! … Nu, pe vremea noastră, la liceu… Doamne fereşte!” Pintea: „Principiile pedagogiei contemporane, care principii, adică noi, care avem datoria…”. Două tabere: scandal în una. Tăcere în alta. Şi la mijloc mititica asta…

— La început l-a chemat pe tatăl băiatului. Un urs, era puţin ameţit. „Ştii de ce te-am chemat?” – „Oi şti,

tovarăşe director, dacă mi-i spune”. – „Ai un băiat rău”. – „Apoi ştiu eu, cum l-a făcut mă-sa”. – „Da îi strică şi pe alţii”. – „Ei, chiar îi strică!…”

— „Matale, tovarăşe Armaşu, tot aşa rău te purtai la şcoală?” – „Nu, că n-am umblat”. – „Da când aveai şaisprezece ani te uitai la fete?” – „D-apoi de ce să nu mă uit, mă uitam, numai că nu se uitau ele la mine!” – „Ei, lasă gluma. Noi vorbim serios. La şaisprezece ani mata nu trimiteai scrisori de dragoste la fete!”

— „Nu trimiteam, că nu ştiam să scriu…” Credeam că se umflă de râs toată cancelaria. S-au înţeles până la urmă să-l înveţe minte pe fecioru-său. „L-oi învăţa, numai că azi copiii îs mai deştepţi ca noi! Iaca, dacă dumneavoastră, oameni cu carte, nu puteţi să le veniţi de hac…”

Apoi a chemat-o pe mama fetiţei.

— Şi ce ai de gând acuma?

— Nu ştiu. Când te-am întrebat azi-dimineaţă în cancelarie… ce te-am întrebat… Nu, nu! ea mă opri: era cât pe ce să-mi cer scuze! Voiam să mă controlez pur şi simplu, nu voiam să te fac un aliat! Nu în buzunar, în suflet mi se părea că le bagă laba… şi cine ştie, ce-am zis… Aveam îndoieli. Exageram poate…

— N-au îndoieli numai cretinii.

— Mulţumesc. Voiam să-ţi ştiu părerea, se zice că eşti un om inteligent…

— Mulţumesc. Nădăjduiesc că am reuşit să te îndrept pe calea adevărului?

— De ce taci? îţi dai seama prea bine de toate.

— De aceea tac.

— Nu e un răspuns. Scepticismul dumneatale nu construieşte. E indiferenţa care aprobă în fond. Să nu mă-nţelegi greşit, nu sunt eu omul să facă morală, dar…

Mă consideră un sceptic. E o fată bună: eu mă credeam cinic.

— Te înşeli. Eu n-am principii de viaţă. Iar scepticismul e un principiu. Eu am teorii. Şi mă călăuzesc de ele. În cazul de faţă teoria mea e următoarea: specia umană degenerează şi nimeni nu poate opri acest proces

fără să fie caraghios.

— Ceţos.

— Poftim! Viaţa e o luptă şi aşa mai departe. Oamenii se împart în buni şi răi. Elementar. Cei buni şi cinstiţi mor în luptă. Pe linia întâia. Extenuaţi. Otrăviţi. Vânaţi.

Ciurucurile trăiesc. Acasă. În spatele frontului. La aprovizionare.

Cei buni şi cinstiţi fac experienţe pe ei înşişi. Ard în laboratoare. Mor în pustietăţi de sete şi la poli de frig.

Cei răi trăiesc. Frecventează teatrele şi restaurantele. Dictează gusturi. Călătoresc.

Cei buni şi cinstiţi vin la ţară. Să ridice şi pe alţii. Să le deschidă ochii.

Cei răi au locuri calde. Se îngraşă şi se plodesc.

De sute de ani. De mii de ani la fel! Poziţiile câştigate cu sânge de cei buni sunt ocupate apoi de răi. Cei buni cad. Se moare pe prima linie! Cu fiece generaţie se nasc alţii în locul lor, dar din ce în ce mai puţini…

Ajunsesem la puntea din faţa casei ei. Se opri. Era întuneric beznă şi abia îi bănuiam prezenţa. Aprinsei un chibrit. În geamurile Saftei se făcu brusc lumină, ca în urma unui semnal.

Amândoi pufnirăm în râs.

— Îţi mulţumesc că m-ai condus, Radu Nicolaievici, te-aş invita în casă, dar mă tem de un refuz!

Cum puteam s-o refuz! Mă temeam doar că, mă rog, gura satului… Ca la ţară! A, nu se teme, ea are principiile ei? Cu atât mai bine!

Lelea Safta îmi sări în cale:

— Ne-ai lăsat ca nişte văduve pe-amândouă! Măcar picior de om n-a dat pe-aici! Tovarăşi se cheamă! Ia aprinde o ţigară, să mai miroase casa a bărbat!

Era o odăiţă mică, foarte curată, cu un pat înalt numai perne până-n grindă şi o masă acoperită cu muşama înflorată. Într-un colţ, vreo cinci icoane cu prosop şi candelă, iar pe pereţi, sumedenie de fotografii palide.

— Lele Safto, regret că împrejurări excepţionale nu mi-au permis să plătesc acest nobil tribut de politeţe…

Safta nu era mătuşa Maria:

— Cu mine să vorbeşti ca oamenii, tovarăşe, că eu nu ştiu păsăreşte!…

Lelea Safta se retrase discret.

— *Charmante*! Nu-i aşa?

Franţuzoaica cuprinse într-un gest toată odăiţa. Se simţea şi mâna ei, dar nu puteam descoperi în ce anume. Ori poate geamantanul ce stătea pe un scăunel sub icoane? …

— Şi ai hotărât adică să păstrezi o strictă neutralitate, Radu Nicolaievici?

— Neutralitate? A, da! Da. E mai comod aşa. Vezi că nu mă cruţ! Răii îi poţi ghici aproape cu uşurinţă. Dar pe cei buni? Prea des îi recunoaştem abia postum, Viorica Mircevna.

— Îmi spune Viorica.

— Încântat. Mie Radu. Râserăm.

— Nu pot accepta „teoria” asta… Radu… în sfârşit, treaba dumneatale. Adică nu. Dac-ai declarat de-acu că nu te cruţi, aş vrea să-ţi dau ocazia să guşti din consecinţele declaraţiei! Zici că omenirea degenerează şi răii iau locul celor buni. Perfect. Dar care-i criteriul de apreciere a celor buni? Şi în ce categorie îmi dai voie să te includ? A bunilor? Te cred că nu! Cei buni luptă, dumneata meditezi. Cei buni înving, dumneata filosofezi şi cedezi comod în faţa celor mai mărunte obstacole! Mi se pare mie c-o faci doar pe teribilul şi vrei să sperii lumea cu orice chip! Recunoaşte!

Recunoscui. La urma urmelor, orice teorie perfectă devine o axiomă şi nu mai ai ce vorbi. Plictisitor. O discuţie în controversă e de preferat oricărei prelegeri savante.

— Şi ai vrut, cu toate acestea, să-mi ţii o prelegere! Dar nu ţi-a mers, nu-i aşa?

Probabil, aşa… Sigur că aşa!

De ce nu-ţi cunosc monologul lăuntric, Maier?!!

— Ştii ce, Radu, ia povesteşte-mi mai bine de şcoala asta… Eşti aici de doi ani, îi ştii pe toţi… Dar fără răutate, bine?

— Fără răutate?!

Părăsii casa Vioricăi pe la miezul nopţii.

Îmi închipui cum m-o fi aşteptat Maier! O fi citit cel puţin o sută de pagini până să plece.

Pe masă stătea o sticlă neîncepută de coniac şi un pahar cu lapte rece. Buna mea mătuşă Maria! N-ar fi uitat lucrul ăsta, chiar să fi dat sfârşitul lumii.

M-am trântit pe pat fără să mă ating de bunătăţile de pe masă.

Sunt un mare porc, fără îndoială. Numai guşaţii n-au îndoieli, dar în această privinţă puteam sta cu ei pe o treaptă. Să las bobocelul ăsta de fată la cheremul lui Spânu, al Tamarei, Otiliei? Nu că aş fi devenit sentimental, Doamne fereşte, dar cavaler am fost întotdeauna. Şi-apoi, la drept vorbind, fetiţa asta începea să-mi placă. Nu, nu ca fetiţă! Avea ceva în cap. Un caz rar. Se zice că ideile şi părerile unei femei reprezintă întotdeauna pe cineva. Când întâlneşti o femeie deşteaptă, află cine e soţul sau prietenul ei.

Mă întrebam pe cine reprezintă căpşorul acesta îmbuibat cu o întreagă colecţie de chestii inteligente.

Nu din alte pricini. Dintr-o pură curiozitate. Şi bărbaţii pot fi curioşi!

M-a întrebat aproape pe ocolite unde mi-i soţia. Când i-am spus că habar n-am şi nici nu mă interesează, nu m-a crezut. Cu atât mai bine. Mi se pare că femeile mă plac uşor. La ce bun s-o iau cu cobza, când peste o săptămână-două vine „Marele semnal”?

Iar pe acel cineva din spatele ei mi-ar fi fost prea neplăcut să-l las cu cioc. Şi bărbaţii inteligenţi sunt destul de rari. Din păcate…

Pentru prima oară de când mă ştiu am adormit îmbrăcat.

23 octombrie (ora 2 noaptea)

…Îngrozitor, sălbatic! *Niciodată nu mi-am închipuit că se pot petrece asemenea lucruri, dar s-au petrecut. Mi-a buzunărit copiii, le-a spurcat sufletul, şi toate de faţă cu mine, cu mine – dezarmată şi pierdută*! *N-am să uit*

niciodată, n-am să pot uita cu ce ochi mă privea Armaşu, când stăteam deoparte şi-mi muşcam buzele!

Primul gând a fost să plec imediat la raion sau chiar la minister. Apoi m-am liniştit. Liniştit! *Ce cuvânt*! *Dacă nu m-ar fi luat în râs, cel mult i-ar fi dat o mustrare*! *Să nu mai facă aşa*! *Dar asemenea ţipi trebuie alungaţi cu ciomagul, puşi la stâlp şi pălmuiţi. Director, pedagog*! *Nici nu ştiu ce să fac. Şi toată istoria murdară care a urmat, cu părinţii, mai ales cu femeia aceea blândă şi înspăimântată, mama Lucicăi*! *Doamne*!…

Când am intrat în şcoală, copiii au lăsat ochii în pământ. S-*au isprăvit zilele de sărbătoare, au început altele. Gata. Adio, dragoste şi înţelegere*! *Salutare, franţuzoaică, ne-ai descântat destul, nu eşti nici tu mai brează*! *Şi cum ne-ai putut duce de nas atâta*? *Doar suntem oameni mari*!

Şi teoriile dumneavoastră, tovarăşe Negrescu, vorbele pline de tâlc, olimpicul calm şi seninătatea spiritului! *L-ai lăsat pe-un – nici nu ştiu cum să-i spun*! – să triumfe! *Te-ai temut, da, te-ai temut*! *Şi toate discuţiile de-apoi*! *Teoriile, vorbele mari. M-ai cucerit, da, recunosc, m-ai strivit la început, dar ai plecat din odăiţa asta şi au dispărut toate iluziile, toate vorbele – pentru că altceva n-a fost*! *Cât de comod e să ne ascundem în spatele vorbelor mari, a unei fronde verbale, ieftine… Da, eşti citit, gândeşti, spui lucruri neobişnuite*! *Da, eşti un om neobişnuit, dar mai ales pentru că nu faci ceea ce ar face orice om obişnuit*: *să nu taci atunci când trebuie să vorbeşti ori să acţionezi. M-ai copleşit, dar nu m-ai cucerit. A fost o rătăcire de-o clipă, mi-am revenit. Ai tot ce-ar putea constitui idealul unei gâsculiţe, ba chiar şi al unei femei serioase, dar nu poţi fi, n-ai să fii niciodată idealul meu*!

Pablo nu m-ar fi lăsat aşa. Ar fi făcut ceva din setea de poză măcar! *Şi dumneata poţi poza, pozezi, dar numai când ai suficienţi spectatori şi urmările nu pot fi cât de cât grave*! *Doamne, oare aşa e viaţa*?…

25 octombrie

…Azi e ziua de naştere a tatii. Ar fi împlinit cincizeci şi doi de ani. A fost un om cinstit, ştiu lucrul acesta. Dacă nu l-aş fi pierdut… Am fost nedreaptă cu N. M-am lăsat furată de mânie.

— Sine ira et studio! *1 mi-ar fi spus tata.*

Mă simt atât de singură! *Pablo scrie că vine de sărbători. I-am trimis o scrisoare lungă şi proastă. Veselă, dar…*

VI

Sâmbăta şi duminica mi le decretasem zile de odihnă şi le petreceam de obicei în capitală. De doi ani, cu excepţia vacanţelor.

În primul rând, ca să fiu la curent cu toate noutăţile, de la teatru până la ultimele bârfeli din cercul prietenilor orăşeni; în

1 Ură fără ură şi părtinire (lat.).

al doilea rând, ca să-mi pot susţine moralul de burlac cu ştampilă în paşaport la nivelul cel mai înalt.

Ochii lui Maier, care nu-şi părăsea bârlogul nici măcar în vacanţe, sticleau într-un mod deosebit lunea, când aştepta comunicatul meu, cum aşteaptă un soldat scrisori de acasă.

Autobuzul care avea să mă scuture vreo două ceasuri sosea pe la douăsprezece şi pleca aproape imediat. Bine dichisit ieşii din casă pe la unsprezece jumătate, după obişnuitul ceremonial al luării de rămas-bun de la mătuşa Maria.

— Şi nu uita de doctorii ceia, ai matale! îmi strigase din prag. Cum puteam să-i uit? îi aveam doar în mine.

Autobuzul nu se lăsă mult aşteptat. Una dintre cele trei pasagere se dovedi a fi soţia mea. Începe de la cap comedia… Mă întorsei ca să nu-i întâlnesc privirea, dar mă strigă:

— Negrescu!

Nu eram foarte fericit s-o întâlnesc, dar aş fi stat cu ea de vorbă, numai că autobuzul putea să plece…

— Va trebui să renunţi la călătoria asta, pleci seara, sau poate pică vreo maşină de ocazie. Am venit cu o

chestie foarte serioasă.

Ştiam aceste chestiuni foarte serioase. Ştiu că mă iubeşte mai mult decât orice pe lume şi e gata să mă urmeze la capătul pământului, cu atât mai mult, cu cât ştiinţa a demonstrat fără drept de apel că pământul e rotund. Ştiam tot. Absolut tot şi totuşi nu puteam pierde autobuzul.

— Nu e nevoie de maimuţăreala asta. Am venit într-adevăr cu un lucru serios. Mai mult nu vin…

Perspectiva aceasta îmi surâdea. Avea o voce obosită, nu ştiu cum, stinsă, şi, probabil, anume notele acestea necunoscute din glasul ei mă convinseră. Da, probabil, era cazul să punem punct jocului. Se întinsese prea mult, şi, ca orice joc prea lung, începea să plictisească.

— Siniora, discuţia va trebui să aibă loc într-o atmosferă corespunzătoare, vreau să zic, fără martori. Din nefericire, restaurantul nostru n-are separeuri…

Ea ridică din umeri. Ce-ar fi fost?…

— Poate ne ducem la mine?… Desigur, reşedinţa mea nu poate satisface anumite exigenţe.

În doi ani o văzusem doar de vreo două ori, prima dată în cancelarie, exact atâta timp cât să ne zicem „bună ziua”, „nu” şi „la revedere”, a doua oară pe-o frântură de clipă, când ieşea din casa Tamarei, lucru care m-a făcut să lipsesc o zi de la şcoală, cu preţul unei mustrări, de la Spânu. Pe-atunci, zic „pe-atunci”, deşi nu trecuse mult timp, simţeam pentru ea doar un fel de ură amestecată cu teamă, şi singurul meu gând era să evit orice întâlnire. Acum, curios lucru, o priveam păşind alături, cum aş fi privit orice femeie pe care aş fi însoţit-o până la colţul următor ca să-i arăt strada de care mă întrebase.

Obiectiv nu puteam să nu recunosc că e frumoasă şi că în doi ani nu se schimbase aproape deloc. Ba mai adăugase şi ceva căldură la prisosul de frumuseţe de care dispunea. Feminitate? Nu, feminitate avea şi înainte. Căldură, anume căldură!

Un prieten din oraş încercase odată să-mi vorbească ceva de ea, că s-ar fi schimbat de nerecunoscut după… I-

am retezat vorba scurt şi l-am rugat să nu mai revină. Nu ştiam nimic de ea şi nici nu voiam să ştiu. Mă durea ceva, deşi nu-mi recunoşteam nici mie acest lucru, mă duream poate eu însumi, eu, cel de atunci. Cel care ar fi putut fi altul decât egoistul de azi, cinicul. Ratatul… Ei nu, ratatul nu! mai e mult până acolo!

Nu-şi putu ascunde gestul, pe care orice femeie l-ar fi făcut: să măsoare cu ochi de gospodină odaia. Se aşează pe-un scaun fără să-şi scoată paltonul (nu-i propusesem acest lucru), puse o linguriţă pe farfurioară alături de pahar şi împinse paharul la mijlocul mesei.

— Vreau să ştii de la bun început că n-am venit nici cu rugăminţi, nici cu speranţe, ea râse scurt şi nervos. Am venit pentru o convorbire… cum se zice… de afaceri. Ciudat, nu?

Nu vedeam nimic ciudat.

— Eu sunt vinovată de toate, o ştii chiar dacă n-aş vrea s-o recunosc. Ţi-aş fi spus lucrul acesta mai demult, dar n-am putut avea o explicaţie. Aici însă nu e vina mea. Ţii minte cum ai plecat de la mine?

Era greu să uit. Plecam din mine însumi, acuma îmi dau seama, din mândrie, desigur, dintr-o sută de alte motive, care, acuma ştiu, erau în fond unul singur: amor propriu terfelit, jignit, lezat…

— Anii ne fac sentimentali…

— O, nu. N-am de gând… în orice caz ştiu că aş fi fost alta, pentru că te iubeam. Mâinile pe care ţi le întindeam eu ar fi trebuit să fie mâna ce mi-ai fi întins-o. Ai fost crud, pentru că tinereţea e crudă. Azi ai fi procedat altfel…

Posibil. Chiar foarte posibil. Lucrurile acestea pot fi citite în orice manual de psihologie, nu mai ţin minte la ce capitol. Şi nu există lucru mai trist pe lume decât adevărurile care trebuie să motiveze ori să scuze ceva.

Înţelegeam, totuşi, altfel o discuţie concretă cu tema „afaceri”.

— Ai să râzi de ce-o să-ţi spun. Chiar ai să râzi grozav şi se prea poate să dai iar vina pe aşa-zisa logică feminină, care ţi-a alimentat întotdeauna elocvenţa. Dar vreau să-ţi

spun că eu te-am iertat. Cândva ai să înţelegi ce vreau să spun. Ce spun acum. Eu te-am iertat!

Într-adevăr, logica feminină e o problemă care merită o atenţie mai mare din partea celor competenţi. Înţeleg, deosebirile biologice pot duce într-o anumită măsură şi la altele, de ordin al psihicului, de exemplu. Dar… Oare să aibă dreptate sociologii cu femeile şi cele trei-patru ore de timp liber în minus, şi oare într-adevăr orele acestea să ducă la urmări atât de grave? Straşnică problemă şi femeile astea! Pe cinstea mea!

Zâmbetul meu ironic n-o scoase din sărite. Era ceva nou. Ori poate nou era faptul că-şi ieşise atunci din pepeni? vorbisem cu ea doar o singură dată la plecare.

— Nu e nevoie să te gândeşti acum la cele ce ţi-am spus. În linişte. Acum îţi poţi reaminti lucruri secundare, cum am cerut la alţii să mi te întoarcă, cum… A fost o întunecare, poate, pe care eu mi-o scuz. Am venit să ne înţelegem care dintre noi va intenta acţiunea de divorţ.

Dacă nu m-aş fi simţit uşurat, aş fi minţit, pentru mine cel puţin. Puteam fi cavaler. Dar nu fără o răutate:

— Cine e succesorul?

— Mă aşteptam la lucruri mai înţepătoare. Îţi pot spune: un magistrat.

— O partidă bună? Face?

— Îl iubesc. Şi apoi ştii că am gust!…

Era un compliment în fond. Măgulitor chiar. Ne lăsăm atât de uşor îmbrobodiţi, bărbaţii!

Avea nişte dinţi orbitor de albi şi egali.

— Sper că nu te-ai prea schimbat…

— Mai mult decât îţi închipui! Pleacă într-un raion şi am de gând să-l urmez. Din dragoste, îţi imaginezi?

— La vârsta asta se poate iubi cu adevărat.

— Ştii că nu mă jigneşti. Vrei doar să mă jigneşti. Te doare?

Sincer, mă durea. Adică nu mă durea. Era orgoliul în joc. Orgoliul şi atât. E foarte bine să fii lucid. Dar şi luciditatea apare cu vârsta… Mă durea.

— Te înşeli. Îmi place să spun oamenilor ce cred. Ce

ştiu. De oamenii străini îmi pare mai mult rău decât de mine…

Mă durea, mă durea! Ştia că mă doare, vedea că mă doare, simţea că mă doare! Că urlă toată fiinţa mea în spatele zâmbetului aceluia stupid, prefăcut ironic, în fond neputincios şi jalnic.

Cu ea făcusem primul pas peste pragul a ceea ce se cheamă viaţă, de mână cu ea ori mai bine zis împins de ea. Şi cum era ea vinovată, de ce-şi spunea ea vinovată, când eu, numai eu eram vinovat de toate, că în faţa firescului eu, talentatul, flibustierul, semigenialul mă pierdusem ca un copil în faţa a doua cutii de bomboane felurite!

Ea îmi întinse două petice de hârtie în faţă:

— Nu prevăzusem mărinimia ta. Am scris două declaraţii, recunosc, dictate de el. E doar din justiţie! Aceasta e declaraţia ta. O poţi iscăli. Vom intenta noi procesul.

Iscălii fără să protestez, împăturii hârtiile şi i le întinsei.

— La prima instanţă va fi nevoie de prezenţa ta. Mă înclinai foarte ceremonios.

— N-ai nimic de băut?

Îmi amintii de sticla lui Maier, lăsată în ajun. Bietul Maier! Ce ştie el de instanţe şi de idoli sfărâmaţi după ce ani mulţi i-ai cioplit aproape inconştient!…

— Pentru tine, Radule! Pentru tine, Negrescu.

— Pentru voi! Ea se ridică.

— E timpul. Nu vrei să mă săruţi? Pentru ultima dată… „N-ai mai sărutat niciodată o femeie?”, mă întrebase atunci.

Mai sărutasem o femeie. O, chiar… multe… femei!… „Minciuno-sule dulce! Uite-aşa!… îţi place?…” Da, îmi place… îi sărutai amândoi obrajii.

— Sărută-mă!

Îi ghiceam sub pleoapele închise ochii căprui, cu pupilele veşnic dilatate, ca de o spaimă.

— Sărută-mă!

Avea un păr moale, ce i se împrăştia atunci pe faţa

albă a pernei ca o pată de cerneală neagră mâzgălită şi întinsă pe un caiet.

— Sărută-mă! Tare!…

Afară mătuşa Maria chema puii. Unul din ei va cădea jertfă mesei mele de la prânz. Pe podele, paltonul ei mi se păru pe o clipă blana unui urs care acoperise un trup de femeie, cândva, în epoca de aur sau cel puţin de bronz a omenirii.

— Vrei să rupem hârtiile acelea?…

Nu voiam nimic. Voiam să mă ştiu departe, altul, mai bun sau mai rău, să nu mă ştiu deloc…

— Nu trebuie…

Îmi amintii deodată că o cheamă Lida. Ciudat, înainte, când mă gândeam la ea, nu-i gândeam niciodată numele! Lida!… Lida…

— Ai să râzi de mine… Ai să râzi…

— Lida!…

Cândva, în adâncurile de nepătruns ale timpului omenirea s-a născut fericită. A făcut-o nefericită credinţa. Şi eu credeam.

30 octombrie.

…Se zice că N. s-a împăcat cu soţia. Îmi pare bine de ei, deşi nu cred: *informaţia mi-a servit-o Otilia. Şi nici nu arată ca după o împăcare. Acum îmi dau seama că m-am gândit mult la dânsul, mai mult decât ar fi fost normal. Într-adevăr are ceva ce atrage. Îmi place şi, probabil, dacă n-ar fi fost Pablo şi principiile mele cam demodate, m-aş fi îndrăgostit de el. Şi totuşi mă simt bine cu dânsul, uşor, de parcă ne-am cunoaşte de o sută de ani. Dacă stau să-l compar cu Pablo, fără discuţie că el e pe planul întâi. Pablo nici la brâu nu-i ajunge. Ei, dar… îmi pare bine, mai bine zis mi-ar părea bine să se fi împăcat*! *Cumătriţele discută chestia aceasta agitate, de parcă ar fi în joc propria lor fericire*! *Tare mi-i scârbă*!…

1 noiembrie.

…Ludea s-a mutat la Recea-Nouă. Câţi copii au părinţi atât de înţelegători! *Eu aş fi spart capete*!

Băieţii au scris la „Tinereţea”. Mi-au comunicat în

taină acest lucru. Înseamnă că nu m-au ostracizat! Parcă-l văd pe Pablo cu scrisoarea lor în mână: „Recunosc copita Vioricăi!” I-am scris şi eu imediat, ca să nu facă vreo prostie…

VII

Spânu se purta aşa, de parcă nu se întâmplase nimic. Onoarea şcolii era salvată, mama fetiţei celeia, Lungu, fusese mutată la contabilitatea colhozului, la Recea-Nouă, şi bineînţeles îşi luase şi fiica.

— A fost foc, se mulţumise odată să constate directorul. Altfel nu era fum! Credeţi că degeaba s-a mutat muta ceea la un loc mai rău?

Otilia dispunea de amănunte în această chestie, se vedea pe mutra ei gravă, dar cu o expresie de nerăbdare prost ascunsă. De altfel, mai avea, probabil, şi informaţii de alt soi, pentru că şi Tamara, şi instructoarea de pionieri căutau destul de prietenos la mine, iar într-o zi Tamara declarase în cancelarie, fără nicio adresă, deşi, în afară de noi doi, mai era în odaie doar Maier:

— Totu-i bine dacă se termină bine şi omul se adaptează până la urmă…

Viorica mă ocolea. Făţiş nu. Aveam însă această senzaţie. În cancelarie arbora un aer independent, de parcă n-ar fi observat privirile vrăjmaşe ale „grupului Spânu” după cele petrecute la adunarea convocată de director. Nu se sfiise să spună tot ce credea despre felul cum e înţeleasă educaţia în această şcoală (în treacăt, nu mă cruţase nici pe mine!), dar n-o susţinuse decât Petcov, un bătrânel care preda rusa şi, cu câteva fraze foarte generale, eu. N-avea de ce să-mi fie recunoscătoare, dar orice om în situaţia ei ar fi căutat un sprijin. Şi totuşi se ţinea bine, cu toate măruntele şicane ce i le făcea Spânu, care habar n-avea că şi biruitorii pot fi mărinimoşi. Biruise doar, salvase onoarea şcolii: orice om, care fuge când e acuzat de ceva, e vinovat fără îndoială!

Încercasem de vreo câteva ori să intru în vorbă cu ea, de vreo două ori o şi condusesem până acasă, dar simţeam că se schimbase ceva, şi ce anume nu puteam înţelege.

Căutam să mă conving că, în fond, nici nu mă interesează nimic şi totuşi mă interesa. Cu ea puteam discuta. Maier mă asculta numai.

Maier mă vizita regulat, în fiece seară, şi tăcea.

La începutul lui noiembrie, în preajma sărbătorilor, îmi făcui pe neaşteptate un prieten.

Imediat după ultima oră pornii spre poştă. Vreo câteva sute de metri mă însoţi, până la poarta casei lui, Pintea:

— Nicolaievici, dacă nici în anul curent nu ne cinsteşti cu persoana dumneatale... Vreau să zic că dacă nu rămâi cu noi la petrecerea de sărbători, să ştii că...

Ne despărţirăm fără să aflu ce anume straşnice măsuri vor fi luate în cazul că nu voi cinsti „cu persoana mea” petrecerea tradiţională şi-mi văzui de drum.

După calculele mele era timpul să primesc scrisoarea. „Marele semnal”.

Auzii din urmă nişte paşi grăbiţi, care încetiniră în dreptul meu:

— Radu Nicolaievici, se poate să merg alături?

Era Armaşu, dintr-a noua „a”, cel mai nefericit îndrăgostit de pe pământ. După felul cum tăcea, simţeam că vrea să-mi spună ori să mă întrebe ceva însemnat.

— Cântă, Ionică, ce te doare?

— Nu mă doare nimic. Aşa, am văzut că mergeţi singur şi am crezut că poate vi-i urât...

Ia te uită, şmecherul.

— Mai scrii scrisori la fete ori ba?

Îl privii cu coada ochiului. Se posomorî.

— Radu Nicolaievici, dumneavoastră credeţi că-i drept... ce-a făcut cu Lucica Lungu?

— Cine, Ioane?

— Cine... directorul!...

— Păi nu i-a făcut nimic! S-a mutat maică-sa la colhoz... Nu putea s-o lase aici!...

— Da, spuneţi aşa ca să nu vorbiţi cu mine.

Al dracului om! Cearcă şi-ascunde ceva de ei. Copii!

— A făcut-o de râs în tot satul. Şi degeaba. Că o fată

ca Lucica…

— O iubeşti, Ionică?

Nu-mi răspunse. Voinic flăcău, aproape de statura mea.

— Şi dacă-i aşa, Ioane, ce-ai făcut s-o aperi? Să-i aperi cinstea? Ţi-ai luat toată vina-n spinare şi ai trântit uşa? Şi ce vină aveai să ţi-o ei toată asupra ta? Ştii că era cât pe ce să zbori de la şcoală?

— Ei, nu mă mai prăpădeam eu… Că tot am să plec, mătincă… Tata zice să mă duc la o şcoală din oraş, c-aici colhozul mă aşteaptă.

Ne oprirăm în faţa poştei.

— Şi zici că vrei să pleci… Bun… Nu-i rău!

Nu mai ştiam ce să-i spun. Nu-mi aminteam niciuna din formulele ce trebuie folosite în asemenea cazuri. Să fi vorbit ca de la bărbat la bărbat!… I-aş fi comunicat alte formule. Sfaturi! Cât de uşor dăm sfaturi! Ca hainele folosite, pe care nu le mai putem noi înşine purta. Ţi-i rău? Vai, fă aşa! Ţi-i bine? Ah, fă aşa! E atât de simplu când ni se cer!

Ionică se hotărî:

— Radu Nicolaievici, directorul nostru…

Ce sfaturi dă pedagogia în asemenea cazuri? A, da: autoritatea!

— Ionică, n-ai vrea să vorbim despre altceva? El râse:

— Ştiam că sunteţi cu noi! Şi fran… şi tovarăşa Vrabie! Şi nu ne lăsăm noi aşa! Nu mai suntem copii! La revedere, Radu Nicolaievici.

Îmi întinse mâna.

Ar fi trebuit să-l sfătuiesc să nu mai facă aşa: cei mai în vârstă întind mâna primii.

I-o strânsei tare şi el o luă pe lângă poştă la deal: drumul acesta ducea la Recea-Nouă.

…Lida îmi comunica în câteva rânduri foarte oficiale (se vedea că are un redactor jurist!), că hârtiile fuseseră primite, iar citaţia mi-o va trimite post-restant. Pentru o publicitate mai mică. De altfel, în acelaşi scop şi anunţul respectiv îl dăduse în ziarul din raionul unde avea să plece.

Dar plicul celălalt, cu antet şi adresă tipărită la maşină, nu era.

Nu e nimic mai păcătos pe lume decât să aştepţi. O fată, o viaţă mai bună, un tren, un pahar cu bere, un „da" sau un „nu"...

Şi trebuia să aştept.

4 noiembrie.

...Pablo nu-mi scrie de două săptămâni. N-aş putea spune că sunt neliniştită, şi anume faptul acesta mă nelinişteşte. De când nu mai suntem împreună zi la zi, am început să-mi dau seama de multe lucruri. E totuşi un om al dispoziţiei, sunt sigură că dacă s-ar lua cineva de capul lui, ar putea face din el orice. Nu s-o fi luat oare cineva?... Dar e cinstit, cu toate acestea. Nu-l cred capabil de o porcărie, nu e în stare. De ce nu mi-o fi scriind? Câteodată mă întreb dacă n-am greşit, amânând pentru un termen nefixat răspunsul la „cererea" lui. Alteori mă chinuie un gând rău, răutăcios – că nu l-am lăsat să vină şi el aici, să mai fiarbă şi el în zeama asta! Dar ţine atâta la gazetăria lui! Ori poate nu i-ar fu stricat nici pentru gazetărie un pic de legătură cu viaţa"? Ar fi fugit, bietul băiat!

Cu N. suntem prieteni la cataramă. Nu ne comunicăm încă intimităţi, dar avem ce vorbi. M-a condus acasă de vreo câteva ori.

Nu-mi face curte. Am auzit că divorţează. Totuşi mă pricep un pic la oameni!

Îmi place, e un băiat bun. Numai vezi, păzea, Viorico, să nu te îndrăgosteşti!

Spânu mi-a făcut ori, mai bine zis, a încercat să-mi facă un scandal grozav: am câţiva cu note rele.

Las7, nenicule, că-ţi arăt eu la consiliu!

Nici mama nu-mi scrie...

VIII

În ultima zi de şcoală, în faţa sărbătorilor, mă aştepta o surpriză.

După consiliul pedagogic o condusesem acasă pe Viorica, se-n-ţelege, până la punte. Botezasem construcţia asta şubredă, „puntea măgarilor", în gând, natural, pentru

că n-o mai puteam trece din seara aceea.

Cu toate că întreg consiliul fusese, de fapt, un fel de reprezentaţie în beneficiul Vioricăi: lăsase vreo cinci puturoşi cu note proaste şi îl făcuse pe Spânu să-şi iasă din pepeni („mare nevoie de franceza matale, chiar au să se prăpădească în colhoz fără limbă străină!”), discutasem despre cu totul alte lucruri. Îmi plăcea fata. Ştia ce vrea şi posibil că o şi invidiam pentru asta.

Bănuiam că societatea mea nu-i displace şi o întrebasem de ce mă evită, totuşi, de câte ori are ocazia.

— Păi eşti om însurat, dom’le, n-ai vrea cumva să-ţi sar de gât? N-avea niciun rost s-o contrazic…

Mă întrebam ce vreau de la dânsa. Să fi fost pricina doar că aflasem în ea un tovarăş de discuţii şi un ascultător nu prea docil? Prea puţin probabil. Atunci?…

Acest „atunci” mă frământa când intrai în casă şi-l aflai în faţa etajerei, cu un volum din Enciclopedie în mână, pe brigadier.

— Nu te aşteptai, tovarăşe Negrescu, ai?

Nu mă aşteptam.

— M-am sfădit cu nevasta. Hai cu mine…

— Unde?

— Hai. S-a vedea el. îmbracă-te frumos. Abia acum observai că era gătit ca un mire.

— Bine, dar deseară, la şcoală…

— S-a trece şi fără noi. Învaţă-mă şi pe mine oleacă de viaţă, că avem cu ce-o vedea!

Se bătu cu mâna peste piept.

Nu-l cunoşteam pe omul acesta. La cramă, când făceam „politehnizare”, parcă-mi plăcuse.

Era o idee, deşi, din curiozitate ori poate din alte pricini, aş fi rămas la serata de la şcoală. O să ne înglodăm, desigur, la ospătăria din raion, o s-o facem lată şi o să ne-ntoarcem în zori îmbrăţişaţi.

În cinci minute arătam şi eu ca de nuntă.

La sosire nici nu observasem „GAZ”-ul din faţa porţii.

— La oraş, Vasilică, zise el şoferului, când trecurăm prin dreptul ospătăriei. În capitală!

Vasilică scuipă în palme, îşi frecă mâinile şi mări viteza!

Satul natal, oraşul natal, meleagurile natale! Nişte locuri unde se trăieşte mai ades cu inima, şi mai rar cu raţiunea. Şi totuşi îmi plac dealurile acestea albastre şi goale, solemne şi priporoase, peste care s-aştern şoselele ca nişte vârci pe-o faţă de bărbat. Şi viile acestea îmi plac, înfipte adânc şi hotărât în ţărână, ca nişte sonde să pompeze la lumină bucuria şi lacrima din inima cu sevă tare a pământului.

Şi geometria ciudată a satelor colorate îmbietor…

— Mi-aţi aprins paie-n cap, făcu brigadierul. Credeam că doarme. I-am spus directorului câte ceva despre istoria ceea.

— Parcă eraţi prieteni…

— Ca prieten i-am şi spus-o! dădu el din mână şi oftă: Bine-i să nu ştii ce fac şi ce gândesc prietenii… Ce ştiam eu de Spânu?

Hai noroc! Să fim sănătoşi! Gâl, gâl, gâl… Prost un an, prost doi, dar cât se poate? Că-i de atâţia ani aici. Poate că noi suntem proştii şi ne credem deştepţi? Şi chiar tont să fie, cine să-l zădăre, să-l facă să-şi scoată coarnele de bou, să le văd şi eu? Şi iaca, i le-a scos mititica ceea. Ai? Ca şi ariciul, pân' nu-i baţi în coasă, nu-ţi joacă!

Şi pe tine, nenicule, văd eu că n-ar strica să te calce pe coadă cineva, să-ţi arăţi colţii, că-i ai, mi se pare. Adică te-a şi călcat, de nu mă-nşel! Deocamdată bravo! Dar zi-i aşa şi mai departe! Să ştii că-mi placi!

— Se vede că nu ţi-ai venit încă în fire: ce-o fi păţit, adică, Filimon acesta, ce vrea de la mine? Aşa-i?

Nu-i chiar aşa, dar să admitem.

— Sincer vorbind, nu mă aşteptam. În doi ani n-am prea avut ocazia…

— Da' de ce! Spune drept: nici n-ai avut de gând să faci prietenie cu noi… Parcă nu te-am văzut deodată că n-ai venit la noi, da' ai fugit din altă parte? Când n-ai trei ruble de rachiu, îs bune şi zece copeici de pâine!… Zic de prieteni…

— Ştii că nu eşti prost, brigadierule! El râse:

— Dar am zis eu că-s prost? Tăcurăm câtăva vreme.

— Vrei să pleci de la noi, zise într-un târziu. Chiar aşa de greu e să te aranjezi la centru?

Îl cercetai cu coada ochiului. Nu arăta să mă întrebe, mai degrabă afirma.

— Depinde unde…

— Şi dac-ai stat totuna doi ani aici, puteai să faci oleacă de treabă bună…

— Se plâng elevii?

Lăsă să-i cadă mâna pe genunchiul meu. O avea destul de grea şi, probabil, aspră. Îmi făcu din ochi:

— Ehe-he, dacă m-aş putea eu preface aşa ca mata că nu pricep nimic, de mult eram preşedinte ori chiar mai sus!…

Curios om. îl înţelegeam: o mie de prieteni la succes şi niciunul la pagubă. Iar după câte ştiam eu, colhozul nu era din cele strălucite, deşi brigada din Recea-Veche ţinea destul de tare. Şi-apoi Tamara…

— Ştii ce mă gândesc eu câteodată? Să-mi iau lumea-n cap. Să mă ascund undeva, adică nu, nu să mă ascund: să mă duc!… Ştii că n-am citit o carte de zece ani? El mă privi cu nişte ochi aproape furioşi. Ştii că mi-i ruşine să stau de vorbă cu mata, pentru că n-ai ce vorbi cu mine? Ştii că am făcut doi ani la Institutul Agricol? Ştii c-am fost numai o dată în viaţa mea la teatru, şi atunci pe scenă, în prezidiu, la o adunare a fruntaşilor?… Şi mata mă întrebi de prieteni… Cum e turcul, şi pistolul!…

Se lăsa seara. Oraşul apăru brusc, aşternut întreg la picioarele noastre. Clipea vesel din mii de ochi de toate culorile, ademenitor.

— Un ceas de drum de la o lume la alta, zise el, când Saşa, chelnerul, ne făcu rost de-o măsuţă („Să nu fac eu pentru dumneavoastră, don Negrescu. Eu sunt Saşa, nu coadă de câine! Ce servim azi?”). De-am avea şi noi o treabă ca asta în sat, poate am găsi şi ceasul cela mai des…

— Mare lucru! Cine vă opreşte să faceţi ceva la fel?

El mă privi, de parcă mă vedea întâia oară.

— N-ai luat seama, zise, chiar n-ai luat seama cum ni-i ruşine că facem copii? Parcă nu ştiu toţi că viaţa începe din pat? Da ia să spui undeva lucrul ăsta!… Şi ne prefacem că nu ştim nimic, începem să trăim care la opt dimineaţa, care şi la şase… Şi cum punem lacătul la slujbă, cum sfârşim şi viaţa. Numai că viaţa se mântuie o singură dată şi tare te mai muşcă dacă te faci că n-o vezi…

Saşa părea cu aripi la picioare. Ţinea grozav la muşteriii sositi de la ţară, îi iubea şi-i servea cu cea mai mare viteză posibilă. Curând măsuţa noastră arăta ca un stand cu tema „Belşugul” la o expoziţie culinară.

— Râdea nevastă-mea de un nebun, cum i-a zis ea, care a făcut vreo două universităţi şi pe la patruzeci de ani a mai terminat şi medicina, ca să plece în Africa, să lecuiască bolnavii…

— Albert Schweizer, doctorul Schweizer.

— El. Brigadierul răsturnă păhărelele umplute de chelner în două pahare mari şi le adăugă ochi din sticlă. Hai să bem pentru oamenii nebuni!…

…Pe la patru dimineaţa maşina opri în faţa şcolii. Geamurile cancelariei erau luminate şi întredeschise. Petrecerea era în toi. Se auzea glasul lui Spânu, un tenor înalt şi neaşteptat de curăţel: „La raion la Va-ran-cău… Of şi iară o-o-of!…”

Brigadierul coborî, îmi strânse în tăcere mâna şi se îndreptă cu pas aproape sigur spre casă, alături.

Abia în zori adormii. Mă temeam singur în odaie, pentru prima oară încercam senzaţia asta.

Ori că băusem prea mult?

7 noiembrie.

…Singură.

Cuc.

Ieri-seara a fost mare bal la şcoală. L-am aşteptat pe N. să vie să mă invite. N-a venit. N-a sosit nici Pablo.

Am băut câte un pahar de vin roşu cu lelea Safta. „Eu de sărbătorile tovarăşilor beau vin roşu, da de-ale popii – de-acela alb”. „Două vădane!”, ne-a botezat ea pe

amândouă. Dacă nu l-aş fi aşteptat pe Pablo, m-aşti dus acasă. Dar mi-ar fi fost greu. Şi mamei mai ales. E mai bine aşa.

Şi curg aşa de încet zilele, Doamne!

„De neurastenie fugărit
M-am dus să caut liniştea la ţară…”

Am găsit-o!…

IX

Mă gândesc adeseori că e mult mai simplu să trăieşti când inversezi anumite axiome. Să admiţi, de exemplu, că drumul cel mai scurt între două puncte nu e o dreaptă, ci o curbă, sau că prostia e superioară inteligenţei… Şi într-un caz şi în celălalt se pot observa doar schimbări de cantitate, nicidecum de calitate, şi cum cantitatea creşte, ai, vorba ceea, de unde alege! Dacă porneşti dintr-un punct spre altul şi drumul e curb, deci mai lung, ai tot timpul să te răzgândeşti în mers şi să faci cale-ntoarsă. Iar în cazul cu inteligenţa e mult mai uşor s-o faci pe prostul… Şi mai convenabil…

Din fericire gânduri de soiul acesta îmi vin destul de rar şi pun la baza celor mai multe lucruri pe care le fac axiome, fără să-mi dau seama, natural, pentru că orice adevăruri evidente mă scot din sărite şi mă străduiesc, pe cât posibil, să le pun la îndoială…

O, ştiu că aceasta e una din trăsăturile caracteristice ale spiritelor elevate, dar îmi face impresia că trăsătura aceasta e şi unica ce m-ar putea apropia de acele spirite…

La cei douăzeci şi şase de ani ai mei sunt un Galois mort cu cinci ani în urmă, fără să fi lăsat urmaşilor măcar încercarea de a descoperi apa caldă.

Adică încercarea da, atâta doar că îmi dau seama, pe zi ce trece, că n-am pus la îndoială multe din axiomele de care-ar fi trebuit să mă îndoiesc.

Ştiu mulţi care traduc „îndoieşte-te” cu „cocoşează-te”.

Şi care aşteaptă să li se spună „îndoieşte-te”.

Şi care aşteaptă să li se indice obiectul precis al îndoielii.

Acei care-ar fi ocupat locul meu, de m-aş fi născut un Galois.

Când am fugit acum doi ani de la locul care trebuia, da, trebuia să fie al meu, n-am înţeles fuga aceasta ca o dezertare din faţa propriilor aspiraţii… Apoi am devenit superstiţios: aveam nevoie de un stimulent, simţeam că am nevoie de el şi mi l-am inventat. Un stimulent concret, dar o superstiţie în fond. Totul trebuia să înceapă de la un punct nou, şi dacă punctul ar fi fost marcat, toate s-ar fi sfârşit ori, mai precis, ar fi continuat bine.

Vorbesc de „Marele semnal”.

După sărbători, în primele zile chiar, sosi în sfârşit şi el.

Când deschideam plicul nu mă cuprinse tremurul pe care mi-l imaginam cu evlavie de mai bine de jumătate de an.

O aşteptare exagerat de lungă poate lipsi de savoarea bănuită chiar şi cele mai tainice şi mai dorite vise.

Ori poate nu era doar prea lunga aşteptare la mijloc! …

Da, comisia aprobase cererea mea, în două săptămâni trebuia să mai prezint şi alte documente (vezi anexa), iar la zece decembrie (încă o lună!) să mă prezint ş.a.m.d.

Eram colaborator ştiinţific inferior al Institutului de Fizică şi Matematică…

Spânu era fericit, era în al nouălea cer de bucurie pentru norocul ce mă pocnise, le merge grozav unor oameni! Să nu cred eu că ţine minte toate vorbele ce i le-am spus în doi, ori că s-a supărat pentru aşa fleacuri! Da’ de unde! El ştie că oamenii tineri spun vorbe de care le pare rău pe urmă, dar cu vremea îşi dau seama că cei mai în vârstă le vor binele. Mi-ar putea fi tată, dar există oare o problemă a părinţilor şi copiilor? Ideologie străină, inventată special pentru a dezbina colectivele noastre sănătoase! Aşa şi cu mine, el crede c-am să mă schimb, că n-am să-i port pică, mă rog, crezi că-i aşa de uşor să fii

director şi să-i împaci pe toţi? El îmi dă drumul să plec, da, cu bucurie şi cu părere de rău, dar ce să-i faci! Iaca, numai la raion ce-or zice… Dar nu-i nimic, aranjează el cumva!

Adică trebuia să fiu atent.

O anonimă la institut i-ar fi făcut pe băieţi să râdă, la raion însă mi-ar fi putut pune beţe-n roate.

Maier îmi strânse mâna.

— Când mi-ai spus în seara ceea, nu te-am prea crezut. Îmi pare foarte bine… Nu mă privea în ochi. Îşi cerceta galoşii murdari de noroi, erau primele ploi din toamna aceasta. Te invidiez…

După escapada cu brigadierul, Tamara nu vorbea cu mine. („Poţi să-ţi faci de cap cum vrei, tovarăşe, dar nu te-apuca să strici oamenii cumsecade, eu n-am să las lucrurile aşa, până sus am să mă duc!”) Şi declaraţia directorului în cancelarie, cum că unul din învăţătorii noştri l-a prins pe Dumnezeu de barbă, o făcuse să arunce fără adresă: „Dac-aş bea şi eu cu dânşii şi pe mine m-ar lua!”

Zilnic se auzeau ţipete din curtea vecină. Îmi părea bine de brigadier. Discuţiile polemice dezmorţesc minţile căzute-n lâncezeală… Era prima mea faptă bună din satul acesta.

Pe drum Viorica mă întrebă:

— Ai petrecut bine de sărbători?

— Le-am petrecut acasă.

— Credeam…

— O, nu, în ajun doar. Restul zilelor am stat acasă.

— Şi eu. L-am citit pe Éluard. Tânărul. Decadentul. L-ai citit? Nu-l citisem. Dar voiam să-l citesc numaidecât. O să mi-l dea chiar acum? Mulţumesc. În franţuzeşte o să-mi vină cam greu… Dar… îmi amintesc adeseori odăiţa ei din casa Saftei. Curios, şi un om ca mine poate avea amintiri luminoase, fără nicio întâmplare ce le-ar fi putut fixa în memorie. Voiam să mai văd odăiţa…

— Are lelea Safta un nepot. Ţi-a fost elev. Capabil băiat. Nu-mi puteam aminti nepoţii Saftei.

— Lupu.

— A, un matematician de forţă! în ce an e?

— A terminat şcoala la Recea-Nouă şi e tractorist…

— Credeam că e student.

— Am vorbit franţuzeşte cu el…

— Mi-ai spus că e foarte capabil!

— A terminat şcoala anul trecut.

Voiam să văd odăiţa cu icoane, cu o valiză sub icoane şi fotografii sure-gălbui…

— Nu te-ai gândit niciodată la soarta copiilor care-ţi trec prin mâini?

Nu mă gândeam nici la soarta mea, decât retrospectiv. Un an, doi ani, trei ani… Mulţi ani. Ultimul an. În urmă. Înainte vedeam detalii, ansamblul nu. Uneori chiar amănunte secundare…

— Mă gândeam la băiatul ăsta, Lupu, zise Viorica. Nu i-a ajuns un punct ca să treacă admiterea. Acum îşi face stagiul în producţie. Se însoară mâine-poimâine… Şi s-a zis cu universitatea; locul lui îl ia cine ştie cine, căruia n-o să-i ajungă trei puncte, dar o să aibă un surplus de doi ani, de trei ani, de zece ani pe străzile oraşului… Şi insistenţa necesară… Păcat că nu te-ai gândit la lucrurile astea…

Întotdeauna trebuie să fie cineva, care să aibă ceva în plus faţă de alţii: o mustrare, două mustrări, trei mustrări. Sau o lipsă de capacitate, două lipse de capacităţi… Aceştia ştiu de obicei ce vor de la viaţă. Aceştia câştigă.

Atâta vreme cât ceilalţi se întreabă: „Ce vreau sau ce nu vreau”. Cât timp ştiu ce nu vreau. O negare nu e o afirmare. E primul stadiu al ei.

— Unii neagă. Alţii vin să afirme. Diviziunea muncii!

— Dar nu întotdeauna vin să afirme cei care trebuie. Să mă ierţi, Radule, din seara aceea nu-mi mai spusese niciodată pe nume. Vreau să te înţeleg şi nu pot. Eşti lunecos ca un tipar.

— Sunt foarte simplu. Vreau ceva. Dar nu ştiu ce. Ştiu ce nu vreau. Nu vreau prostie, nu vreau ipocrizie, nu vreau fraze mari care ascund fapte mici, vreau să fie aşa cum cerem să fie… Nu-l vreau pe Spânu şi ai lui, vreau să ai dreptate tu, Viorico, şi toţi ceilalţi care au dreptate…

— Şi pui umărul cu fraze mari care dau iluzia unui efort. Îţi asumi locul unui demiurg, să distribui sarcinile şi răsplata, fără să-ţi murdăreşti mănuşile albe… Oamenii ca tine cresc răul, pentru că îl zădără în loc să-l smulgă… îl contemplă zâmbind cu dispreţ…

Ploua mărunt de tot, a doua zi, dar drumurile prea uscate de-o toamnă secetoasă nu erau încă desfundate.

Ea se opri brusc:

— Ştii că m-aş fi putut îndrăgosti de tine dac-ai fi fost niţeluş altfel?

Suflă adânc. Eliminase tot aerul din piept odată cu declaraţia. Râse.

— Platonic, se-nţelege!

În odaia Vioricăi ardea lumina. Abia începuse să se-ntunece.

— O fi lelea Safta…

Era un tânăr, care sări zgomotos de la masa încărcată cu tot felul de bucate. O prinse de umeri, o măsură şi o sărută pe amândoi obrajii:

— Aşa arată adică un intelectual de talie rurală! Noroc, Viorico! Viorica se desprinse sprinten din îmbrăţişarea oaspelui.

— Faceţi cunoştinţă: colegul meu, Radu Negrescu. Pavel Io-naşcu, ziarist. „Pablo”, fost coleg.

— Aha, urlă „Pablo”, scuturându-mi mâna, am şi rivali! Şi eu care credeam că te păstrez aici ca într-o colivie! Formidabil!

Tânărul se simţea ca acasă. Safta îl mânca din ochi, părea că sunt prieteni de când lumea.

— Nici nu mă-ntrebi ce vânt m-aduce, ai? se miră el. Ia ghici? Viorica zise:

— Credeam că vii de sărbători.

— Nu, n-am putut face nimic, ţi-am scris, jivină albastră! Avem un redactor nou, comsomolist înfocat! Pulbere! Am reuşit să-l duc de nas: am venit într-o deplasare, oficial, ca să zic aşa!

Găsii că e timpul cel mai potrivit să mă retrag. În ochii ei se putea citi cu mare uşurinţă că relaţiile lor sunt

mai puţin decât oficiale. Iată-l aşadar pe omul de dincolo de Viorica. Omul care-i programa părerile, ideile, atitudinile şi aspiraţiile. Să n-o fi ştiut pe ea, mi s-ar fi părut cam degajat. Interesant, începeam să descopăr că şi bărbaţii pot fi invidioşi: îl invidiam. Nu pentru Viorica. Eu n-aş fi fost în stare să-mi modelez o pereche aşa cum reuşise el s-o facă. M-aş fi plictisit, şi-apoi omul se străduieşte mereu să fugă de propria umbră, n-aş fi putut-o răbda. La ce m-aş fi căutat în altul, de ce m-aş fi lipsit de surpriza să mă descopăr în mine însumi?

De ce-l invidiam atunci?

Pentru odăiţa asta, posibil. Pentru pereţii cu icoane şi fotografii şterse de vreme…

Începeam să devin sentimental.

Viorica mă conduse până-n prag.

Nu-mi spuse nimic.

Acasă mă aştepta Maier.

— Adică mă laşi. Pleci, zise el la al doilea păhăruţ. Venise cu sticla lui.

— Bătrâne Boris, începi să ţii cuvântări patetice! N-aveam niciun chef de vorbă.

Obişnuit să mă asculte, Maier îşi permise totuşi a doua frază:

— Îmi pare rău că pleci.

Era ultima în seara aceea. Cineva bătu la uşă. În tindă se auzi vorbă, apoi mătuşa Maria.

— Ai oaspeţi, Radu Nicolaievici!

— Aşa-i că te miri, strigă ziaristul. Ţărăncuţa asta nu vrea să doarmă sub un acoperiş cu mine! Unde aveţi aici Oficiul stării civile?

Viorica îi acoperi gura cu palma, râzând:

— Eşti insuportabil, Pablo!

— Ai început să te adaptezi la mediu! observai eu.

— De ce, zise ea, ştiam că o să-ţi placă să-mi faci un mic serviciu. Şi-apoi Safta n-are al doilea aşternut…

— O, se bea coniac la ţară! făcu Pablo. Nu insistaţi, mai mult de-un pahar-două nu servesc!

Maier se ridică să ia din dulapul mătuşii Mana două

păhărele.

Mă bucuram că ziaristul rămâne la mine.

Habar n-am de ce mă bucuram.

E drept că m-am simţit întotdeauna furat sau cel puţin jignit când se-ntâmpla să văd o femeie frumoasă în societatea altcuiva decât a mea, dar până la gelozie…

Aiurea!

Ionaşcu se apucă să-mi cerceteze biblioteca fără umbră de jenă.

— Ia-te, bă amigo, ce raritǎţi! Fii atent, Radule, percheziţionează-mă dimineaţă, sunt cleptoman, mai ales la cărţi…

Petrecurăm o oră veselă, aş spune chiar neaşteptat de veselă. Ionaşcu era o antologie de umor universal şi un interpret excelent. Maier îl asculta, cu gura căscată, iar Viorica… Nu ştiu, n-o puteam privi. Avem şi noi ceva, bărbaţii… Pentru a doua zi, cum era duminică, hotărârăm o partidă de vânătoare în doi şi, cum asupra adunării creştea ameninţător pericolul povestirilor vânătoreşti, Viorica găsi că e timpul să se retragă.

— Cine mă conduce? sării în picioare, singurul.

Mă jucase ca pe un copil ziaristul! Mi se părea că Viorica zâmbeşte.

— Ah, Pablo, n-ar fi rău să mai ei ceva lecţii de bună creştere! Leneşule.

— Da’ ce, mi-am câştigat picioarele la loteria de stat în bani şi obiecte? Trebuie să vă educaţi cadre proprii de conducători acasă!

Gluma atenua puţin gafa. Nu-mi place să fac gafe. Şi nici ziariştii nu-mi plac.

10 noiembrie.

…Şi el şi-a petrecut sărbătorile acasă! *Au tras o beţie în ajun, cu soţul Tamarei, a fost un scandal grozav, apoi a stat în casă trei zile*! *Mi se pare că-i plac*. *Sigur că asta nu schimbă nimic, dar ce fată nu s-ar simţi în al nouălea cer să placă*! *E poate şi o reacţie la tăcerea inexplicabilă a lui Pablo, dar nu e numai atât*. *Nu, nu e numai atât*! *Mă surprind des gândindu-mă la el… E greu să fii femeie*.

Avem noi, femeile, obiceiul să ne doară inima de toţi şi de toate, şi poate aşa aş explica cele ce se petrec în mine. Şi intuiţia a tot ce e bun în alţii şi ascuns... Cred că-i lipseşte un punct de sprijin, ca să poată răsturna multe. Nu e o inteligenţă comună. Dar e dezechilibrat, e copleşit de propriile contraziceri, e mărunţit de ele, scos din circuit. Nu ştie precis ce vrea, e cu alte gânduri şi idei mereu, şi toate, în fond, sunt menite să-l susţină doar în propriii săi ochi, nu să-l inspire. Şi îi lipseşte anume acel punct de sprijin, care trebuie să fie neapărat cineva. Un prieten. Un tovarăş înţelegător şi plin de răbdare, cum doar o femeie poate fi.

S-ar părea (oare nu vreau să mă îndreptăţesc faţă de mine însămi?) că nu mă gândesc dezinteresat la dânsul, dar te poţi oare rupe de asemenea gânduri, dacă omul la care gândeşti nu ţi-i indiferent? La ce m-aş ascunde de mine: nu, nu mi-i indiferent. Cum nu mi-i totuna ce se va alege de el.

Ştiu că trebuie să plece.

E omul pentru care aş fi în stare de orice. Sunt sentimentală, da?

Oare nu încerc în felul acesta să mă autosugestionez, să mă răzbun pe Pablo?

X

Cu o lovitură de ghionder, bine potrivită, izbii barca în ascunzişul din fundul ochiului acoperit de lintiţă şi mă lăsai pe banca umedă de rouă.

Venisem mult prea devreme.

Luna mare şi roşcată, gata să scapete, crea, cu lumina ei părelnică, burguri şi foişoare ciudate în grupurile de trestii nemişcate, iar liniştea cosmică ce stăpânea balta şi jocul stelelor în creţii apei veneau doar să întregească în imaginaţie impresia unei fantastice civilizaţii moarte.

De câte ori am trăit senzaţia asta şi nu pot să mă împac cu ideea a ceva obişnuit.

Gândurile, ba nu, simţurile sparg coaja prezentului, se dezgolesc şi fug undeva peste timp înapoi şi rămâi singur şi neputincios, asemeni primului vânător, în faţa

apelor, a lumii, a tainei, şi ca întâiul troglodit ridici ochii la stele şi…

Aţi încercat vreodată simţământul acela de turbare, da, anume de turbare, ce înlocuieşte îndată un altul, de uimire veşnică şi prosternare în faţa aştrilor? Da, constelaţii, planete, galaxii, roiuri stelare. Ani-lumină, mii de ani-lumină, miliarde de ani-lumină. Comete, nori cosmici, nebuloase spirale şi amorfe…

Şi?

Raţiunea le-a pătruns, le-a cercetat, le-a înţeles. Visul le-a încălzit şi le-a apropiat.

Dar mâna? Ochiul?…

Ca să le pipăi şi să urli: „Este!”?…

Niciodată.

Ştiu că sunt caraghios. Aş putea să mai trăiesc o mie de ani şi să nu mă neliniştească deloc faptul că n-am dat mâna cu încă două sau trei miliarde de oameni pe care nu-i cunosc pe această planetă.

Şi totuşi…

…Când luna scăpată şi stelele începură să pălească, balta prinse să se acopere de negură şi, ca la un semn, de sunete. Măcăitul strident şi fluturatul fluierat al raţelor mari, ţipetele bănuitoare ale găinuşelor, târâitul întrebător al cârsteilor şi trâmbiţele false ale stârcilor se amestecară într-o cacofonie în stare să mângâie orice ureche de vânător adevărat. Unde line şi leneşe anunţau că şi lişiţele îşi părăsesc ascunzătorile, pentru bălăcirile acelea gălăgioase din preajma întârziatei lor plecări.

Apoi lovituri de lopeţi şi strigătul chemător-radios:

— Radule, ehe-hei!… Trădătorule!…

Era Ionaşcu. Încercasem zadarnic să-l trezesc, venise prea târziu şi băuse prea mult.

— Singur?

— Eu l-am adus.

Nu mă aşteptam: brigadierul. Îmi părea bine, la o vânătoare, singur, te simţi oarecum nefericit. Mai ales când tragi bine, cum era cazul meu.

— Păi aşa se face, musiu? Mă laşi să sforăi ca să

pierd frumuseţe de petrecere?

— Dormi greu.

— Ca un om cu conştiinţa curată. Am trezit jumătate de sat! Am decretat stare de asediu.

Brigadierul râse:

— L-am găsit pe mal şi l-am luat cu mine.

— Nu ştiam că eşti vânător, brigadiere!

— Parcă ai timp de-aşa ceva? împuşc mai mult păsările pe hârtie.

Ionaşcu interveni prompt:

— Şi totuşi birocraţia nu l-a ucis! Un aforism: în fiece om este ceva omenesc! Bună, nu?

Brigadierul îl instala pe ziarist cu puşca gazdei mele pe-un popânzac în colţul opus al ochiului, apoi veni la mine.

— Aici e loc bun, ajunge pentru amândoi.

În veşnica noastră pasiune de a complica până şi cele mai simple, elementar de simple lucruri, găsim şi pentru ocupaţia aceasta a vânătorii zeci de epitete şi explicaţii: interes sportiv, fugă de realitate, odihnă pentru suflet şi altele care mai de care, când e vorba, în fond, doar de satisfacţia ce-o dai unui instinct primar şi nobil, cum nobilă, deşi crudă, e plimbarea de seară a unui leu în savană. Şi răgetul lui prevenitor cu tălmăcirea: „Atenţie, antilope şi zebre, eu, leul, am ieşit la vânat!” îşi afla un corespondent fidel în gălăgia infernală ce-o ridica de cealaltă parte a ochiului Ionaşcu, cu toate că avea să prevină doar biete raţe şi nu antilope…

— Ei, ăia, marii vânători! Când începe odată, c-am îngheţat?

— Cu gazetarul nu fierbi zeamă, observă brigadierul.

— Să nu-l luăm în seamă şi se liniştească.

Primul stol trecu pe deasupra noastră pe neaşteptate, cu fluieratul acela reactiv, şi coborî peste trestii, la limpede. Erau din cele venite, călătoare din nord.

— Eu în lişiţele noastre nu trag. Şi nici în raţe, făcu brigadierul.

— În lişiţe nici eu, dar raţele cum să le cunoşti?

— Nu ştiu, dar parcă le cunosc…

— Te-a iertat nevasta? Brigadierul râse.

— N-am întrebat-o… Şi zici că pleci?

— Plec.

Două împuşcături răsunară aproape concomitent, urmate de răcnetul lui Ionaşcu:

— Cade! Vine! Cade peste voi!

Pe cerul ce abia începuse să se lumineze creştea un punct negru, cu fluturări abia perceptibile pe de margini. Brigadierul lăsă arma cu care se făcuse una.

— Lişiţă. îi dă pe de-a dreptul, ca un fier de călcat… Proaste-s, săracele.

Ionaşcu urlă:

— Este? A căzut?…

În aceeaşi clipă brigadierul luă la ochi şi două raţe mari se făcură ghem în aer, oprite de o putere nevăzută şi haină şi căzură cu plesnet în trestiile de alături.

— Oho-ho, brigadiere! Ai reacţia bună!

— Este? se interesă ziaristul.

— Ne mai lăudăm şi noi câte-oleacă, făcu brigadierul. Ştiu să trag şi pe-alături.

— Ce-aţi luat balta-n gură, nu se putea ogoi Ionaşcu. Aţi împuşcat ceva?

De fapt juca rolul unui gonaş: speriate de flecăreala lui, toate zburătoarele cârneau spre noi.

— Aveţi dreptate, zise Ionaşcu peste vreun ceas, când zborul de dimineaţă încetă brusc şi ne adunarăm pe popânzacul lui „să ne mai încălzim sufletul” din prevederea brigadierului. Tot ce trebuie împuşcat pe lumea asta se împuşcă fără multă vorbă. Îmi place, mă fac şi eu vânător.

— Nu-i rău pentru un gazetar, râse brigadierul. Vânătoarea asta te odihneşte şi te face mai bun. Iar gazetarii îs oameni răi.

— Răi, pentru că ne grăbim. Toţi oamenii care se grăbesc sunt răi, ori mai degrabă înrăiţi. Numai că trebuie să vă spun în mare taină că toată gazetăria mea… într-un cuvânt, mă ocup mai ales cu poezia…

— O, nu mă putui eu stăpâni, una dintre ştiinţele

inexacte?

— De ce? pară el. E o modelare aproape matematică a sentimentelor. La urma urmelor, numărul de cuvinte e finit, iar poezia, infinită! Ca şi în matematica ta.

— Curios. O teorie nouă?

— Absolut inedită şi născută în acest moment. O patentez şi pentru încă un pahar din sticla ceea vând patentul!

Brigadierul îi întinse garafa.

— Poate ne zici ceva?

— N-aş vrea să vă stric dimineaţa! Adică o strofă… Doar ca să-mi confirm teoria. Am născut-o acum, între două împuşcături. Inspirată de vânătoarea asta. Poftim, deşi e numai un început.

Şi porni să recite cu glas cântător şi ochii pe jumătate închişi:

— Probabil omul s-a născut cu aripi. De unde dar acest instinct de zbor, să se adune-n stoluri călătoare, de cum începe vremea lui cuptor?… Priviţi-i cum îşi lasă cuiburi, scorburi, cum uită tot, aleargă şi asud şi cum pot spune numai două vorbe, înfioraţi: „La sud! La sud! La sud!…”

Prea tare nu mi-a plăcut poezia niciodată. Am citit doar minimumul obligatoriu de poeţi mari şi am ştiut doar strictul absolut necesar de strofe şi versuri. Aşa că nu mă putea cuceri prea lesne observaţia ştiinţific-justă cu privire la descendenţa omului dintr-un pterodactil, în ultimă instanţă. Dar chestia cu modelarea matematică a simţurilor şi numărul finit de cuvinte… Nu era prost băiatul! Şi nu-i puteam rămâne dator.

— Ştii, Ionaşcule, mă oprea ceva să-i spun Pavel sau Pablo, ştii, cu toate că-ţi recunosc patentul, aş fi vrut să-ţi expun o teorie a mea, care prezintă ceva tangenţe cu cele ce-ai spus. Un fel de aiureală, dar n-am comunicat-o încă nimănui… Uite, dacă e să luăm ca bază a tot ce există particulele elementare, păi şi numărul lor e precis, incomensurabil, drept, dar finit în Univers, înţelegi? Iar cum atomii sunt combinaţii a doar câteva particule, şi

moleculele – un amestec de câţiva atomi, pe lângă faptul că ajungem la concluzia că fierul şi creierul sunt doar combinaţii felurite ale aceloraşi particule moarte şi în felul acesta ştergem limita dintre mort şi viu, mai putem nota şi altă descoperire neaşteptată: că în Univers este o cantitate jirecisă – uriaşă, dar finită – de raţiune, poezie, idei, spirite… înţelegi?…

Ionaşcu mă privi zăpăcit câteva clipe, apoi începu să râdă.

— Formidabil! Şi zici că n-ai mai spus-o la nimeni?

— Nu.

— Nici să n-o spui! Poţi fi legat pentru idealism.

— De ce? Oare am zis eu că gândirea nu e un produs material, un efect al unor combinaţii de particule materiale?

— Ai dreptate. Atunci înseamnă că poezie, idei, bancuri pot exista şi în afară de noi?

— Socoate!

Ionaşcu rămase pe gânduri, apoi izbucni:

— E un sofism la mijloc, dar nu-l pot prinde. Fizica voastră a înnebunit lumea.

— Nu-i niciun sofism. E contrariul reducerii la absurd. Aş numi chestia „dezvoltarea la absurd”. Ce zici?

— Hm… îmi dai voie să mă ocup de publicitatea acestei teorii?

— Perfect. Onorariul pe jumătate. Teoriile hrănesc şi adapă cam slab…

Ne strânserăm solemn mâinile cu mărturia brigadierului, care ne ascultase în tăcere.

— Şi acum, tovarăşi, cu teoria să mai facem oleacă de practică, zise el, ridicând raţele şi invitându-ne să luăm loc în ambarcaţii. Tii, ce zeamă mai dregem!… Şi cum ziceaţi cu modelarea aceea? Ştiţi cum se modelează o zeamă?…

…Ei, orăşeni, care adunaţi în piepturile voastre supte toată microfauna pământului şi în timpanele voastre tăbăcite de civilizaţie – toate urletele metalului siluit! Mă prinde mila de voi, care n-aţi văzut niciodată stele goale şi mari, n-aţi tremurat niciodată de imensa tăcere a firii şi n-

aţi auzit niciodată cum trece un vânt pe trestii…

Ce ban să vă cumpere atâta bogăţie ce se dăruie numai şi nu se pierde niciodată?

Ce panoramă să vă întoarcă ochii la vremurile acelea trecute, când toţi, şi om şi pasăre deopotrivă, aveau dreptul să pună liber piciorul pe pământ şi să se apere cinstit!

„Probiabil, omul s-a născut cu aripi…”

…Era una dintre primele duminici ce le petreceam la Recea-Veche.

Şi aveam s-o regret.

Cu toate că discuţia cu Ionaşcu părea mai degrabă lupta a doi cocoşi în prezenţa Vioricăi, care nu dădea preferinţă nici unuia.

Ori se prefăcea că n-o dă…

13 noiembrie.

…Dacă n-ar fi venit!… *Nu-l mai aşteptam, în mine eram de mult împăcată cu gândul că nu mai e, că n-a fost, că nu va mai fi. Şi a venit. N-a simţit nimic la început, o, Doamne, el să simtă*?! apoi *a înţeles. Dar ce-avea să înţeleagă*! *A încercat îndată să afle „obiectul” şi, gândind că l-a descoperit, să mă descoase. El să înţeleagă că e în mine totul şi numai în mine*? *Ce importanţă poate avea ceva concret, precis, când e vorba de suflet, de inimă*? *Şi-apoi ce poate fi precis*? *Oare eu ştiu*? *Oare nu aştept şi eu pe cineva, care să-mi explice mie, eu să explic cuiva*? *Pablo, Pablo*! *Iartă-mă că vorbesc aşa cu tine, măcar în gând, iartă-mă că mă joc aşa cu tine, pentru că nu mă joc, dar nu mai ştiu ce să fac şi ce să-ţi spun… Nici mie ce să-mi spun. E uşor să tălmăceşti simţurile, când nici sentimente nu-s, ci doar un presentiment al lor*?…

Şi, iartă-mă iar, dar pentru mine ai venit tu? *Nu pentru tine*? *Ca eu să nu cred cumva… Eu simt, eu ştiu tot, Pablo*! *Ştiu că nu schimbi niciun cuvânt din cele ce mi le-ai spus, dar trebuie să te jertfeşti*?

Iartă-mă, te jignesc şi tu nici nu ştii măcar. E urât ce fac. Poate că vreau să mă îndreptăţesc şi…

Nu ştiu…

Pleacă, *Pablo*, *pleacă*! *Fugi*!…

XI

— Nu cunosc legile scrise sau nescrise ale ziaristicii, cred însă că în societatea noastră trebuie să ne conducem de normele etice existente. Nu văd de ce ar trebui să dezvălui numele autorului.

— Ba nu, ziarele dictează aceste norme, cum tot ele formează şi opinia publică în general. Aşa că… în cazul acesta nu văd de ce aş păstra aşa-zisul secret redacţional, ripostă Ionaşcu. La urma urmei, flăcăul acesta, Armaşu… da, Armaşu are dreptate, după cum m-ai convins şi tu, şi Viorica. Iar dacă directorul se leagă de el…

— Dacă se leagă de el?…

— E un material în plus. După o a doua intervenţie a oricărui ziar nu ştiu să nu se fi luat măsuri.

— Dar la perioada de timp dintre cele două intervenţii te-ai gândit, chiar admiţând că toate vor fi cum plănuieşti? Să-l foloseşti adică pe tânărul acesta ca o momeală să prinzi lupul?…

Ionaşcu mă privi superior:

— În primul rând toate vor decurge după un plan bine stabilit. Una. Iar a doua, nu fi prea sentimental. Uneori scopul, notează, zic uneori, aşa că nu mă confunda cu *„Îl principe*!*”* – scopul scuză mijloacele!

Adesea, când îmi place un om, mă străduiesc să nu-l pătrund în chiar tot ce spune. Probabil, din cauză că îmi plac prea puţini, iar în cazul acesta mai era şi altceva la mijloc…

— Între noi fie vorba, şeful e un pitecantrop şi ar fi în stare să mă asculte, chiar dacă i-aş propune să publice un articol în apărarea dragostei libere!…

— Şi totuşi te-aş sfătui să te mai gândeşti. Băiatul acesta îmi place. Nu s-a temut să iscălească. Nu se teme de nimic. Dar… dar de ce să-l izbeşti încă o dată de toată mizeria asta? E tânăr şi ar fi păcat să… să nu-l menajăm…

La ce dracu’ mă bag eu în chestia asta! mai ales când mă aflu cu un picior aici şi cu altul în viitorul luminos al unei activităţi noi pe alt tărâm? Şi după doi ani de

independenţă relativă şi neutralitate… cum să-i zic? defensivă! Poate-oi fi devenit într-adevăr sentimental? Ba nu, dar flăcăul ăsta, Armaşu… Oamenii nu trebuie minţiţi. Dar şi adevărul trebuie spus la vremea lui! Şi un adevăr poate avea efectul unei minciuni, când pică în mâini nedibace… Cum aş fi vrut să fie arsă canalia aceasta, Spânu, cum aş fi dansat pe cenuşa lui, deşi prostia şi meschinăria pot imita întru totul nobila pasăre Phoenix… Poate ar fi trebuit să mă gândesc mai demult la lucrul acesta şi să mă gândesc activ?…

— Bătrâne, mă tipări pe umăr Ionaşcu, bătrâne Radu, sus nasul şi las pe neică! Nu-s un boboc. Facem totul cum scrie Ecleziastul: iar celor buni şi drepţi… Ha!…

Ne îndreptam spre şcoală. Ploaia revenise, dar prea puţin insistent, mai mult un fel de pulbere umedă şi rece.

— Bună vânătoare, ai? Dar în general plicticoasă-i viaţa la ţară, bătrâne. Să te împuşti de splin, nu? O lună-două de exotică mai merge, dar o viaţă!… Cum mă învârt de locuinţă ţi-o suflu pe Viorica. Tăcu o clipă ca să mă cerceteze. Ce zici, fată bună, ai? Voiau s-o ia ăia de la „Inturist”, n-a vrut ea. Caraghioasă foc, idealistă. Habar n-ai ce inimă are. S-a născut în Siberia, dar arde. S-a întors numai cu mă-sa. Taică-său a lăsat pielea acolo. I-au deportat în patru’ş unu, să mori de râs: era grefier şi l-a pictat un vecin de procuror!… îi plăcea casa…

În fond ce ştiam eu de Viorica?

Că predă franceza. Una. Că e o fată destul şi neaşteptat de inteligentă. Două. Că ştie ce vrea şi se ia de piept şi cu dracu’ dacă simte că are dreptate. Trei…

Că picase în mijlocul nostru ca o firimitură de drojdie într-un aluat ce-a prins imediat să dospească… Da, anume asta o ştiam mai bine şi mă interesa. Curios cum poate un mic impuls rostogoli o stâncă mare!

Arăta ca un fluturaş ce se bucură de soare şi flori, deşi vedea prea bine cu ce ochi o privesc alde Spânu şi Tamara. Cu ce drept, adică, vine mielul ăsta să ne tulbure izvoraşul? Ori mai precis – băltoaca?

Ascultă, Ionaşcule, o să-ţi fie greu cu fetişcana asta,

dar, între noi fie vorba, te invidiez. Auzi, te invidiez!

— O chestie delicată, bătrâne. Ionaşcu mă opri şi mă prinse de-un nasture. Zice că-i place aici şi nu-mi spune nimic hotărât când îşi ia patul ei şi vine. Poate-mi dai o mână, adică o vorbă de ajutor?

Era, totuşi, un copil mare băiatul.

— Şi eu sunt pe punctul de plecare.

— A-a! Felicitările mele. La noi? Mi se păru că se înseninează. N-aveai motive de bănuieli, tinere!

Nu mai schimbarăm nicio vorbă până la şcoală. Contrar aşteptărilor îmi urmă sfatul, nu divulgă nimic. Cu Spânu avu o discuţie îndelungată, dar, probabil, diplomatică, pentru că directorul arăta foarte satisfăcut. În aceeaşi zi plecă. Asistase la câteva lecţii şi înainte de a se urca în autobuz (Viorica insistase să merg şi eu să-l conducem), ne făcu din ochi şmecher:

— E simplu ca bună ziua! Nu e nevoie de nicio filosofie, e nevoie de un ciomag! Urmăriţi presa republicană a tineretului!

— Vesel băiat, zisei eu după ce autobuzul dispăru.

— Da, vesel, zise Viorica.

— Când jucăm nunta? Ea nu-mi răspunse.

Ploaia conteni brusc, se arătă soarele, deşi destul de rece şi palid.

— Hai înspre pădure, propuse ea.

Toamna şi frigul potolesc spiritele exaltate, le aşază, dacă aparţin unor poeţi, la mesele de scris. Mie însă toamna nu-mi place decât la vânătoare. Nu-mi prea surâdea o asemenea plimbare. Pornii alături de ea în tăcere. Pădurea înconjoară satul pe jumătate şi vara e un loc de refugiu excelent. Acum stătea arămie-brună, destul de mohorâtă. O luarăm peste-un câmp de lucerna, pe la marginea pădurii. Rouă nu se ridicase şi curând îmi simţii ghetele ude.

Viorica părea să nu se sinchisească de asemenea fleacuri.

— E un băiat bun, zise. E foarte superficial, prea se joacă de-a viaţa. N-a avut ocazia să dea cu nasul în ea... Te

miri, probabil, Radule, vorbesc aşa mai mult să mă controlez, decât să afirm. Când e un sentiment la mijloc, adăugăm mult din noi celui pe care îl iubim, şi într-un fel ne iubim pe noi înşine... Vreau să ştiu dacă-l iubesc sau e pur şi simplu sentimentul acela care te încearcă faţă de mulţi oameni când eşti departe de ei...

Nu sunt prea sigur că e într-adevăr aşa procesul pe care îl numim convenţional dragoste, altfel ar trebui să iubim toată lumea. Poţi atribui oricui calităţile ce-ţi plac, poţi închide ochii la una, la alta, şi, poftim, pe pământ pace şi între oameni bună învoire!

Tăceam. La ce-aş fi contrazis-o? în chestiuni de astea e periculos să fii consilier chiar ţie însuţi... Eu personal m-am ciocnit de dragoste altfel, fără prea multă filosofie, şi acum când încerc s-o recapitulez şi s-o desfac bucăţică cu bucăţică, abia îmi dau seama că n-am ce înţelege din tot ce-a fost. E un proces mult prea simplu, probabil, ca să-l putem pătrunde atât de uşor şi de cele mai multe ori luăm drept dragoste cu totul altceva. Bineînţeles dacă există dragoste în general! miorlăiturile siropoase ale unui Tristan sau jalnicele lamentaţii ale unui Orfeu, ce ni s-au servit şi ni se servesc toată viaţa de etalon, sunt nişte basme de adormit copiii... Dacă există dragoste cu adevărat, nu în raţiune trebuie căutată. Dar o căutăm anume aici cu încăpăţânarea unui miop ce nu-şi vede ochelarii pe nas, şi ne trezim în preajma bătrâneţii cu surpriza că n-am înţeles lucrurile cum ar fi trebuit să le înţelegem... Că am respectat formule care nu trebuiau respectate, că am adus jertfe unor idoli ce trebuiau doborâţi şi că urmăm să propovăduim ce ni s-a propovăduit şi nouă...

Şi dacă e căutarea motorul întregii vieţi, de ce singurul domeniu în care căutarea e interzisă şi înfierată e dragostea?

Dragostea...

— Simt, intuiţia îmi spune, că nu e omul pe care-l caut, dar judec în fel şi chip şi ajung la concluzia că e totuşi el. Vorbesc aiurea, da?

N-aveam de ce-o cruţa.

— Da, vorbeşti aiurea. Nu de tine şi el e vorba, de *el* şi *ea*. Veşnicii. Deşi, în fond, după părerea mea, e de o sută de ori mai bine să faci o prostie decât să nu faci nimic. Dar s-o faci din inimă şi nu din calcul…

— Ţi se pare că sunt prea calculată?

— Da.

Mergeam încet, la distanţă, ea normal, eu legănându-mă pe fiecare picior.

Viorica mă întrebă:

— Ai iubit vreodată, Radule?

— Dac-am iubit? Da. Adică nu. Adică nu ştiu. Şi dac-aş fi iubit?

— Voiam să ştiu ce om eşti.

— Aş putea să inventez povestea unei dragoste uriaşe!

— Perfect. N-ai putea inventa altceva decât ce-ai fi trăit ori ai fi dorit să trăieşti!

— Acum aş putea născoci contrariul!

— Aş inversa lucrurile şi aş ajunge la acelaşi rezultat!

— Nu ştiu, Viorico. Nu ştiunimic. Probabil că… Vrei să-ţi spun o chestie, nu prea delicată!… în sfârşit, în sat aici e un moşneag, o rudă de-a gazdei mele, unul moş Mocanu. Stăteam într-o zi, îl ascultam filosofând şi-mi zice el deodată: „Ştii matale de ce mă minunez eu mai mult? Că a venit tehnica asta, apoi tot trebuia să vie, că nu cred oamenii în Dumnezeu, apoi tot trebuia să se schimbe lumea, da iaca flăcăii apucă fetele de ţâţe, tot aşa cum făceam şi eu când eram flăcău…” Simplu, nu-i aşa?

— Vrei să spui…

— Nu vreau să spun nimic. Hai să vorbim despre altceva. Uite, despre stejarul ăsta, de exemplu, vrei?

Ea acceptă jocul, zâmbi:

— Are o sută de ani.

— Puţin. Are două sute.

— Are două sute de ani.

— E stufos. La umbra lui nu creşte nimic.

— E un clasic. Membru al academiei stejarilor…

— Strâmb, noduros, dar voinic şi sănătos…

— Măreţ…

— Trufaş…

— Vanitos…

— Şi tiran…

Viorica mă opri să adaug ceva. Zise:

— Radule, ia te uită la pădure! Era o pădure ca toate pădurile.

— Dar uită-te mai bine. Copacii!

Erau drepţi ca nişte lumânări, înalţi şi egali. Ca ghimpii unui arici. N-aş fi putut alege de reper niciunul, toţi erau la fel.

— E un colectiv, Radule. Drepţi şi semeţi, pentru că trăiesc împreună, se ajută unul pe altul.

— Aş spune mai degrabă că se întrec unul pe altul şi vai de capul celuia ce rămâne în urmă! Concurenţa!…

— Şi din cauza aceasta sunt prea puţini cei ce rămân în urmă. În marea lor majoritate sunt sănătoşi şi puternici!

— Şi uniformi…

— Dar frumoşi! Nu-ţi spune nimic lucrul acesta? Nu-mi spunea nimic.

— Nu te găseşti în stejarul acesta, strâmb şi cioturos, în afară de pădure, singuratic ca un ostracizat?

— Poate. Dar o să mă doboare furtuna în cel mai rău caz şi nu toporul tăietorului de lemne… Ori poate n-o să mă doboare furtuna.

— Original! Dar ia seama: nici propria ghindă nu răsare la rădăcina ta. E umbră… Şi trist… Atât de trist!…

O prinsei de umere şi o întorsei cu faţa la mine. Mă privi mirată, nedumerită. îi luai capul în palme şi o sărutai lung. Nu se împotrivi. Se făcuse mică şi aşa de slabă în braţele mele. Îmi desfăcu mâinile încet şi zise cu glas tremurat:

— De ce, Radule?

Era singura întrebare la care nu puteam răspunde. Stăteam în faţa ei fără să pot scoate o vorbă.

Îşi lăsă mâinile. Avea ochii umezi şi obrajii roşii.

Nu ştiam de ce. Îmi plăcea? Da, îmi plăcea. Era,

probabil, femeia aceea pe care ar fi trebuit cândva s-o întâlnesc. Dar nu mă pregătisem s-o întâlnesc. Şi nici nu mă străduiam s-o întâlnesc. Şi în care nici nu credeam. Ori mă străduiam să nu cred. Ori poate nici nu era femeia aceea… Nu ştiam de ce. Nu înţelegeam nici eu.

Ea se întoarse şi porni cu pas încet, apoi mai repede, tot mai repede spre drum, peste lanul de lucerna ud de rouă.

Voiam s-o strig, să alerg din urma ei şi s-o ajung… Mă rezemai cu spatele de stejar şi aprinsei o ţigară.

Flacăra chibritului îmi arse degetul.

Ce-aveam să-i spun dac-aş fi strigat-o sau aş fi ajuns-o din urmă?

Că mi-i dor de-un om? Nu-mi era dor de niciun om. Nu-mi era dor nici măcar de mine.

Pentru prima dată mă trezisem singur în mijlocul pustiului din mine şi pentru întâia oară vedeam cât de întins e.

Oazele cu şipote de apă şi palmieri lunecaseră undeva, dincolo de orizont, şi numai nisipuri toride, fără început şi sfârşit, se întindeau monotone şi sterpe.

Undeva, ca o fată morgana răsăreau din când în când ochii aceia verzi sau albaştri, umezi, şi întrebarea aceea şoptită „de ce?”

Nu ştiam de ce.

Nu ştiam nimic, nimic…

15 noiembrie.

…Odată, acolo, aveam vreo cinci ani, m-am dus cu alţi copii să adunăm poame – „kliukva” îi spunea, nu ştiu cum îi zice în limba noastră. Ne-am adâncit în pădure, iar eu m-am rătăcit. Ce spaimă am mai tras! Am fost găsită pe la miezul nopţii, adormisem sub un pin, pe nişte muşchi. Ieşise tot satul să mă caute. Oameni adunaţi din toate colţurile lumii, întâmplător adunaţi la un loc, dar legaţi de-aceeaşi durere. Au sărit toţi ca unul: se pierduse un copil!

Cine să mă caute acum şi să mă găsească! Nu mai sunt copil. Şi m-am rătăcit. În propriile simţăminte m-am rătăcit. Pablo s-a dus. Definitiv. Nu e al meu! Nici eu a lui!

Strig, ca să mă conving, dar nu ştiu! *Vreau să mă înşel poate… Radu, Radu e omul ce l-am căutat*! *Ştiu prea bine şi nu cred. Nu vreau să cred*! *Mă iubeşte sau nu*? *Mă iubeşte. Nu poate să nu mă iubească*! *Oamenii care nu iubesc nu sunt ca el*!

La ce bun m-aş ascunde? *îl iubesc. El se teme. Pentru mine se teme*! *Se controlează, se analizează ca să nu facă, pentru mine*! *să nu facă un pas greşit*! *în trei zile am trăit o viaţă şi am nevoie de-o altă viaţă ca să înţeleg ce-am trăit*! *Sunt ca ameţită, biată*! *în aceeaşi zi când l-am sărutat pe Pablo la plecare am înţeles tot. Tot*! *A fost o izbucnire, ca o revelaţie. Ştiam, simţeam, bănuiam undeva în adânc totul, totul, dar m-a găsit descoperirea nepregătită şi slabă, înspăimântată*! *Şi nu mi-i ruşine că nu mi-a fost ruşine de mine, de propria conştiinţă*!

Mă iubeşte?

Dar ce însemnătate are: *eu îl iubesc*! *îl iubesc*!

Nici în noaptea aceasta n-o să dorm. Azi l-am văzut în treacăt. Doamne, dac-ar fi făcut un pas spre mine, aş fi căzut! *Nu înţeleg nimic, trebuie să mă gândesc, să mă gândesc*!…

XII

Când stau câteodată să mă gândesc serios la mine şi cei ce mă înconjoară, nu-mi pot găsi nicidecum atâtea păcate, câte aş fi înclinat să-mi atribui singur.

Ca pedagog n-aş putea spune că sunt rău: elevii ţin la mine, le place tonul uşor ironic pe care-l păstrez în discuţiile cu ei, ştiu materia bine şi o studiază cu plăcere. Ca om mă ştiu normal, şi în relaţiile cu oamenii corect. Nu pot suferi prostia şi-mi bat joc de ea, dar nici atât de caraghios nu-s ca să pornesc o cruciadă împotriva ei: la ce bun să-ţi consumi nervii pe chestiuni deznădăjduite! Ca membru al unui colectiv e altă gâscă: când ideile şi tendinţele lui corespund cu ale mele, sunt cu el; când avem păreri felurite, sunt eu. Un colectiv nu trebuie să presupună lichidarea personalităţii, aducerea la acelaşi numitor. Iar când întâmplarea încheagă un colectiv de talia celuia în care mă învârt de doi ani, cu atât mai puţin aş

avea motive să mă încadrez într-însul.

Viaţa e prea scurtă ca s-o trăieşti în amănunte, în mărunţişuri, viaţa, ca s-o trăieşti toată, trebuie s-o cuprinzi în linii mari şi detaliile să le concentrezi doar în direcţia loviturii principale: a scopului ce ţi l-ai pus.

Iar dacă e vorba să-mi aflu numaidecât un păcat, eu îl văd anume pe acesta: abia la douăzeci şi şase de ani am ajuns să-mi formulez precis un principiu de viaţă, cu intenţia ca mai departe să mă călăuzesc numai de dânsul.

Dar cine îmi impută acest păcat?

Mi se spune că sunt un individualist.

Sunt un individualist.

Dar oare aş fi un neindividualist dacă m-aş vărsa cu ochii închişi în braţele unui Spânu, sau ale unui Pintea, sau ale unei Tamara, să accept interesele lor şi principiile lor, ori, mai bine, lipsa lor de principii? Sunt individualist în măsura în care i-am lăsat şi-i las să-şi facă mendrele cum le place, doar ca să-mi pot vedea de treabă în pace şi linişte. Aici am păcătuit, e drept, şi are dreptate brigadierul, e singurul care mi-a spus un adevăr ce-l bănuiam doar, nu-l ştiam.

Şi totuşi, admiţând că nu m-aş fi limitat la mici înţepături, ci m-aş fi apucat, în mare, să-i pun la punct, să lupt cu ei, să-i birui până la urmă, ce mare brânză aş fi făcut? Interesele meschine merg mână în mână cu prostia, iar din societate oricum nu i-aş fi eliminat: i-aş fi obligat doar să-şi schimbe părul, nu şi năravul. Adică am dat înapoi în faţa greutăţilor, cum se spune, m-am declarat învins, am renunţat la luptă. Ba nu! în matematicile mele am ce spune, şi voi spune! Am renunţat la o luptă inutilă, e drept, dar m-am angajat în alta, unde victoria mea e mai necesară! *Suum cuique*! Nu mă consider un fatalist, am pur şi simplu dreptul să privesc lucrurile în faţă şi să-mi aleg singur drumul.

Ştiu, nu poţi trăi în afară de societate, respectiv trebuie să accepţi legile ei. Da, dar când legea intră în contradicţie măcar cu un singur fapt, e oare dreaptă legea?… Şi e foarte problematic de altfel că lupta, pe care

aş fi declarat-o aici, ar fi fost înţeleasă aşa cum trebuie înţeleasă şi că rezultatele ei ar fi fost cele scontate. E o formulă atât de comodă, când vrei să-l pui pe cineva la punct: adică tot corul cântă fals, el unul cântă corect!

Cam aşa mi s-a spus la secţia raională de învăţământ la vreo trei luni după ce-mi luasem în primire postul din Recea-Veche…

La urma urmei, luptând pentru ceva, trebuie să te impui ca să ai dreptate.

Explicaţia matematică a provenienţei şi dezvoltării protuberantelor din nebuloasele difuze se programează acum pentru calcul. O, încă o lună, încă două şi una dintre cele mai încăpăţânate pete albe, care nu vor să se supună nici lui Newton şi nici lui Einstein, va trece din sfera discuţiilor speculative în cea a teoremelor demonstrate, ca să întregească până la armonie cea mai măreaţă construcţie a secolului nostru – teoria generală a câmpului! O cărămidă la temelia acestui edificiu, o cărămidă pe care va fi săpat numele meu!

Vanitate?

Numiţi-o cum vreţi.

Noroc?

Nu! Eu, omul care m-am mărunţit aparent în tot felul de fleacuri, care am făcut tot ce fac oamenii normali, ba mai mult: ca să mi se poată spune că nu m-am uitat decât în treacăt şi la pământ şi la cer, am reuşit ceea ce n-au putut reuşi sute alţii! Noroc? Nu. Am ştiut să mă uit în mine, da, am ştiut să mă văd până în cele mai tăinuite adâncuri, să trec peste tot ce se numeşte amănunt, fie chiar neetic amănuntul, din punct de vedere al convenţionalismelor stupide de care ne mai ţinem. Am ştiut să mă dezgolesc, să las miezul gol şi să-l văd. A fost, recunosc, un proces inconştient, dar nu ne petrecem oare trei sferturi de viaţă în subconştient? Gândurile se nasc în gură, când e vorba de cea mai mare parte a omenirii, în raţiune, când e vorba de o parte mai mică a ei, şi în subconştient, când e vorba de omenirea în întregime!

Dar câţi îşi pot arunca în aşa fel coaja, ca să rămână

numai sâmburele a tot ce e numit gând, deci adevăr?

Mi-a fost greu să ajung la această concluzie, n-am avut dovada concretă, palpabilă a ei. Acum o am. Acum îmi pot permite luxul să comit conştient totul, pentru că ştiu: tot ce poartă amprenta conştientului, a raţiunii, a gândirii logice nu e altceva decât descoperirea proceselor acelora haotice şi alogice, ce se petrec în subconştient, şi care nu pot să nu coaguleze dacă sunt bine alimentate. Raţiunea nu poate dirija aceste procese, ea trebuie doar să le furnizeze materia primă şi să pândească momentul când încep cristalizările. Şi să întindă apoi pe palmă cristalul acesta, să-l arate tuturor şi să strige cu falsă uimire şi modestie: evrica! *Eu* am descoperit! încă o lună-două şi voi striga la fel:

— *Eu* am descoperit!

N-am descoperit nimic. Am ştiut doar să mă uit în mine…

Înţeleg: toate sunt mult mai simple decât încercăm uneori să ni le complicăm, cu sau fără voinţă. Păcatul cel mare e însă că trăim singuri şi că nu preluăm niciodată experienţa trecută decât în lucruri mici, în cele mari facem mereu o confruntare de experienţe. Dacă ne-ar fi viaţa doar un lanţ de reflexe condiţionate: asta frige, asta înţeapă, asta încălzeşte sau mângâie, ne-ar fi mult mai uşor. Dar pentru că suntem egoişti, nu putem accepta asemenea lucruri. Curiozitate, sete de cunoaştere – puneţi-le toate pe seama egoismului: vreau să văd – pentru mine! Vreau să ştiu şi să cunosc – pentru mine! Totul e pentru mine, totul e al meu şi numai al meu!

Vreau să cunosc acest om? Da, vreau să-l cunosc. Pentru mine. L-am îndrăgit? Da. Dar pentru mine. Şi nu pe el l-am îndrăgit, ci pe mine însumi în el, simţământul pe care l-am pus într-însul şi care îmi aparţine e al meu, şi pe care vreau să-l am mereu alături!

Ce m-a legat de Lida şi mă mai leagă! Dragostea? Fleacuri. Mofturi, aşa cum e dragostea înţeleasă şi explicată în manuale şi discuţii. Am spus de Lida: e o lume în care m-am descoperit şi care îmi aparţine. A fost un

pământ necunoscut pe care am debarcat şi l-am colonizat cu tot ce e al meu. Apoi a urmat deziluzia: lumea nu era descoperirea mea. Egoismul meu s-a răzvrătit. El nu putea recunoaşte înfrângeri şi era înfrânt. Şi dacă am plecat, n-am plecat în întregime. Biruinţele se uită, înfrângerile nu. Rămâne setea de revanşă, ca să poţi spune cândva cu falsă uimire şi modestie: am biruit!

Cei doi ani, cât a încercat o împăcare, au fost de fapt o lungă revanşă, crudă, stupidă, dar o revanşă, nu o biruinţă. Orice victorie care nu e imediată e o înfrângere, şi asta mă mai leagă de Lida.

Ea e mai sus ca mine, ea m-a biruit şi conştiinţa acestui fapt va fi puntea veşnică între mine şi dânsa, puntea pe care am ars-o, dar care nu s-a prăbuşit şi ne va uni mereu.

Lida era în mine, dar a trebuit să apară acest tânăr ziarist, ca să-mi dau seama că există şi Viorica.

O interdependenţă dialectică!

O iubesc.

Acum înţeleg precis că o iubesc. Au cristalizat procesele ce se petreceau acolo, undeva. Era nevoie doar de un catalizator, şi iată cristalul în palmă.

Dar nu pot, nu vreau să strig: evrica!

O iubesc, pentru că e mult mai simplă decât mine, deci mai adâncă, şi nu voi putea recunoaşte niciodată acest lucru.

O iubesc, pentru că mă iubesc într-însa, şi aş vrea s-o am alături, cum ai mereu la îndemână un stilou sau o idee, şi n-am să mă pot debarasa niciodată de gândul acesta îngrozitor.

Ce ştiu eu, la urma urmei, de mine? Mă ştiu chiar aşa cum mi se pare că mă ştiu?

Şi dacă mă iubesc în ea aşa cum mă iubesc acum, am să mă mai pot iubi cu aceeaşi patimă, când am să mă ştiu sau am să mă descopăr altul?

Nu înţeleg nimic.

O iubesc, pentru că o iubesc!

19 noiembrie.

...Mă simt undeva între vis şi viaţă. Mai zilele trecute mi-a expus felul cum tratează el „nuvela" aceea din Biblie cu soţia lui Lot şi gestul ei fatal, în timp ce fugea cu bărbatu-său din Sodoma: nu în stâlp de sare s-a prefăcut femeia, ci în monument! Un monument etern şi măreţ durat celei mai nobile porniri omeneşti: setea de cunoaştere! De ce adică ar fi luat drept literă de evanghelie cuvântul Domnului, fără nicio îndoială, fără să cunoască adevărul prin proprie experienţă?...

Mă găseşte una dintre puţinele ei urmaşe, care nu i-au redus gestul la o simplă şi vulgară curiozitate feminină... Măgulitor!

Şi totuşi, cât aş vrea, cât de tentată mă simt să închid ochii şi să păşesc în urma lui orbeşte, fără să-mi întorc privirile îndărăt!

Chiar de-ar fi să-i contrazic teoria!... Ah, veşnicele lui teorii! Şi aceea cu specia umană ce degenerează, şi toate celelalte! Le plămădeşte în serie, în joacă, şi se leapădă de fiecare dintre ele de îndată ce născoceşte o alta nouă! O joacă, un „exerciţiu pentru mâna stângă", cum le zice el.

Îl înţeleg. E un protest, da, protestul unei minţi prea vii şi unei fantezii prea bogate, condamnate la o lipsă de activitate ce nu le este proprie. Şi teama în acelaşi timp, teama inconştientă de a cădea în comun, teama de a-şi revedea poziţiile şi principiile de viaţă.

„Sunt o maşină excepţională, căreia îi lipseşte un operator cât de cât ca lumea", glumeşte el.

Mă tem să nu fi pus prea mult adevăr în această glumă...

Şi totuşi...

Nu ne întâlnim, ca după o înţelegere tacită. Dar ne vedem zilnic la şcoală. L-am ascultat azi, îi explica lui Pintea deosebirea dintre semidocţi şi autodidacţi. Pintea i-a strâns mâna şi s-a declarat un semidoct cu diplomă. Până şi Maier a râs!

Nu pot să mă gândesc la nimic şi la nimeni. Şi nici nu vreau să mă gândesc...

21 noiembrie

…Iartă-mă, Pablo. Nu sunt a ta şi n-am fost niciodată. Te-am minţit, cum m-am minţit şi pe mine… Ştiu că o să te doară, dar ştiu la fel de bine că o să-ţi revii uşor şi repede. Poate asta e şi cauza principală că n-aş fi putut şi a ta…

De-aş avea puteri să-ţi scriu! *Dar trebuie să le am…*

XIII

Bătui la geamul ei încet, de parcă m-aş fi temut să mă aud şi eu.

Nu ştiam cum ajunsesem acolo.

Îl rugasem pe Maier să mă aştepte câteva minute şi ieşisem aproape dezbrăcat.

Era o noapte rece, cu stele rare şi mici.

Uşa se deschise fără zgomot şi la lumina puţină a cerului în prag răsări silueta ei albă şi estompată.

Rămase tremurând, caldă, la pieptul meu şi mă duse aşa în odăiţa cu fotografii îngălbenite şi cu icoane.

Nu puteam vorbi nimic.

Nu mă întrebă nimic.

Stătea aşa lipită de mine, strâns, de parcă s-ar fi temut că pot pleca.

Îi sărutam ochii, părul, gâtul ca într-o uitare şi-i şopteam numele…

Stătea culcată pe braţul meu. Ştiam că nu doarme. Simţeam, în geam bătea o umbră albă, probabil răsărise, târzie, luna.

— Viorica, o strigai. Hai să plecăm de-aici. Sau să rămânem aici. Amândoi. Să ne ridicăm şi noi o căsuţă cu pomi şi grădină şi să nu ne saturăm niciodată unul de celălalt.

Nu răspunse.

— Zilele acestea iau divorţul. Şi Academia mă poate aştepta… Ori să plecăm. Dacă n-ai să te poţi aranja nicăieri, ai să mă aştepţi în fiecare zi acasă, iar eu am să întârzii totdeauna, special, ca să te superi şi să ne putem împăca.

Ea îmi acoperea gura cu palma.

Avea palma mică şi umedă.

Vorbeam pentru mine. Nu c-aş fi voit să mă conving

pe mine însumi, nu mă pot convinge niciodată de nimic până la capăt, ci vorbeam pentru că voiam să mă aud şi să mă ştiu acolo.

Da, eram acolo. Lângă ea, cu ea.

— N-aş fi bănuit niciodată că am să mă îndrăgostesc de tine. Ţii minte, când ai venit, cum te-am adus încoace cu geamantanul acela uriaş! Nu ştiam unde stă lelea Safta, bănuiam, dar te-am adus fără greş. Aşa m-am adus şi pe mine aici. La tine. Azi.

— Fără greş, Viorico…

— Tata îmi zicea Rica…

— Ai ţinut mult la el, Rico? întoarse capul şi-mi sărută umărul.

— Nu vorbi nimic, Radule. Nimic, nimic, bine?

Dacă n-ar fi fost ea, ar fi fost oare în locul ei oricare alta? Nu. Nu cred. Nu! Nu!… Adică da. Sigur că da, pentru că aş fi fost eu. Adică principalul. Eu! Sunt atât de simple toate. Iar când descoperim lucrul acesta zi la zi, ni se pare că pătrundem un adevăr etern de fiecare dată! Totuşi viaţă înseamnă puterea de a ne uimi şi a ne încânta de noi înşine. Viaţă! Ce ştiu eu din viaţa asta, când am apucat din ea tot ce-am putut, pe apucate, fără un rost pe care să-l fi ştiut de la început. Adică nu, la şcoală încă ni s-a dat o lucrare pentru acasă: să fiţi cinstiţi, să lucraţi, să nu faceţi păcate, să vă iubiţi ţara şi aproapele. Să creaţi!

Ce bine e când gândesc alţii pentru tine şi nu te învaţă să faci la fel!

Dar dacă nu-i asculţi?

Stă alături, aproape, fetiţa aceasta.

Ce ne leagă? Câteva sute de cuvinte ce le-am schimbat? Şi taina niciodată ştiută a gândurilor din spatele lor? O afinitate sufletească, ca un şuvoi de biocurenţi ce s-au înţeles între ei? Iar acum şi păcatul? *Ignoramus et ignorabimus*! *1*

Ne leagă dragostea.

Dacă există.

Şi dacă nu?

Ceea ce există şi n-are nume.

O iubesc şi ştiu că mă iubeşte.

Uneori mi-i scârbă de mine însumi pentru lucrul acesta: de ce, adică, tot ce fac, ce trăiesc, ce simt trebuie să trec prin unghiul de vedere al ochiului meu analitic, batjocoritor în fond. Mai poate oare exista după asta un sentiment, ceva? Mai poate rămâne la fel de curat şi drept cum era în intenţie? E ca o sală a unui cerc de recrutare: toţi goi în faţa ochiului indiferent la normal al medicilor. Şi e nevoie de un mic, un foarte neînsemnat caz patologic, ori părut patologic, ca să se pună în mişcare maşina înjosirii, pentru că orice comparaţie cu ceva, dinainte considerat perfect, e o înjosire.

Mai zilele trecute Viorica m-a întrebat: „De ce exagerezi întotdeauna când e vorba de ceva ce ţi se pare rău?”

Am scăpat de un răspuns, pe care nu-l ştiam, speculând. I-am vorbit de oglinda convexă a otolaringologului: ceea ce te intere

1 Nu ştim şi nu vom şti (lat.).

şază vezi perfect, restul, dintr-o parte, apare distorsionat, exagerat, grotesc. Pentru comparaţie. Pentru a sublinia anume principalul, esenţialul. Pentru a urî sau a iubi până la limită ceea ce trebuie iubit sau ceea ce trebuie urât…

Da, dar când îndrepţi oglinda aceasta în tine?…

La asta nu m-am gândit atunci. Acuma ştiu. Cu cât suntem mai cruzi cu noi înşine, cu atât mai îngăduitori cu noi înşine suntem. Cinismul nu îndreaptă, ci înrăieşte.

Sunt lucruri care n-au nevoie de analiză. Sunt sentimentele. Şi o analiză a lor e o vivisecţie, care trece în autopsie…

O iubesc pentru că o iubesc!

Atât!

O patimă poate ucide sau poate înălţa. Am iubit-o pe Lida cu patimă, fără să ştiu nimic altceva. Şi dacă a fost prea scurtă, neaşteptat de scurtă vremea până la deznodământ, a fost, de fapt, o salvare. Toţi anii, de-atunci încoace, am căutat, fără să ştiu, dar înfrigurat, plin de

nădejde. Acum am găsit, ştiu că am găsit, însă reflexul a rămas. Aceasta e cauza şi nimic altceva! Ceva ce poate trece!

— Nu mi-ai spus niciun cuvânt, Rico! Nu mi-ai spus nimic…

Ea îmi trecu mâna peste faţă, de parcă ar fi vrut să-mi ghicească toate trăsăturile. Îşi împrăştie degetele prin părul meu scurt şi aspru, apoi îşi retrase mâna brusc, de parcă s-ar fi înţepat.

— Radule, strigă ea. Nu mă întreba nimic, nu vorbi nimic, Radule!…

Luna bătea în geam pieziş şi o pată palidă de lumină încremenise pe icoana scorojită de ani a sfântului Gheorghe, omo-râtorul balaurului.

Era o tăcere de altă lume…

27 noiembrie.

…Tamara mi-a întins catalogul cu două degete, demonstrativ. M-a pufnit râsul. Bietele cumătriţe! *Mă prinde mila de ele când le văd cum suferă… Pionieriţa, am auzit-o şoptind Otiliei „mironosiţa" – destul de tare, ca s-o aud şi eu.*

Ah, vai!… *în sfârşit, dacă pot eu trăi, cred c-au s-o scoată şi ele la capăt cumva…*

Dar e un serviciu de informaţii aici, grozav! *Ar putea crăpa de invidie orice agenţie străină*!

Nu suferi, Radule. Nu mă poate atinge nimic. Te am pe tine şi e toată lumea a mea! *Nu mă tem de nimic, nici de Spânu chiar… Ce mizerie a încercat să-mi facă azi*: *nu poate preda în clasa mea. Eu instig, chipurile, copiii*! *N-a putut să nu-mi facă anumite aluzii.*

Le-am lăsat să treacă pe lângă… Mă ţin bine, dar de n-ai fi tu, Radule!… *Nu ţi-am spus „da" când mi-ai propus să fim soţ şi soţie. Da, Radule, da, da*! *Lasă-mă să mă mai gândesc puţin, să mă prefac măcar că mă gândesc*! *Da, da, da*!!!

XIV

Spânu intră în cancelarie, cum se repede în arenă un taur ţinut multă vreme la întuneric.

Rămase în mijlocul camerei câteva secunde, clipind din ochii mici, incolori, apoi scoase din buzunarul paltonului un ziar împăturit şi îl lăsă cu grijă pe masă.

— Aţi citit?

Era „Tinereţea”. Maier o despături şi peste umărul lui citii, subliniat cu roşu: „Marea misiune a învăţătorului”. Titlul intriga. Articolul, pe două coloane, era iscălit de E Ionaşcu. Mă aşezai alături de Maier şi curând aflai că Recea-Veche e un sat ca absoluta majoritate a satelor de azi: case noi, maşini, televizoare, cultură, dar principala bogăţie a lui sunt oamenii. Şi dintre toţi, se-n-ţelege, învăţătorii sunt în frunte, iar dintre învăţători, se-nţelege, directorul I.I. Spânu, educator nu numai al tinerei generaţii, viitorul adică, ci şi al tinerilor colegi, cum ar fi R.N. Negrescu şi V.M. Vrabie…

Cu acelaşi ziar în mână şi cu aceeaşi întrebare năvăli Tamara.

Ieşii afară să fumez. În cancelarie fumatul era interzis.

Nu-mi părea rău de Ionaşcu. Mă durea numai că părerea mea despre el, părere pe care nu voiam cu încăpăţânare să mi-o formulez cel puţin, se dovedise a fi prea aproape de ceea ce exista în inimă. În adâncul meu doream să se adeverească, nădăjduiam să se adeverească, şi totuşi, odată împlinită dorinţa, mă cuprinsese un simţământ cum îl ai când un prieten se dovedeşte a fi ticălos… înţelegeam că e Viorica, şi numai ea cauza, dar…

Stăteam rezemat de perete, în spatele uneia din coloanele ce înfrumuseţau intrarea şi Viorica mă observă abia când ajunse în dreptul meu. Şi eu o observai la fel, aşa că nu-mi putui stăpâni o tresărire.

Mă gândii că lucrul cel mai bun e s-o previn.

— O surpriză destul de neplăcută, Rico…

Ea scoase din geantă o scrisoare şi mi-o întinse.

— Am primit-o ieri. N-am vrut să ţi-o arăt. Credeam… A apărut?

Era de la Ionaşcu: „… Redactorul… un mare conformist… a încercat fără ştirea mea… când n-am mai

avut încotro, am scris această mică notiţă în bătaie de joc… a luat-o în serios şi… dar voi aveţi simţul umorului şi tot sunteţi pe punctul de a părăsi fundătura ceea… Şi apoi nici nu ştiu dacă ar fi fost comod să scriu anume eu un foileton, oricum, se ştiu legăturile noastre… în fond e mai bine aşa, acum o să-şi dea frâu liber… îşi rupe gâtul… Iar ţie nu-ţi strică un pic de *publicite* (glumesc după câte vezi). În sfârşit, o chestie neplăcută, ca să nu-i zic murdară, dar cred că iese la spălat!…”

I-am întors-o fără s-o pot citi toată. „Principala bogăţie sunt oamenii!”…

Îmi amintii fără să vreau: „Probabil, omul s-a născut cu aripi…”

Înţelegeam că nu trebuie să-i spun Vioricăi nicio vorbă. În faţa unei dezamăgiri e bine să fii singur.

Tamara se repezi la ea prima:

— Nu te susţine prea tare prietenul! Crezi că nu ştim cu ce-a venit? E un băiat de treabă! Numai că eu lucrez aici de-atâţia ani şi nu mi-am văzut niciodată numele în gazetă!… Te invidiez!

Şarpele care nu poate muşca sărută! Viorica luă gazeta ce i-o întinse Maier.

— Chiar nu ştii ce scrie? zise Spânu. Viorica nici nu-l învrednici cu privirea.

— La început, continuă Spânu cu multă volubilitate, mi se părea că l-ai chemat aici să-ţi dea ajutor. Adică tot i-ai spus matale câte ceva, numai că el s-a dovedit mai presus. Ori poate că nu matale i-ai spus, făcu el cu înţeles, era o aluzie directă la mine, dar tot ştia unele lucruri din neînţelegerile noastre…

— Ştiu precis din informaţii sigure că au scris la redacţie golanii dintr-a noua „a”, zise Pintea. Din scrisoarea lor aflase gazetarul despre unele neînţelegeri…

Spânu se prefăcu mirat:

— Au scris singuri?

Pintea desfăcu mâinile: „Cine ştie?!”

Viorica citea fără să audă nimic, probabil. Şi, probabil, fără să înţeleagă ceva din cele citite.

Spânu însă nu se simţea jenat. Mai erau vreo cinci minute până la semnalul de intrare şi rămâneau aproape toţi în cancelarie.

— Nu, presa noastră e bună! Frate, frate, cum se zice, dar slujba – slujbă! Bun băiat, tânăr, dar deştept. Nu zic aşa, că mă laudă! Slavă Domnului, de laude n-am ce să mă plâng, dar îmi place cum s-a ridicat peste al său propriu şi se uită la lucruri de pe poziţii de stat! Şcoala în primul rând! Autoritatea şcolii şi a pedagogului!

— Parcă nu l-au făcut de râs pe directorul de la Porcarii, într-un foileton? El s-a ales cu o mustrare, dar să vezi amu ce disciplină la şcoală! Casă de nebuni! zise Tamara.

— Autoritatea şi demnitatea învăţătorului trebuie susţinute de presă, conchise profund Spânu.

Viorica terminase de citit articolul. Rămase câteva clipe ca într-o uitare, apoi începu să-ţi răsfoiască planurile. Ştiam la ce se gândeşte. Puteam bănui. În fond se putea socoti răzbunată, deşi anticipase şi se răzbunase pe alt plan… Mă simţeam mărunt. Nici eu nu ştiam de ce. Probabil, pentru că n-o puteam ajuta cu nimic. Orice cuvinte, orice încercare de consolare ar fi putut-o doar jigni. Nu, dragoste adevărată nu fusese. Toate s-ar fi terminat aşa, cum sfârşiseră toate. N-aş fi fost eu, ar fi fost poate altul… Mă ispiteşte gândul, prea puţin modest, că s-ar fi putut să nu fie nimeni… E o fată prea deşteaptă, una dintre cele mai mari nenorociri ale unei femei frumoase!

Dar erau prieteni, şi, ca prieten, ţinea mult la el. Odată adusesem vorba despre dânsul, mai mult o aluzie. Mă oprise să vorbesc. Nu era mai mult decât o prietenie, deşi nici dragoste nu era. Era gândul ferm ori, mai bine, senzaţia permanentă, deci obişnuită, a unui umăr. A unui reazem.

Spânu mai vorbea.

— Numai să nu crezi, Viorica Mircevna, că l-ai prins pe Dumnezeu de un deget, dacă ţi-a ajuns numele în gazetă! Până ai să ajungi pedagog mai ai mult de lucrat. Of, tare mult! Şi avem de luptat încă, of, cât avem de

luptat!

Viorica zâmbi. Era tare, totuşi! zise:

— Avem de luptat! Of, tare mult mai avem!

Spânu rămase nedumerit. Nu ştia ce să înţeleagă. Apăsă butonul soneriei cu palma.

— Matale mă socoti că am vederi înapoiate…

Viorica luă catalogul şi râse. Ştiam cât o poate costa râsul.

— Matale, tovarăşe director, n-ai vederi înapoiate. N-ai vederi! Juca bine. Râzi, paiaţă!

N-avea niciun rost să mă amestec în discuţii. De faţă cu Viorica. Nu m-ar fi aprobat. Ar fi pus totul pe socoteala legăturilor noastre!

Când rămaserăm singuri în cancelarie (nu aveam lecţii, iar pe Maier n-aveam ce-l pune la socoteală, stătea asupra unor planuri), îl întrebai:

— Tovarăşe director, ia zi cinstit, îţi place articolul? Spânu rânji:

— Cui nu-i place o vorbă bună?

— Dar de ce nu lepezi mata şcoala? El făcu o mutră lungă.

— Cum?

— De ce nu lepezi şcoala?

— S-o lepăd?

— Da, în colhoz sunt aşa de puţine braţe de muncă… Spânu se strădui să priceapă dacă glumesc ori ba, dar cum străduinţele lui nu se încununau de succes, mă întrebă:

— Faci glume?

— Nu. Dacă e să pleci din şcoală cu cinste şi onor, acum e cel mai potrivit timp. Nu e nevoie să scrii în cererea de demisie că pleci din cauza insuficienţei mintale, poţi inventa o altă boală, mai clinică. Să zicem, ceva la stomac… la pântece…

— Tovarăşe Negrescu, eu pot să mă supăr, se oţărî Spânu. Chiar dacă zici aşa în glumă…

— Dar dacă ţi-ar zice doi oameni acelaşi lucru?

Mă pişcai de obraz, ca să mă încredinţez de realitatea celor auzite. Vorbea Maier? Spânu se făcu alb.

— Nu te-am auzit, Boris Mendelevici.

— Negrescu vorbeşte serios. Şi are dreptate.

Maier vorbise! Şi cum vorbise! în comparaţie cu el mă simţeam, din acest punct de vedere, un demagog! Spânu se obişnuise cu aluziile şi chiar cu directele mele, dar Maier!

Directorul se ridică tremurând de la biroul lui şi, contrar aşteptărilor, nu zise nimic. Îşi îmbrăcă paltonul şi ieşi, fără grabă.

— Ei, Boris, îi pusei mâna pe umăr, această cuvântare a ta m-a zguduit. Socoate că ţi-am strâns mâna. Îţi mulţumesc în numele copiilor din Recea-Veche!

Maier dădu din cap trist.

— M-am săturat. Nu mai cred în providenţă. Am început să cred în mine…

— Boris, m-ai lăsat perplex! De două ori! Cu ultima declaraţie şi cu debitul uriaş de cuvinte! Dar nu mai vorbi. Păstrează-ţi vorbele pentru raion. Ori chiar pentru minister… Eu plec, dar de tine îmi pare rău… Familie mare…

Ne vedeam mai rar în ultimul timp. Maier însă mă privi atent, de parcă nu m-ar fi văzut de zece ani.

— Păcat, Radule, că eşti…

Rezerva de cuvinte îi secă aici. N-am mai putut afla ce păcat avea în vedere. Unul din multele. Poate că vorbeam prea mult uneori sau alteori deloc… De unde avea el să mai ştie că foloseam acest lucru ca o supapă de siguranţă, cuvintele! Altfel… Ori poate păcatul că nu mă apucasem serios de Spânu îndată ce aflasem cu cine am de a face? O, el prea lua în serios lucrurile. Chiar şi chestia aceasta cu Spânu! Eu nu. Eu trebuia să plec, să mă gătesc tot şi să ard tot, până la capăt acolo unde-mi era locul. Să-mi fac autocremaţia: în numele ştiinţei (citiţi: a slavei!) şi a dragostei (citiţi: a egoismului!).

Ce înseamnă un Spânu?

Un cretin bine intenţionat. Un ticălos. Dar un rău cunoscut nu e oare un rău lichidat?

Eu cunoşteam răul în persoana lui. Şi mi se părea

lichidat…

8 decembrie.

…Ce-ar însemna, adică? Să renunţ la orice principii, la orice idealuri? Dar ce înseamnă principiile mele? Să trăiesc cinstit şi să cer acelaşi lucru şi de la alţii! Şi idealurile mele! Să nu dospesc, să ştiu mult, ca să pot da mult, să cresc, să cresc! Un om care ştie e un om care poate! Şi câte aş vrea să pot! Câtă mizerie şi câte mărunţişuri încă, şi cum n-ar trebui să fie!… Nu din rea pornire, nu din dragoste pentru ele – din obişnuinţă. Din cea mai vulgară obişnuinţă. Ne-am obişnuit cu prostia şi ignoranţa: le răbdăm. Ne-am obişnuit cu grosolănia: o răbdăm. Ne-am obişnuit cu vorbăria: o răbdăm. Ba o şi încurajăm chiar: „E foarte adevărat ce spune! Ori nu-i aşa?" Da, foarte adevărat, spune adevăruri ştiute de o mie de ori! înspăimântător şi deznădăjduit de adevărate!

Obişnuinţa e a doua natură? O denaturare! N-am să mă pot obişnui niciodată cu gândul că Pablo… Nu, n-am să mă mai gândesc la lucrul ăsta…

Dar… De ce mi-a trimis atunci versurile astea? A fost o prevenire? Sau presentimentul a ceea ce avea să se-ntâmple între mine şi Radu? Şi explicaţiile acelea, de parcă aş fi picat de pe lună: „Ştii că Cezar a fost ucis la doar câteva zile după ce nu s-a ridicat în picioare când au intrat în Senat senatorii… îţi aduci aminte: „Şi tu, Brutus"? … Mă avea pe mine în vedere?…

O ştiu pe de rost:

Avem o zi (n-o are fiecare) Din zilele ce-atâtea ni s-au dat: Noi nu sărim slugarnici în picioare când *intră senatorii în senat, Ci stăm pe scaun drept, înalţi şi singuri, şi nu răspundem noi, ci întrebăm, şi-asemeni lor ne-nduplecaţi şi siguri, Privim de sus şi nu îmbărbătăm. Trăim atunci din plin, nu pe-ndelete, Chiar dacă ştim, înfioraţi ori nu,* c-*avem cu toţi un fiu sau un prieten, La care vom striga curând: „Şi tu?…"*

Să fi fost o răzbunare articolul? Atât de măruntă?…

Nu, nu vreau să mă mai gândesc la el… Singură cu mine însămi, singură în faţa mea… Radu!… Cât îl iubesc!

Dar îl iubesc oare pentru că e tare? *De-ar fi tare*! *Cu logica lui, cu intelectul lui… îl iubesc pentru că e slab. Da, slab*! *Iar eu sunt femeie*! *Tare doar când e vorba să aperi slăbiciunea altuia…*

Oare nu-mi ajunge această psihanaliza? *Nu-i vecină oare cu psihopatia*?

Doamne, aş putea fi soţia cuiva? *Dragostea adaugă atâtea calităţi imaginare îndrăgitului*! *Eu adaug atâtea lipsuri… Dar îl iubesc*!… *îl iubesc… Şi pleacă. Am o presimţire. Cu mine e tare. E al meu. Crede. Dar când n-o să mai fim împreună*? *Singură, aici…*

N-am să plec de aici! *Sunt tare*! *Nu mă las*!

Trebuie să pleci, Radule? *Pleacă, iubitule, locul tău e acolo. Dar să fii aşa cum ştii că trebuie să fii*! *Dârz*! *Măcar acolo… Eu am să fac totul ca să-ţi fiu echilibrul acela pe care-l cauţi*! *Cum tu ai să fii pentru mine…*

De-ai fi, Radule!…

XV

În ajunul plecării, mătuşa Maria organizează o cină de rămas-bun. N-am să ştiu niciodată de ce ţineau atâta la mine oamenii ăştia.

Ordinul de eliberare, în legătură cu trecerea la alt serviciu, cu obişnuitele formale mulţumiri „pentru munca depusă” nu mă zguduise într-atâta, ca să ofer o recepţie colegilor… Plecam fără niciun regret, fără să las şi fără să iau „amintiri luminoase”.

Stăteam cu mătuşa Maria şi Ion. îi aşteptam pe Viorica şi Maier. Nu-mi plăcea Viorica. Din ziua cu gazeta nu mă mai lăsa să-i trec pragul şi se purta destul de ciudat: era mereu bine dispusă. Pentru alţii. Mie nu-mi puteau scăpa amănuntele. Refuza cu încăpăţânare să atingem tema ultimelor evenimente. Şi mă neliniştea privirile adesea absente, ce i le prindeam pe câteva clipe când vorbeam. Poate exageram, dar mă neliniştea gândul.

Mă întrebam dacă n-ar fi fost cazul să-mi amân plecarea. Apoi renunţai la această idee: poate anume plecarea mea ar putea-o scoate din starea de apatie, ascunsă altora, în care se afla.

Eram convins că anume aceasta-i starea în care se află, hiperbolizam doar dimensiunile.

Ion tuşi jenat. Simţeam eu că vrea să-mi spună ceva.

— Radu Nicolaievici… Am vrea să-ţi cerem un sfat, ca om cu carte cum eşti…

Mătuşa Maria nu se uita la mine. Îşi muşca nervoasă un colţ de basma.

— Ştii mata… adică de unde să ştii… Ion umplu două pahare cu vin şi-mi întinse unul. Ciocnirăm şi băurăm pe nerăsuflate. Şi eu aveam nevoie de curaj! Greu fără copii… Ne-am vorbit noi cu Maria… Nu vreau s-o las, că ne-am deprins de-acum… Este o femeie într-un sat… aproape. O văduvă… Ea ne-ar face un copil… Măcar pe jumătate să fie al nostru… Maria, ce să zic… Nu-i nicio nădejde cu doctorii ceia!…

Mătuşa Maria se ridică să plece. Ion o opri:

— Stai, Marie. Se cheamă că nu ni-i străin, ce să te ruşinezi!… Ea rămase în picioare, lângă uşă, cu ochii în pământ. Ce ne sfătuieşti, Radu Nicolaievici? Nu ne-or râde oamenii, că nu s-a mai pomenit aşa una la noi?!

Eu? Să le dau un sfat?

În primul rând că nu-mi puteam crede urechilor: mi se părea prea mult pentru capacitatea creierului meu de a prelucra informaţiile. Şi în al doilea rând, pentru că era ceva extraordinar! Minunat şi neaşteptat. Atât de omenesc şi atât de simplu spus!

Chibzuit adânc şi în amănunt. Care dintre femeile noastre, din cele pe care le-am cunoscut, cel puţin, n-ar fi văzut în toată istoria asta decât adulterul!

— Singur te-ai gândit la treaba asta, Ioane? El întârzie o clipă cu răspunsul.

— Ba Maria s-a înţeles…

— Când mă chemi la cumătrie?…

Maria mă fulgeră cu o privire în care puteam citi o nemărginită lumină şi ieşi afară.

— Îi băieţaş. Tot Ion, adică Ionică i-am zis. Peste vreo trei luni îl înţărca şi-l aducem acasă…

Acum înţelegeam la ce neamuri se dusese de vreo

câteva ori mătuşa Maria. Şi la ce doctori… Dacă avea să-mi pară rău de cineva în satul ăsta, pe ei i-aş fi pus în primul rând. Pe mătuşa Maria.

— Să vă trăiască, Ioane! Mulţi înainte!

Ion se grăbi să umple paharele, ca să nu-l văd că se făcuse roşu.

— Şi zici că-i bună văduva, ai?

Îmi păru rău imediat de prostie, dar n-o mai puteam înghiţi.

— Sănătoasă. Ion discuta cu mine, aşa că nu luă în seamă gluma mea proastă.

— Bună femeie ai, Ioane.

— Bună… Numai că pedepsită de Cel de Sus. Mă gândeam s-o las, da pe urmă am socotit că nu face s-o pedepsesc şi eu.

Maier şi Viorica veniră aproape odată, iar la câteva minute în urma lor, brigadierul.

Mătuşa Maria luneca în jurul mesei ca un fluture. Nu-şi putea afla loc şi ne îndemna mereu:

— Mâncaţi, mâncaţi!

O aşezai cu forţa alături.

— Mătuşă Marie, am un toast!

— Toast, toast… încercă ea să-şi amintească.

— Etimologia normandă a acestui cuvânt…

— Iaca, te duci, mă întrerupse, şi nu mai învăţ eu să vorbesc ca la oraş.

— Lelea Safta se supără când o ia Radu… Nicolaievici cu aşa vorbe! zise Viorica.

— Dacă-i văduvă, săraca… o compătimi mătuşa Maria.

— Nu ţi-a plăcut adică să rămâi la noi, zise Ion.

— Ba, să-i placă! îmi luă apărarea mătuşa Maria. Omul se duce la un lucru măre! Da la noi…

Viorica mi se părea calmă şi împăcată. N-am de ce mă îngriji. Se îmbrăcase însă într-o rochie de care-i spusesem că nu-mi place. Voia să-mi facă o aluzie la ceva! La ce?

Maier zâmbea undeva în spaţiu. Îmi părea rău de

omul acesta, îmi era prieten aici, deşi nu ştiam aproape nimic de dânsul.

— Lucru mare-i unde-i omul mare, zise brigadierul. Dar fiecare trebuie să lucreze unde dă mai mult!

Nu mă temeam să-mi transforme agapa într-o serată de dictoane şi aforisme: cu câteva zile în urmă luase o spălătură grozavă la raion pentru „subminarea autorităţii direcţiei teritoriale”, alungase din sat un inspector, fost director de alimentară, care venise să-l înveţe cum se pregătesc butaşii…

Nu se închega o veselie cum se obişnuieşte la asemenea mese. Nici eu ca gazdă nu ştiam, n-aveam nimic de spus. Aş fi preferat să rămân cu Viorica, să ne plimbăm, să ne vorbim, să tăcem… Nu mă puteam elibera de gândul că e în stare să considere plecarea mea ca o evadare, deşi îmi dădeam seama de tot absurdul senzaţiei. Ştia doar de mult intenţiile mele… Nu mai vorbisem de plecarea ei, nici de hotărârea mea fermă de a aranja cât mai curând posibil problema divorţului, ca să putem da un caracter oficial relaţiilor noastre. Ultima dată îmi spusese: „Radule, nu-mi eşti obligat cu nimic. Oare nu e de-ajuns că te iubesc? Să nu mai vorbim…” Apoi, după chestia cu Ionaşcu, nu mai încercasem o discuţie pe tema asta. Ar fi fost nelalocul ei…

Trebuia să plec cu primul autobuz şi Maier cu brigadierul ne lăsară curând. Ion şi mătuşa Maria trecură şi ei în odaia lor. O îmbrăţişai:

— Încă două-trei săptămâni, Rico! Mă aranjez cumva, iau o cameră…

Ea se strecură din braţele mele:

— Condu-mă acasă, Radule.

Numai întunericul profund şi drumul lunecos vorbeau de o toamnă târzie. Era cald, primăvăratic de cald.

— O să-ţi fie urât fără mine atâta timp, Rico? O să-ţi scriu zilnic.

— Ştii că o să-mi fie urât. Ai să-mi scrii.

În odaia ei nu se schimbase nimic în aceste câteva zile. Simţii însă că mă cuprinde o nelinişte imensă, inexplicabilă. Poate candela, pe care lelea Safta o

aprinsese pentru întâia oară în faţa icoanei? Da, desigur! Candela, numai candela!

Înţelegeam că e primul fir de pai de care mă apuc, dar altă explicaţie nu puteam şi nu voiam să găsesc.

Dragostea mea! Oare aceasta e dragostea pe care inconştient am pregătit-o atât în mine! Aceea de care nu puteam scăpa? De ce atât de calmă, aproape resemnată?

Cu Lida, atunci… fiecare îmbrăţişare, fiecare sărut de atunci nu era punctul acela de unde începe victoria şi urmează pacea mult râvnită, ci doar începutul unei alte lupte, pătimaşe, fără sfârşit… Ori poate vârsta? Anii, experienţa?…

Nu! Aceasta era dragostea. Întâia.

— La ce te gândeşti, Radule?

La ce mă gândeam? La tine mă gândeam, iubită! La noi…

— Am să revin curând, Rico. Cu alai şi rădvan de aur! Să-mi iau mica prinţesă şi s-o instalez pe viaţă în micul palat închiriat cu douăzeci şi cinci de ruble pe lună, la un sângeros exploatator de la marginea oraşului! Şi…

Ea îşi petrecu braţele pe după gâtul meu.

— Ne-a mai rămas atât de puţin timp împreună…

De n-ar fi fost candela cu pâlpâitul ei, aş fi putut-o afla în odaie după bătăile inimii.

— Rico, nu te-ai gândit că n-am vorbit încă niciodată serios de cele ce ne-aşteaptă, de ce avem de făcut?

Se ridică şi începu să se plimbe prin odaie.

— Nu trebuie să vorbim nimic serios. Sau, poate, să vorbim numai serios… Ai să pleci şi ai să rămâi pentru totdeauna aşa cum ai plecat… Nu, lasă-mă să vorbesc, ascultă-mă!… Ştii că te iubesc. Ştiu că mă iubeşti cinstit şi… şi mult… Dar pleci şi ai să rămâi singur în faţa dragostei. În faţa unei abstracţii, din acelea cu care operezi ca un virtuos în teoriile şi în ipotezele tale. În faţa unei abstracţii, de care uiţi imediat că ai putut formula, cu ajutorul ei, restul ecuaţiei. La care te întorci numai în rarele cazuri când observi că ai scăpat o greşeală undeva… Nu, te rog, ascultă-mă până la capăt! Eşti un om înzestrat,

capabil de multe, un om în stare să-şi facă şi un nume, dar să şi facă ceva ca să merite numele… Eşti însă şi un om care nu şi-a pus un scop în viaţă. Din acei care nu fac altceva decât să-şi formuleze mereu scopul, şi de fiecare dată – altul. Ori, mai bine zis, componentele unui scop, care în cele din urmă vor enunţa ţelul cel mare, însă prea târziu… Ascultă-mă, Radule… Tu încă nu ştii ce vrei… Străduieşte-te să afli precis… închină tot ce ai, jertfeşte tot ce ai pentru ceea ce te vei hotărî… Şi… şi dragostea asta… Tot! Am avut cele mai frumoase clipe cu tine… N-o să-mi pară rău… Adică o să-mi pară. Dar am să ştiu că te-am ajutat şi eu şi voi fi fericită! înţelegi? Vorbesc acum aşa cum facem adesea, toţi: numim toate nenorocirile ce ne pot aştepta în superstiţioasă nădejde că astfel vom scăpa de ele, pentru că le-am prevăzut… Şi eu fac la fel… Pentru că te iubesc, Radule. Şi aş vrea să te văd ceea ce ai putea fi… Ce poţi fi. Chiar fără mine… înţelegi? Eu nu mă supăr… Eu ştiu că va fi aşa… M-am gândit la noi toate aceste zile… Ştiu.

Ştiu tot, deci nu mă mai poate durea. Am fost şi sunt fericită cu tine… înţelegi?

Stăteam fără s-o pot întrerupe. Câtă dreptate avea! Dar nu pentru mine, acel de azi. Pentru altul, pentru acela de până nu demult! Buna mea Viorica! Se temea pentru mine. Se temea să mă lase singur cu dragostea mea, cu abstracţia pe care o numim dragoste! Dar mai era o abstracţie? Când era ea, ea?

— De ce acest pesimism rural, *mademoiselle*? A trecut un regiment de ulani prin Recea-Veche, un tânăr şi brav cavalerist a răpit inima frumoasei ţărăncuţe Viorica şi s-a dus mai departe regimentul, lăsând o inimă zdrobită… Vai! Ulanul Radu va reveni peste cel târziu o lună, pe un armăsar marca ZIL, douăzeci şi opt de locuri, o sută cai putere, şi frumoasa ţărăncuţă deznădăjduită îl va urma. Dixi! mai avem chestiuni la ordinea zilei?…

— Radu…

…Radu… Radu… Radu… Prin toropeala ce mă cuprindea în autobuzul aproape gol îi auzeam glasul, îi

vedeam ochii mari, uscaţi, o vedeam zgribulită de frig în pragul casei cu două trepte şi brâuri albastre, cu paltonul aruncat pe umeri, tuşind de aerul tare şi rece, adunat în straturile groase, să ascundă parcă tot restul satului Recea-Veche, tot restul lumii…

Ştiam limpede ce mă aşteaptă, pentru întâia oară ştiam.

Îmi puteam permite o oră şi jumătate de somn, legănat cam grosolan la hopuri, dar legănat.

Viorica!…

26 decembrie.

…Dacă nu mi-ar fi spus Maier ce au de gând să facă, ar fi trebuit să ascult până la capăt murdăria asta! *„Chestiuni personale”*. *Frumoasă formulă. Am trântit uşa. Maier a părăsit la fel adunarea peste vreo zece minute. „Purtarea amorală a înv. V.M. Vrabie şi a fostului înv. R.N. Negrescu”*. *Câtă josnicie*!… *Acum se va mai adăuga un punct*: *„Şi purtarea nerespectuoasă faţă de adunarea profesională”*. *N-am să le permit această mică bucurie*!…

Radu nu-mi mai scrie de la douăzeci…

Dac-ar şti cât mi-i de greu!… *Cât îmi lipseşte*! *Şi ce dor mi-i… Ce dor*!…

31 decembrie.

…Au pornit pluguşoar ele. Ajunul. Spânu a adunat elevii înaintea vacanţei şi i-a prevenit: *îi prinde cu sorcova sau cu pluguşorul, îi dă afară*!…

Spre seară mi-au venit ai mei, cu Armaşu în frunte. Au adus un pluguşor grozav, născocit de ei, în care l-au băgat şi pe bătrânul Noel! *1 Ar fi trebuit să le ţin o conferinţă antireligioasă… Ce copii minunaţi*! *Era şi Ludea. Am stat vreo oră. Acum vin alţii*: *„Primiţi pluguşorul*?” – *„Primim, primim*!”

Nimic de la Radu… Radule?! *Să vin la tine poate, Radule*? *Ce s-a întâmplat*?…

Ai, Viorico, Viorico! *Că nu te mai recunoaşte Safta – treacă, meargă*: *„Da’ nu te mai omorî, atâta*! *Ş-al meu mare becher era, Dumnezeu să-l ierte, dar nu-mi făceam atâta inimă rea*! *Aşa-s harmăsarii*!” *Simplu şi înţelept…*

Că nu te mai recunosc eu, iată ce mă doare! *Femeie tare, caracter oţelit şi minte mereu la rece… Vai, ce îngăduitori suntem cu noi înşine, şi ce mărinimoşi ne dăm calificativele*! *Mărinimoşi chiar când ne autoflagelăm*!

Adică la ce bun toate!

Ia-te în mâini, fetiţo! *Nasul sus, lacrimile în batistă, şi zâmbetul pe buze, ca un drapel încercat în crunte bătălii.*

1 Crăciunul (fr.).

Ura, înainte!

Nu s-a întâmplat nimic.

„A trecut acceleratul”…

14 ianuarie.

…Niciun rând… Nimic…

*Maier s-a întors de la minister. Inspecţia care i se promisese nu mai vine. Nu l-am întrebat de ce. Ştiu. Dar… Oare nu suntem noi? Nu-l mai recunoaşte nimeni pe omul ăsta. Atâta energie şi optimism. Şi când te gândeşti că a încasat-o şi pentru că mi-a luat apărarea la adu*narea *ceea profesională*!

Nu l-am întrebat de Radu. Cred că l-a văzut. Am înţeles şi nu l-am întrebat…

Nu, nu s-a întâmplat nimic. Nu putea să se întâmple!

XVI

Mă simt aşa, de parcă şi-ar fi făcut mâţele umblătoare în sufletul meu. Scrisorile ei vin regulat. Mă enervează optimismul lor, mă enervează că vin, mă enervează tot. Mă enervează Lida. Azi m-am hotărât: plec de la dânsa! Plec unde mă duc ochii! De ce mi-am bătut joc în halul ăsta de Viorica? O iubesc doar, abia acum îmi dau seama c-o iubesc cu adevărat. Lida… Dacă n-ar fi retras actele de la judecătorie, ar fi fost totul atât de bine!

De zeci de ori m-am gândit: oare să mă fi dezechilibrat într-atâta insuccesul cu rezultatele calculului? Nu, nu se putea altfel. Aveam o presimţire mai demult, eram pregătit. Şi n-a fost nicio noutate pentru mine când mi-a spus „tătuca”, între patru ochi, că trebuia să mă lase să mă conving personal de propria greşeală.

Adică m-a dat cu nasul la colţ: loveşte-te, ca să nu te mai loveşti!

Nu, în mine trebuie să caut răspuns la toate. Numai în mine. Să rămânem singuri, amândoi, eu, cel de sus, şi eu, cel de jos, şi să avem un schimb de păreri „sincere şi tovărăşeşti-critice".

De ce m-am întors la Lida? M-a impresionat gestul ei? Da, m-a impresionat. M-a cucerit. M-a făcut să mă topesc de mândrie pentru mine însumi: „Iată o femeie care e gata de asemenea jertfe, doar ca să fim împreună!" Dobitocul! Eu – dobitocul! La mine m-am gândit şi nu la ea! Şi nu la Viorica. Sunt un viţel, în stare să urmeze pe oricine la capătul pământului, dacă-l mângâie între coarne…

Lida trebuia să vină târziu. Îmi adunai boarfele în geamantan, pusei geamantanul lângă uşă şi cheile pe noptieră, alături de portretul ei.

Mă aşezai la masă şi rupsei o foaie din blocnot.

„Lida, e o minciună tot. Ţie nu ţi-i groază de minciună? O viaţă trăită în minciună? Nu ne iubim. Ne înşelăm. Zi la zi, clipă de clipă. Să ne străduim a înţelege lucrul acesta şi înţelegându-l – să *iertăm. Amândoi. Nu plec pentru că e o altă femeie la mijloc. Plec pentru că minciuna ta presupusă şi minciuna mia sigură mă sufocă deopotrivă. Nu fug nicăieri. Plec. Dar orice încercare să ne regăsim reciproc e zadarnică. Trebuie să ne regăsim pe noi înşine. Consideră că nu exist şi cu atât mai puţin existăm! Nu uita: şi porumbeii albi au umbra neagră.*

Radu 13 ianuarie".

Luai valiza, închisei uşa, o controlai dacă era bine închisă şi coborâi scările.

Strada, cu forfota ei, mi se părea o lume nouă pe care abia acum trebuia s-o descopăr. Nu mă simţeam un Columb. Prea lung şi obositor fusese drumul. Şi prea multe recifurile de care îmi izbisem corabia. Şi dacă mai continua să plutească vasul, doar pentru că inventam singur recifurile. Nu avea niciun pasager pe bord. Şi niciun matroz care să mă ajute să ridic pânzele sau să le cobor.

Acum înţelegeam că e extenuantă asemenea călătorie – singur. Piedicile pe care ţi le pun alţii pot fi trecute. Dar ale tale te pot doborî.

Dacă nu poţi răspunde de tine, trebuie să răspunzi de alţii!…

…Maier! Bunul şi bătrânul meu Maier! Cu acelaşi palton jerpelit şi, probabil, pe desubt cu aceeaşi haină găurită de acizi, pe care n-o mai schimbase de atâţia ani! în mijlocul acestui vacarm citadin avea aspectul unui cal de tracţiune la o expoziţie de automobile ultramoderne. Nu bănuiam un loc mai nepotrivit să-l întâlnesc!

— Nu, nu mai beau, zise el, se vede doar ca să nu-mi dea posibilitate să-mi vin în fire. Dar nu se atinse de vinul ce i-l turnasem. Şi când ieşirăm din bodegă, paharul lui rămase plin pe marmora măsuţei, ca o mărturie a faptului că lumea se schimbă totuşi!

— Peste o săptămână trebuia să avem inspecţie frontală. Adică, mai precis, o comisie a ministerului, făcu el. Nu mai vine… Ţâru a aranjat totul.

Doamne, cât vorbea! Ar fi putut deveni un campion al muţilor.

— Ca să explici ceva oamenilor, e mai bine să vorbeşti decât să taci! Am uitat să vorbim, Radule… Ori vorbim prea mult.

Mă acuza. În mine lovea. Nu-l mai puteam întreba nimic. Şi nu-l întrebam. Avea de ce mă lovi. Avea de ce mă acuza. Avea dreptate…

— Nu s-a schimbat nimic la Recea noastră, îmi ghici el întrebarea.

Nu s-a schimbat nimic?… Aici s-au schimbat multe? S-a schimbat un om, înţelegi?

Un om a coborât pe pământ?

Eu!

Înţelegi?

Îţi mulţumesc că nu-mi spui nimic mai mult, că taci, că nu-mi faci niciun fel de aluzii… Îţi mulţumesc, înţelegi? Ştiu tot, nu trebuie să-mi spui nimic. Ai zis, neştiut de ce, că şi cu o viorica se face primăvară. De ce „neştiut de ce”?

Eu înţeleg de ce, dar îţi mulţumesc că n-ai spus nimic mai mult.

De ce mi-ai spus că o să am mult de luptat? Ce-ai vrut să spui? Oare e o luptă mai grea decât să lupţi cu tine însuţi? Şi dacă te birui, dacă reuşeşti să te învingi, ce altă luptă poate părea grea?

Bătrâne Maier, dac-ai şti ce bine-mi pare că te-am întâlnit acum, anume acum!

Nu, nu te mira că nu te întreb nimic. Nu aştepta să te întreb.

Şi nici nu-mi spune nimic… Nu vine comisia? N-o să vină azi.

Mâine o să vină. Lumea nu stă pe loc. Înţepenită. Nici tu nu stai. Şi nici eu n-o să mai stau. Mă crezi?…

Noroc, Maier! O să ne vedem repede!

Şi altfel.

Anume altfel…

…Vechea gazdă îmi păstra, conform înţelegerii, camera, plătită pe trei luni înainte. Arca ce va învinge potopul! Aici vom avea masa de lucru, una pentru amândoi. Patul şi atât. Niciun prisos! Ca şi cabinetul lui Iicurg. Dacă l-o fi avut. Şi toate legile lui…

Ce-o fi făcând Viorica? Crede în mine, crede, când şi eu eram *ce* punctul să nu mai cred, când eram să mă las în voia valurilor… mi închipui că-i joacă zeci de mărunte feste Spânu şi ai lui. Curios, mi-a venit odată ideea că peste două-trei sute de ani oamenii au să inventeze un aparat, cu care au să afle toate gândurile ce-au umplut cândva scăfârliile noastre, pe jumătate pământ atunci. Şi mi-am mai închipuit ce mutre au să facă ei în faţa tigvei lui Spânu, când aparatul respectiv o să tacă jenat o clipă, ca după aceea să enunţe tabla înmulţirii şi regula de trei simplă…

Stă, probabil, serile în odăiţa aceea cu fotografii îngălbenite, cu icoane şi candela aceea ce nu mai arde, şi corectează caiete… „*Le chefe de la gare*… Nu „*chefe*”, ci „*chef*”, prostuţo!…” Şi lasă apoi creionul roşu, îşi prinde faţa în palme şi se gândeşte, se gândeşte… Că a avut

dreptate. Că singur în faţa dragostei mele m-am pierdut, ori că nu m-am pierdut, ci am lăsat-o la o parte, ca orice abstracţie pe care ai folosit-o într-o ecuaţie şi nu mai revii la dânsa…

Ba da, revin! Ai avut dreptate, dar până la un punct! Din păcate ai avut dreptate. Dar în parte numai. Dacă n-ai fi avut dreptate în partea aceasta, n-aş fi înţeles întregul. Sau nu l-aş fi ştiut până la capăt. M-am împotmolit în minciună. Nu acum, cu Lida. Mai demult. Cu mult înainte. Atunci când am crezut numai în mine! Când nu mă îndoiam numai de ceea ce spuneam eu. Am fost slugă minciunii, acum o voi face sluga mea. O dată doar.

O singură dată!

Azi.

Azi, când am să-ţi scriu. Când n-am să-ţi scriu tot. Când am să inventez ceva, când am să mint, ca să te scutesc de toată mizeria asta. În numele dragostei!

Am să te chem aici. Ca pentru o foarte însemnată întâlnire… Ori am să inventez altceva… Da, desigur! Şi ai să vii. Şi n-ai să mai pleci! Am să-ţi scriu totul, ori aproape totul. Ai să mă înţelegi, pentru că tu poţi înţelege totul. Iar a înţelege înseamnă…

Nu, n-ai de ce să mă ierţi. Să mă ierţi că m-am regăsit? Să mă ierţi că a biruit totuşi dragostea pentru tine? Să mă ierţi? De ce să mă ierţi? Eu m-am iertat, şi mai mult n-are nimeni dreptul să mă ierte sau nu. Pentru că nimeni nu mă poate şti şi condamna aşa cum eu singur o pot face.

Am crezut că viaţa începe de la capăt când îţi poţi lămuri scopul ei. Dar nu mi l-am lămurit. Am confundat scopul cu mijloacele.

Am nevoie de tine!

Tu mă poţi ajuta acum.

Nu mă lăsa singur în faţa dragostei. Nu mă lăsa singur cu mine însumi… Am să mă mint iar. Şi am să mă pierd.

Sunt capabil, şi tu o ştii. Dar n-am punctul acela de sprijin pe care aş putea fixa pârghia tuturor capacităţilor

mele. Te-am ales pe tine, şi numai pe tine.

Poate-aş fi fost şi eu altul, dac-ai fi fost întâia tu? Ori, poate-ai fi fost tu alta?

La ce bun aceste exhibiţii mintale?

Dacă ţi-aş spune ţie toate aceste…

Ori dacă le-aş crede cel puţin eu, până la capăt.

Până acum nu le-am crezut. Mă prefăceam că le cred, dar undeva în adânc păstram slaba nădejde că totuşi mă judec prea aspru. Că, de fapt, sunt mai bun decât mă consider… Mă temeam să despic firul până la capăt. E o operaţie prea dureroasă. M-am minţit, vai!

Acuma însă nu. Şi mă doare. Întâia oară mă doare.

Stop! Câtă patetică, ah! Şi câtă logică! N-ai oare prea multă logică în tine, ca să ai şi dreptate, Radule? Adică stai? Stai!

Înţelegi, Rico, e foarte greu să pătrundem, să percepem ceva nou. Suntem obişnuiţi să apelăm la corespondente concrete pentru toate abstracţiile ce le folosim în discuţii sau explicaţii. Dacă ar fi să vorbim de o cameră nouă, altfel decât aceasta în care mă aflu acum, şi nu aici, în cameră, ci undeva, într-o pădure, de exemplu, am lua punct de plecare tot camera asta. Am reconsti-tui-o în cap imediat: aceşti patru pereţi, acest tavan, aceste podele, aceste uşi şi ferestre, această mobilă. Şi gândindu-ne la pereţii aceştia cunoscuţi, am vorbi de pereţii camerei noi necunoscuţi, de la uşa aceasta am porni, vorbind de uşa nouă…

Dar cum putem percepe ceva nou de tot, fără corespondent, fără model concret undeva în trecut? Când n-ai niciun punct de plecare nicăieri, când nu poţi construi în creier camera aceasta, ştiută, ca s-o vezi pe cea nouă, ce nu există încă, dar care va exista şi o ştim, în măsura în care o cunoaştem pe cea veche?

Înţelegi?

Mă simt nu regăsit sau refăcut, ci într-atâta nou, într-atâta fără corespondent în „eu”-l acela de până ieri, încât va trebui să mă iei de la început şi să mă cunoşti.

Şi mă vei găsi acel pe care l-ai fi vrut să fiu, dar pe

care nu l-ai ştiut, pentru că n-ai avut din ce-l construi.

Eu sunt acela, Viorico!

La dracul autoironia în care m-am consumat, acum ştiu, doar pentru a face impresie!

Acum ştiu şi simt că mă voi descoperi în tine şi simt că mă voi putea iubi aşa nou cum sunt.

Înţelegi, Viorico?

Mă aşez la masă să aştern scrisoarea în care voi minţi pentru ultima oară.

În numele dragostei noastre…

Pentru ultima oară.

24 ianuarie.

…Lacul s-a transformat într-un excelent patinoar. *Din păcate*, *n-am niciun partener*, *am numai spectatori*. *Până şi pe lelea Safta am găsit-o astăzi pe mal*: „*Măi, măi, aracan de mine*! *Curat ca la teatru*! *Numai că hai acasă, să nu îngheţi*. *Ia-te ce-ai înflorit*!”

Să îngheţ, lele Safto? *Ba la Magadan să vezi geruri*! *Şi tot n-am mai îngheţat*!

19 Aureliu Busuioc *Unchiul din Paris Singur în faţa dragostei*

APRECIERI

Problema distanţării de lume, zugrăvirea unor aspecte de viaţă ce nu intră direct în experienţa scriitorului, descrierea unor personaje în acţiune care fac parte din ambianţe diferite se poate rezolva numai printr-o lărgire considerabilă a puterii de imaginaţie. Acest lucru se poate rezolva în cazul unei culturi a scrisului, iar la mijloc e vorba şi de inteligenţa scriitorului, de puterea lui de a sintetiza cele văzute, de a crea o lume imaginară prin analogie cu cea reală, nedeformând-o totodată.

Romanele *Singur în faţa dragostei* şi *Unchiul din Paris* se conformează în mare măsură acestei „cerinţe” de detaşare prin imaginaţie. Scriitorul vede lumea ca un spectacol, în care îşi joacă rolul fiecare potrivit firii sale. Spre deosebire de anumiţi prozatori care introduc persoana lor proprie în acţiune, camuflând-o sub un nume poetic şi acordându-i funcţia de mentor, A. Busuioc se

retrage îndărătul cortinei, lăsându-i pe eroi să-şi croiască singuri drum în viaţă. Aceasta nu înseamnă însă o dispoziţie totală autoricească – rămâne punctul de vedere personal, care străluminează sensul cărţii.

Detaşarea lui A. Busuioc se înfăptuieşte firesc datorită ironiei, mijloc eficient împotriva înfrumuseţării sau, mai bine zis, calofiliei; scriitorul cu bagaj sărac de cultură e înclinat îndeosebi spre comicul trivial. […]

Distanţierea artistică contribuie la o mai adâncă tipizare a fenomenelor şi oamenilor. De obicei, cititorul se supără când îşi vede caricaturizată profesia sau când sunt descoperite în adevăr păcate grave în activitatea unui colectiv. Tipizarea simplă nu lasă personajul implântat într-un anumit mediu concret, ci îl înalţă la rangul de general-uman, făcând ca în persoana directorului de şcoală cabotin să vedem o imagine a cabotinajului de pretutindeni. Această încercare de generalizare se observă în ambele romane ale lui A. Busuioc.

Unchiul din Paris e un roman bine conceput, la temelia lui stă un contrast izbitor, contrastul dintre două epoci diferite. Unchiul vede o lume nouă şi bogată acolo unde altă dată sărăcimea murea înrădăcinată pentru vecie. […]

A. Busuioc şi de data aceasta ironizează comoditatea şi suficienţa nepotului şi a rudelor, care nu observă schimbările, prefacerile profunde.

În proza lui A. Busuioc se simte un climat de intelectualitate, fenomen mai rar întâlnit în proza cu subiecte patriarhale de rutină. […]

Vasile COROBAN. *Romancierul* (*Despre romanele* Singur în faţa dragostei *şi* Unchiul din Paris. – „Literatura şi arta”, 26 octombrie, 1978, nr. 43.

Un om poate fi perfect instruit, orientându-se enciclopedic în toate ramurile de activitate omenească, poate fi extrem de corect, punctual şi moraliceşte integru, şi totuşi să aibă o viaţă interioară spirituală cam redusă, dacă nu chiar sterilă. Cultura presupune o mare forţă spirituală, epică, dacă vreţi. Acesta e punctul de plecare al

lui Busuioc, estetic şi etic. Particularul apare la Busuioc tot în altă formă; el renunţă la ideea unui om energic (în parte numai! căci şi el cedează prin Maier), care schimbă radical lucrurile, şi îşi pune întrebarea dacă sunt înşişi învăţătorii destul de instruiţi şi educaţi ca să-i lumineze pe alţii, dacă nu se adaptează la mediu […] uitând ce-au învăţat şi devenind nişte meseriaşi, străini de cultură şi efort intelectual. Tabloul acesta îl schiţează cu ironie muşcătoare Radu Negrescu în faţa Vioricăi Vrabie, învăţătoare de franceză, nou-venită la şcoală. […]

Partea profesională a lucrului îl interesează pe Busuioc şi o evidenţiază, dar nu o limitează numai la această latură a vieţii, căutând să pătrundă în mentalitatea oamenilor, şi el constată că o mentalitate retrogradă poate înăbuşi orice gând nobil, orice pornire a inimii spre bine şi spre sferele mai înalte ale vieţii spirituale. Un om schilod sufleteşte va aplica cel mai ideal principiu de educaţie în aşa mod, încât el va deveni reversul sensului său. Directorul retrograd din *Singur în faţa dragostei*, de pildă, nu observă energia tinerei învăţătoare Viorica Vrabie, nu ţine seama de cultura ei, de avântul tineresc; pe dânsul îl şochează în primul rând ţinuta vestimentară la modă a învăţătoarei. […]

Eroului principal al romanului *Singur în faţa dragostei*, lui Radu Negrescu, autorul îi dă deplină libertate de acţiune, eliberându-l mai întâi de certitudine infatuată şi de catalogul obişnuit al poveţelor didacticiste şi al ideilor primite. Adoptând o conduită de histrion, Radu Negrescu îşi poate permite observaţii ascuţite despre mediul în care se mişcă, despre sine însuşi, adesea autoironizându-se. Eroul joacă rolul bufonului din comediile de altă dată, care, sub masca voioşiei, a glumei şi a observaţiei joculare, spune adevăruri supărătoare. Acesta e de fapt conţinutul romanului *Singur în faţa dragostei*, care vizează ironic multe neajunsuri în şcoală, în procesul de instruire şi de educare, în viaţa spirituală a unor învăţători. Încrâncenat împotriva ignoranţei şi a închistării în tipare stătute de viaţă şi de lucru, Radu

Negrescu adesea le demască prin formele paradoxale. […]

Romanul *Singur în faţa dragostei* dă o lovitură destul de serioasă unor scheme literare, rupte de realitate; romanul e interesant prin faptul că autorul nu-şi face chipuri cioplite, zugrăvind pe ele virtuţi idilice abstracte, pentru ca să bată mătănii în faţa lor, ci priveşte mai real, mai obiectiv la lucruri şi la oameni.

Vasile COROBAN. *Romanul moldovenesc contemporan*, Editura Cartea moldovenească, Chişinău, 1969, p. 221, 223, 225, 227, 228.

Arta de romancier a lui Busuioc e arta punerii în lumină a ridicolului, a paradoxului, prin alternarea situaţiilor contrastante, prin însuşirea unor paranteze uşor persiflante, dar cu un caracter buf frapant (aparatele viitorului menite să afle gândurile „o să tacă jenate o clipă în faţa lui Spânu… ca după aceea să enunţe tabla înmulţirii şi regula de trei simple”; „Cum aş fi vrut să fie arsă canalia aceasta, Spânu, cum aş fi dansat pe cenuşa lui, deşi prostia şi meschinăria pot imita întru totul nobila pasăre Phoenix…”). […]

Romanul *Singur în faţa dragostei*, luat în ansamblu, e o parabolă, ce sugerează imposibilitatea realizării absolute a unor aspiraţii, veleităţi în condiţia umană a unui cotidian mărunt, necurăţat de rutină, inerţie, meschinărie, obtuzitate, elemente retrograde.

Singur în faţa dragostei e ca o bucată de muzică uşoară: sprinten, plăcut, uşor, transparent, ieftin, tulburător pe alocuri… El nu rămâne nicidecum un joc inteligent al unui poet…

Mihai CIMPOI. *Prospeţime*, *inteligenţă*, *sobrietate*, „Cultura”, 11 septembrie, 1965, nr. 24.

Proza şi dramaturgia sunt ale unui poet, dat fiind deficitul de substanţă epică şi construcţie dramaturgică, recuperat însă de sentimentul dramaticităţii vieţii. Dotat cu inteligenţă şi spirit de observaţie şi umor, Busuioc reprezintă tipul rar de scriitor „urban” care valorifică cu predilecţie un material de viaţă rural. Proza sa refuză relatarea domoală moldovenească, fiind dinamică,

„cinematografică”, eseistică şi având nerv ironic. Perspectiva observaţiei acide permite o creionare rapidă a fişelor caracterologice: creierul unui director de şcoală „are două circumvoluţiuni”. Încercarea de a pune problema societăţii contemporane e pe alocuri timidă, dar prin prisma ironiei aspectele urâte sau chiar monstruoase apar oricum în relief. Un erou memorabil este Radu Negrescu din *Singur în faţa dragostei*, proiectat pe fundalul unui mediu sătesc dominat de ignoranţă, lâncezeală socială, frazeologie goală, prostie, ipocrizie. După ce îmbracă mai întâi masca unui Don Quijote al satului basarabean, personajul se vindecă de „romantism”, lasă în pace morile de vânt, aşteptând „marele semnal” – chemarea la aspirantură, la oraş. Este singura soluţie salvatoare din acest mediu afectat de idioţenie, mediocritate, rutină şi obtuzitate. Romanul utilizează procedeul „scrisorilor” celor doi eroi îndrăgostiţi, recurgând la face ţie, speculaţie metafizică spumoasă, gratuită.

Mihai CIMPOI. O *istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura ARC, Chişinău, 1997, p. 184.

Romanul *Singur în faţa dragostei* este o expresie preponderent ironică, până la urmă nelipsită de gravitatea necesară, a vieţii unui colectiv de pedagogi în care pe neaşteptate vine un profesor nou, inteligent, în măsură să introducă un minimum de aer primenitor în activitatea şcolii. Adică aşa se întâmpla în majoritatea nuvelelor şi romanelor de până la *Singur în faţa dragostei* (tip: *Lasă vântul să mă bată…* de Ana Lupan). Aureliu Busuioc îl prezintă pe Radu Negrescu drept venit în sat numai pentru a-şi satisface stagiul obligator şi a aştepta invitaţia la Academie („marele semnal”). Acesta e primul semn al parodiei. Radu Negrescu nu-şi propune o primenire a stării de lucruri din şcoală, el nu se doreşte un profesor-minune, nici nu se gândeşte să rămână pedagog.

Intenţia scriitorului de a răsturna o situaţie devenită între timp şablon în proza timpului l-a determinat pe

eruditul critic Vasile Coroban să numească romanul lui Aureliu Busuioc *face ţie* (de la latinescul *faceţia* – glumă, umor; în italiană, faxfăclie, flacără) – specie literară umoristică, nuvelă sau anecdotă cu final surprinzător, spiritual.

Scriitorul a abordat o schemă răspândită în proza anilor ’50 pentru a o discredita oarecum din interior. Romanul său constituie o replică la atare scheme.

Ion CIOCANU. *Aureliu Busuioc – romancierul*. În revista „limba Română”, 1997, nr. 5, p. 133.

Singur în faţa dragostei e o replică ironică la romanele în care conflictele erau atât de mult la suprafaţă, încât cititorul ştia dinainte orice deznodământ posibil şi nu se mai aştepta la nimic inedit nici în plan tematic, nici artistic. „Nu vreau, zice Radu Negrescu, să par altcineva decât sunt, dar într-adevăr, citesc puţină, cum să-i zic… beletristică. Mă enervează uneori prea multă ei asemănare cu viaţa, ori alteori mă scoate din sărite siropul pe care-l serveşte drept viaţă…” […]

Pentru Radu lumea e ca paharul de apă privit la microscop. Ceea ce constituie două părţi de hidrogen şi o parte de oxigen e formula ideală. Formula reală, însă, include pe lângă cea ideală, numeroase depuneri şi stratificări, ceea ce o face întrucâtva de altă compoziţie. Orice întâlnire cu viaţa e pentru el un prilej de confruntare a acestor formule. Drept formulă ideală, Radu, ca antierou, ia propriul univers interior. După confruntarea acestui univers cu universul primei soţii, Lida, „… a urmat deziluzia”. În sufletul Vioricăi, dimpotrivă, s-a regăsit: „O iubesc pentru că mă iubesc într-însa…”. Colectivul e stimat de el pe atât, pe cât acesta corespunde universului său interior: „Ca membru al unui colectiv, e altă gâscă: când ideile şi tendinţele lui corespund cu ale mele, sunt cu el; când avem păreri felurite, sunt eu”.

Viaţa fixată în formulă şi viaţa în stare naturală se dovedesc a fi în multe privinţe noţiuni diferite. Radu – antieroul şi Radu – omul, care se ciocneşte de dramatismul policrom al vieţii, trebuiau să discute în contradictoriu.

Dincolo de aceste dezbateri interioare se mai resimte în roman o viziune – cea a mentalităţii eroului pozitiv, conform căreia răul trebuie să întâmpine numaidecât rezistenţa idealului pozitiv. În roman ea domină. De ea, chiar dacă n-ar vrea, nu poate să nu ţină cont şi Radu Negrescu. De aici şi o nouă dedublare a lui – pe de o parte, ca antierou, el consideră o inepţie să intri în conflict cu Spânu şi cu cei „... formaţi la şcoala lui...”: „Nu pot suferi prostia şi-mi bat joc de ea, dar nici atât de caraghios nu-s ca să pornesc o cruciadă împotriva ei”, iar, pe de altă parte, el simte că, ignorând tradiţia de a ataca răul, ce ţine de eroul pozitiv, apare într-o lumină nefavorabilă. De aici vin şi acuzările cu care e tratat şi autoflagelările la care se expune el însuşi: egoist, individualist, orgolios, sceptic etc.

Farmecul acestui personaj constă anume în faptul că, atât în plan intim cât şi exterior, el rupe, riscând de a i se aduce orice învinuiri, cu o tradiţie de împotrivire a răului mult prea încetăţenită şi de aceea inertă. În acest sens el cantierou. […]

Tot astfel şi Viorica nu atât acţionează, cât se deschide din interior. Aceste trăiri au preţioasa calitate de a condensa la maximum timpul şi evenimentele, „în trei zile, constată Viorica în momentul când a înţeles definitiv că e îndrăgostită de Radu, am trăit o viaţă şi am nevoie de o altă viaţă ca să înţeleg ce-am trăit!”

Consemnările din zilnicul Vioricăi reproduc aproape în întregime conflictul romanului, numai că el e prezentat în manifestările lui exclusiv intime. Acest mod de expunere imprimă naraţiunii o densitate aidoma replicii dramatice.

Singur în faţa dragostei de A. Busuioc a rezolvat două probleme, ce stăteau în faţa romanului: a dat expresie necesităţii unui nou tip de erou şi, prin intermediul monologului interior, a reuşit să comprime la maximum timpul.

Nicolae BILEŢCHI. *Romanul şi contemporaneitatea*, Chişinău, Editura Ştiinţa, 1984, p. 233 – 239.

...Spre deosebire de alte lucrări cu tema intelectualităţii de la ţară, romanul *Singur în faţa*

dragostei are în centrul atenţiei sale nu atât acţiunile săvârşite de eroi, cât trăirile, reacţiile psihologice şi zbuciumul lor sufletesc. Dacă în romanele anterioare eroii centrali sunt, în majoritatea cazurilor, oameni cu un scop bine definit, apoi eroii romanului *Singur în faţa dragostei* sunt cu totul de altă natură. […]

Dezvăluirea personajelor centrale – a lui Radu Negrescu, învăţător de matematică, şi Vioricăi Vrabie, învăţătoare de limbă franceză – autorul o face cu măiestrie, servindu-se de două modalităţi artistice eficiente de zugrăvire: naraţiunea la persoana întâia (Radu) şi reproducerea notiţelor de zilnic (Viorica). […]

O trăsătură dominantă a caracterului lui Radu este scepticismul lui, uneori cam exagerat. […]

Considerându-se superior în comparaţie cu muritorii de rând, Radu priveşte la ei (şi atunci când o merită, şi atunci când nu!) cu un oarecare dispreţ şi cu o permanentă ironie înţepătoare. În goană după „neobişnuit”, după poză, el e gata să pună la îndoială până şi unele adevăruri adevărate, săvârşind în acest fel „prostii”.

În fond, Radu rămâne un om bun la suflet: el iubeşte tot ce e bun în oamenii buni. O admiră, bunăoară, pe Viorica, atunci când aceasta se ia la harţă cu directorul. […]

Radu e un sceptic şi un dezamăgit, care mai mult raţionează despre dragoste (chiar şi atunci când o are în faţă!) şi mai puţin pune în ea sentimente adevărate, care ar putea să-l facă fericit; de aceea el şi rămâne, până la urmă, singur în faţa dragostei. […]

Până la un punct, Radu e un erou-excepţie, adică nu poate fi numit tipic. A făcut oare bine A. Busuioc atunci când l-a situat pe Radu în centrul romanului? Balzac spunea că „… eroii romanului niciodată nu trebuie să fie excepţii” şi că „excepţia întotdeauna trebuie să joace în roman numai un rol secundar”. Aceasta din cauză că „… orice personaj tipic devine grandios anume în virtutea caracterului său tipic”.

Cu toate neajunsurile, însă, Radu izbuteşte să câştige

o anumită simpatie.

Îl avem aproape de noi mai ales pentru faptul că el e sincer şi cu sine, şi cu ceilalţi eroi, şi cu cititorul; iar atunci când omul e sincer, el tinde şi spre bine, spre puritate sufletească. Ce-i drept, în acelaşi timp eroul ne displace prin egoismul şi individualismul său cras, prin scepticismul ironic şi oarecum răutăcios, prin indiferenţa sa, prin lipsa de scop şi acţiune. Şi atunci nu putem să nu-i reproşăm autorului o complacere în a poza în toate, până şi în limbajul eroilor. […]

Romanul *Singur în faţa dragostei* abundă în sentinţe şi maxime inedite, îndărătul cărora descoperim o bogată experienţă de viaţă a scriitorului. Aceste cristale de înţelepciune fac romanul mai concentrat şi în acelaşi timp mai sugestiv.

Romanul […] se impune prin spirit şi inteligenţă, prin ironie şi umor, prin subtilitate stilistică, prin eroi înzestraţi cu un interesant univers intelectual.

Mihai, DOLGAN. *Marginalii critice*, Editura Cartea moldovenească, Chişinău, 1973, p. 179 – 185.

…Prima încercare a epicii de ample proporţii e romanul *Singur în faţa dragostei*, urmat de *Unchiul din Paris*. În ambele se relevă spiritul de observaţie al scriitorului, arta dialogului, un mod analitic, concentrat şi susţinut, mobilitatea intelectuală a unor eroi, prinşi în reacţiile şi manifestările lor esenţiale. Radu Negrescu şi Viorica Vrabie, Alexandru Stanca şi Riki îmbogăţesc galeria personajelor complexe din proza moldovenească, romanele arătând preocupările scriitorului pentru problematica morală (inclusiv pentru căutările etice ale tinerei generaţii), proiectată pe un fundal social-uman bine cunoscut şi bine reprezentat. Pline de culoare şi autenticitate, captivante ca problematică, subiecte şi modalităţi concise, scrierile acestea erau veritabile mostre de analiză lucidă a unor cazuri umane cu semnificaţii relevante, ocupând în ierarhia prozei contemporane un loc de prim-plan. Ele afirmau un scriitor dotat din plin cu inteligenţă narativă, cu virtuţi de nuanţat observator al

naturii umane, cu un mod al său de a percepe realitatea, cu evidente aptitudini de ironist.

Eliza BOTEZATU. *Literatura moldovenească* (Manual pentru instituţiile de învăţământ superior), Editura Lumina, Chişinău, 1984, p. 185 – 186.

Apariţia romanului *Singur în faţa dragostei* a stârnit discuţii aprinse în rândul cititorilor şi criticilor nu numai datorită problemei importante pe care o abordează, ci şi modalităţii artistice folosite de autor. Romanul este alcătuit dintr-un jurnal intim, dintr-o destăinuire a eroului principal. Nu ştiu dacă alegerea confesiunii intelectuale trădează o modalitate epică sau numai plăcerea de a produce idei şi de a le emite în deplină libertate. Cert este că intelectualul joacă un rol deosebit în compunerea acestei proze de o rară acurateţe şi rafinată pătrundere psihologică […].

S-ar părea că a Busuioc şi-a conceput lucrarea în aceeaşi manieră întâlnită şi în alte lucrări scrise pe această temă. După terminarea facultăţii Radu Negrescu, eroul romanului, refuză propunerea de a rămâne la aspirantură şi pleacă să lucreze într-o şcoală din sat… Colectivul din Recea-Veche, unde nimerise, nu e dintre cele mai exemplare. Directorul şcolii, Spânu, şi-a înjghebat un colectiv pe potriva lui, iar el, după părerea lui Negrescu, era un om care „n-avea decât două circumvoluţiuni pe creier”.

A vrut la început să se opună. „Şi eu l-am jucat pe Don Quijote la început”, îi spune el Vioricăi. Degrabă, însă, se resemnase. […]

Odată cu intrarea Vioricăi în acţiune, romanul, care la început părea modest şi obişnuit, capătă dintr-odată o anumită densitate analitică, autorul simţindu-se în largul său, manifestă deosebite calităţi de analist şi creator de caractere puternice. Radu o îndrăgeşte pe Viorica pentru fermitatea cu care aceasta înfruntă tot ce e perimat şi plafonat. Meritul cărţii constă în schimbările care au loc în conştiinţa lui Radu. Ca tip, Radu nu e nou în literatura noastră pe această temă. El se impune însă prin

autenticitatea drumului parcurs. Intrat într-un mediu oarecum străin, Radu dobândeşte treptat conştiinţa propriei sale puteri. Această evoluţie firească este reflectată literar printr-o concretizare într-un mediu de o mare diversitate umană, departe de a fi numai un simplu cadru mai mult sau mai puţin favorizant. […]

Imaginea pe care şi-a făcut-o Radu despre sine îl împiedică să devină el însuşi. În timp ce credea că domină, el era de fapt dominat. Şi până la urmă, ajunge să înţeleagă că trebuie să se regăsească. […]

Eroul romanului nu trece decât aparent printr-o criză erotică. Sub învelişul simbolic al iubirii în conştiinţa învăţătorului Negrescu are loc un salt de natură etică. El are revelaţia participării efective la viaţa socială. Iubirea sa pentru Viorica este aşadar un catalizator sau poate o simplă coincidenţă, căci necesitatea ce modifică psihologia lui este una socială. Alături de semnificaţia lor etică, neliniştile şi căutările eroului au şi sens specific psihologiei intelectuale.

Romanul *Singur în faţa dragostei* denotă o acută efervescenţă intelectuală şi o frământare problematică, atât în plan social, cât şi în psihologia individuală a personajelor. Eroii nu mai devin exemplificări, cazuri „tipice”, ci individualităţi complexe, de o mare intensitate psihologică şi afectivă, care în faţa unor transformări reacţionează diferit, deloc previzibil, în funcţie de personalitatea lor, de împrejurările concrete în care trăieşte. Chipurile eroilor se impun convingător, cu multă pregnanţă, manifestările lor sunt verosimile, situaţiile, pe care le străbat în mediul şi în conştiinţa proprie, creează o reală tensiune dramatică.

Gheorghe CHIRA. *Profiluri literare*, Editura Lumina, Chişinău, 1972, p. 82 – 85.

…Radu şi Viorica sunt doi tineri intelectuali care repudiază un mod de viaţă impersonal, la nivelul unor impulsuri şi trebuinţe primare, guvernat de „principiul adaptării la mediu”, la adăpostul unor obişnuinţe comune; pentru ei dragostea este nu numai o atracţie erotică

reciprocă, ci o unitate de convingeri, de principii. Or, tocmai de această unitate ei se îndoiesc, ba chiar sunt convinşi la început de polaritatea poziţiei lor. Cum putem să-i pretindem autorului să zugrăvească o trăire mai emotivă a dragostei de către eroi, când el ne descrie anume lupta cu sentimentul de dragoste, ambii căutând în fel şi chip de a i se opune, ridicând în calea sentimentului lor diferite baraje de raţionamente de tot felul? Tocmai faptul că dragostea eroilor săi nu se consumă în sfera sentimentului, ci se ridică din sfera trăirii erotice subconştiente în sfera cugetărilor analitice asupra sensurilor vieţii, ale obligaţiilor sociale, constituie, credem, mai curând un merit al autorului. Anume atitudinea raţionalistă („teoria" egoismului) a lui Radu faţă de sentimentul de dragoste este acea uşiţă tainică, prin care putem pătrunde în lumea internă a eroului, cunoscând-o fără „floricelele" pozelor sale afişate. […]

Critica a urmărit două ipostaze de manifestare a lui Radu Negrescu: afişarea ostentativă a pozelor („Pozezi numai atunci când ai spectatori…", nota Viorica în jurnalul său printre primele impresii contradictorii ce i le-a lăsat Radu) şi mărturisirile pe care eroul ni le face „între patru ochi", sinceritatea cărora ne poate induce în eroare, luând aceste mărturisiri drept caracterizări obiective, înfăptuite de autor prin gura personajului. Or, toată intriga acestui caracter rezidă, în ultimă instanţă, în a treia ipostază a sa – în acea luptă interioară cu sine însuşi, care se desfăşoară pe trei sferturi în subconştient şi care îşi găseşte în conştiinţa de sine a eroului, în reflecţiile şi „teoriile" lui deseori o „imagine răsturnată" […].

Dacă Radu luptă cu sentimentul său de dragoste, defăimând însuşi idealul de dragoste, definind-o ca o manifestare a egoismului, Viorica pune în calea atracţiei sale crescânde faţă de Negrescu idealul unei dragoste adevărate, care nu se reduce la sentimentul erotic, ci presupune o unitate de principii de viaţă. „Ai tot ce-ar putea constitui idealul unei gâsculiţe, ba chiar şi al unei femei serioase, dar nu poţi fi, n-ai să fii niciodată idealul

meu!”, notează ea în jurnalul său, drept concluzie la părerile sale critice despre comportarea lui Negrescu. Treptat, însă, caracteristicile negative cedează tot mai mult locul celor pozitive… Până la urmă relaţiile intime ale eroilor ajung la punctul culminant, când ambii nu-şi mai pot ascunde dragostea lor. […]

Radu, însă, se retrage din faţa dragostei şi încearcă din nou să se claustreze în „cercul strâmt şi rece” al individualismului egocentric. În zadar încearcă Radu să-şi înjosească dragostea sa, să se convingă că în dragoste principalul este eul său egocentric, iar în locul Vioricăi poate fi oricare alta. Pentru că iubirea este mai curând uitarea de sine decât dragostea de sine. În orice caz, Radu nu-şi mai poate regăsi liniştea, claustrându-se într-un eu egocentric, fiindcă nu-şi mai poate ascunde dedublarea în „eu, cel de sus”, şi „eu, cel de jos”, care fac un „schimb de păreri sincere şi tovărăşeşti-critice”.

Astfel, respingând didacticismul ilustrativist, rectiliniar ce caracteriza un tip de erou pozitiv frecvent în literatura noastră de atunci […], A. Busuioc a zugrăvit, prin tipul de erou anterior al unui personaj de o complexitate tipologică şi caracterologică rară la noi încă, eşecul interior al individualismului supus examenului dragostei, zugrăvită nu doar ca un fenomen sentimental, ci într-un plan filosofico-moral susţinut convingător de chipurile artistice ale eroilor principali – doi tineri cu personalitate şi cu o dezvoltată conştiinţă de sine, la care dragostea declanşează un proces de conştiinţă, o confruntare inteligentă şi originală de opinii asupra unor principii fundamentale de comportare umană.

Anatol GAVRILOV *Singur în faţa dragostei la o nouă lectură*. Revista „Nistru”, 1983, nr. 2, p. 131-141.

Rafinat, un pic sceptic şi mai mult persiflant, ironic (de cele mai multe ori autoironie), creator de închipuiri şi tot el un necruţător dărâmător al lor, Riki (numele acesta nu este numai un diminutiv arbitrar!) ne comunică confidenţial (o confidenţă de salon) cu gravitatea-i în care uşor sesizăm masca bonomiei: „Vine unchiul din Franţa.

De la Paris”. Evenimentul, care la început lua proporţii în imaginaţia lui (Riki sperând că din aceasta se va alege cu ceva), coboară mai apoi la un amănunt fără vreo importanţă, plictisitor şi banal. Imaginaţia şi de data aceasta lucrează în tactul ei egal, menţinut permanent de o pază ironico-sceptică, în direcţia opusă, reprezentând un fotoliu cu roţi de bicicletă şi pe unchi în locul „Mercedesului-220” sau a „Jaguarului” sperat.

Însă din prima clipă, când unchiul coboară din tren şi se apropie de el (în primul rând de el – şic!) până la ultima scenă a romanului – moartea unchiului – lui Riki i se relevă un adevăr perplex, cu atât mai perplex şi mai revelator cu cât Riki e tentat mereu să ironizeze în presupunerile sale privind personalitatea şi viaţa trecută a unchiului. Realitatea apare astfel mai credibilă, fiind pusă permanent la îndoială, adevărurile aflându-se întotdeauna sub semnul întrebării. Cele două atitudini în faţa vieţii sunt dezvăluite meticulos, una desenând o curbă ascendentă, cealaltă aflată în descendenţă, dar ajungând ca într-un punct să se întretaie şi să se contopească într-un destin eroic comun – acel al unchiului. Atitudinea iniţială a lui Riki nu este o certitudine (în sens uman, nu artistic), nu-i constituită într-un destin, el n-are o personalitate, sau, mai exact, caracteristica lui este lipsa de personalitate. Să nu fim însă greşit înţeleşi: el prezintă, totuşi, un caracter literar şi este hazardat să-i cerem scriitorului o includere mai activă a eroului său în viaţă. Discrepanţa dintre Riki din prima parte a romanului şi Andrei (acelaşi personaj) din partea a doua este mai întâi una de calitate şi, implicit, de cantitate. Riki schiţează iniţial unele eforturi de a se debarasa de diminutivul său, dar nu face mai mult decât un gest de epatare printr-o ţinută ironică. Abia în final ajunge să-şi merite numele adevărat, Andrei, destinul lui dintr-o potentă incertă se face o realitate obiectivă. E de notat că spre sfârşit atitudinea ironică dispare, făcând loc ieşirilor patetice şi confesiunilor lirice. Ironia este de la bun început o mască a incertitudinii. Riki e superior lui (să ne ierte autorul pentru acest „lui” împrumutat de la el) Mimi,

„copil al naturii”, care vegetează elementar, el se ştie capabil de ceva mai mult, dar vegetează şi dânsul într-o inactivitate lipsită de griji şi complicaţii mai serioase. De aici şi nesiguranţa valorii sale, în particular (persiflările atât de abundente la propria-i persoană nu sunt numai nişte glume spirituale) şi a posibilităţilor de existenţă a altor valori superioare, în general (atitudinea ironică o spune atât de elocvent!). Deocamdată, el e capabil numai de aceasta, adică de o poză ironică, ce voalează propria incertitudine. Ironia încă nu s-a convertit în scepticism: douăzeci şi unu de ani e o vârstă totuşi prea fragedă pentru aceasta (probabil că Radu Negrescu arată tot aşa la anii lui Riki). îi lipseşte lui Riki o conştiinţă de sine clară, care o va căpăta abia după comunicarea spirituală cu unchiul Alexandru Stanca. Întors în ţară, unchiul nu va aduce cu sine nostalgia după un oraş cu atâtea locuri şi oameni celebri, după cum se aştepta Riki, ci povestirea dramatică (ce e drept, pe alocuri cam aridă şi declarată) a vieţii sale: un trecut eroic şi o conştiinţă tragică a înstrăinatului. […]

Călătoria pe care o vor întreprinde în doi, apoi în trei, cu Aura, are sensul unei revelaţii insolite. Riki nu numai că află trecutul unchiului, lui i se încep a contura şi perspectivele vieţii sale viitoare, pe care atâta timp el nu le-a putut întrevedea. Se simte venit de la Paris nu numai Alexandru Stanca, uimit şi entuziasmat de atâtea transformări descoperite în ţara natală, dar şi Andrei, care până atunci n-a ştiut să preţuiască acest pământ. Semnificativă în această călătorie este alăturarea la cei doi a Aurei. Ea va porni cu dânsul după ce călătoriseră singuri, după ce Andrei a ascultat o parte din povestirea unchiului şi procesul de convertire interioară era pe cale de înfăptuire. Relaţiile dintre Andrei şi Aura, ce la început se rezumau la un flirt atractiv, el întrebându-se mereu în incertitudinea sa dacă o iubeşte sau nu pe Aura, trec mai apoi într-o dragoste adevărată (să se compare în acest sens şi cele două visuri ale lui Andrei). Iubirea semnifică, astfel, o înălţare şi în planul intim, o ridicare la o înălţime

egală cu idealul social, de fapt cu idealul superior al vieţii sale.

Andrei ŢURCANU. *Aureliu Busuioc*: *Unchiul din Paris*. Revista „Nistru”, 1973, nr. 6, p. 138 – 139.

CUPRINS *Tabel cronologic*...3
UNCHIUL DIN PARIS...6
SINGUR ÎN FAŢA DRAGOSTEI...171
Aprecieri...290

Aureliu BUSUIOC UNCHIUL DIN PARIS
SINGUR ÎN FAŢA DRAGOSTEI Romane

Apărut: 1998 Format: 70 x108V32 Coli tipar: 13, 30 Coli editoriale: 14, 21 Tiraj: 5.000 ex

Casa de editură «LITERA» str B P Haşdeu, nr. 2, Chişinău, MD 2005, Republica Moldova

Operator: *Vitahe Eşanu* Tehnoredactor: *Cristina Rusu*

Corector: *Nadma Mareme* Redactor: *Arcadie Suceveana*

Editor: *Anatol Vidraşcu*

Tiparul executat sub comanda nr

Firma editonal-pohgrafică „Tipografia centrală”, str Florilor, nr. 1, Chişinău, MD 2068, Republica Moldova Departamentul Edituri, Poligrafie şi Comerţul cu Cărţi